

”Turha se on idiootin kanssa väitellä”

Suomen muodollisen subjektin vuorovaikutuksellinen merkitys Suomi24-
verkkokeskusteluissa

Anna Nikkanen

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Anna Nikkanen

”Turha se on idiootin kanssa väitellä” – suomen muodollisen subjektin vuorovaikutuksellinen merkitys Suomi24-verkkokeskusteluissa

Sivumäärä: 91

Tutkin pro gradu -tutkielmassani vuorovaikutustoimintoja, joissa muodollisena subjektina toimiva *se*-pronomini esiintyy, muodollisen subjektin vuorovaikutustehtäviä sekä muodollisen subjektin yhteydessä esiintyviä partikkeleita ja muodollisen subjektin ja partikkelien yhteisvaikutusta Suomi24-verkkokeskusteluissa.

Tutkielmani on menetelmältään laadullinen aineistopohjainen tutkimus, ja sen teoreettinen viitekehys on vuorovaikutuslingvistiikka. Vuorovaikutuslingvistisen teorian lisäksi hyödynnän tutkielmassani aiempia muodolliseen subjektiin, partikkeleihin ja ilmisubjektittomiin rakenteisiin liittyviä tutkimuksia sekä omaa kielitajuani. Aineistoni on peräisin Kielipankin ylläpitämästä Suomi24-korpuksesta, ja olen rajannut tutkimuskohteekseni muodollisen subjektin rakenteen, jossa *se*-pronominin subjektiargumenttina on infinitiivilauseke.

Tutkimaani muodollisen subjektin rakennetta esiintyy aineistossani kahdessa vuorovaikutustoiminnossa, kannanotoissa ja evaluaatioissa, ja se toimii aineistossani kolmessa eri vuorovaikutustehtävässä: affektin korostajana, sävyn tai puhujan semanttisen roolin lieventäjänä sekä tietyn sanajärjestyksen mahdollistavana paikanpitäjänä. Aineistoni 130 lauseessa muodollisen subjektin yhteydessä esiintyi 19 partikkelia yhteensä 125 kertaa. Tutkimustulokseni osoittavat, että muodollinen subjekti ja partikkeli voivat vaikuttaa lauseen sävyyn joko yhdessä sävyä korostaen, lieventäen tai toistensa luomia sävyjä tasapainottaen. Muodollinen subjekti voi myös mahdollistaa tietyn sanajärjestyksen, joka puolestaan mahdollistaa partikkelille tietyn vuorovaikutustehtävän. Lisäksi muodollinen subjekti ja partikkeli voivat yhdessä muodostaa kiteytyneen *on se nyt-* tai *on se vaan-* rakenteen, joilla on omia vuorovaikutustehtäviään.

Tutkimukseni tarjoaa uutta tietoa aiemmin varsin vähän tutkitusta aiheesta suomen kielen tutkimusalalla. Tutkimukseni tulokset osoittavat, että tutkimallani suomen muodollisen subjektin rakenteella on monipuolisempia ja laajempia vuorovaikutustehtäviä ja sitä esiintyy useammassa vuorovaikutustoiminnossa kuin aiemmissa tutkimuksissa on havaittu. Lisäksi tutkimukseni osoittaa, että suomen muodollinen subjekti ei ole esimerkiksi germaanisten kielten muodollisten subjektien kaltainen, merkitykseltään täysin tyhjä paikanpitäjä, vaan sillä on sekä omia vuorovaikutustehtäviään että syntaktisia tehtäviä, jotka mahdollistavat esimerkiksi partikkelien vuorovaikutustehtäviä.

Avainsanat: vuorovaikutuslingvistiikka, muodollinen subjekti, suomen kieli, verkkokeskustelu

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tausta	6
1.2	Aiempi tutkimus	8
1.3	Suomi24 ja verkkokeskustelupalstat vuorovaikutuksen tutkimusaineistona	9
1.4	Työn rakenne	10
2	Kielen tutkiminen vuorovaikutuksen näkökulmasta	12
2.1	Vuoro ja vierusparit	12
2.2	Vuorovaikutustoiminnot ja -tehtävät	13
2.3	Vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen periaatteet	14
3	Suomen muodollinen subjekti ja sitä muistuttavat rakenteet	16
3.1	Se-pronominin muodollisena subjektina	17
3.2	Sitä-partikkeli ja sen yhteys muodolliseen subjektiin	18
3.3	Infinitiivisubjekti ja nollasubjekti	20
4	Aineisto ja menetelmä	24
4.1	Aineiston rajaaminen ja aineiston keruu	24
4.2	Aineiston käsittely	26
4.3	Aineiston eettisyys ja tutkijapositio	26
5	Vuorovaikutustoiminnot muodollisen subjektin yhteydessä verkkokeskusteluissa	28
5.1	Kannanotto	29
5.1.1	Ensimmäiset ja toiset kannanotot	30
5.1.2	Lievennykseen liittyvät kannanotot	31
5.1.3	Direktiiviset kannanotot	34
5.1.4	Oikaisevat kannanotot	35
5.2	Evaluaatio	36
5.2.1	Evaluaatiot kertomuksissa	37
5.2.2	Perustelevat evaluaatiot	39
5.2.3	Yhteenvetoevaluaatiot	40

5.3	Partikkelit vuorovaikutustoiminnoissa, joissa muodollinen subjekti esiintyy	42
6	Muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävät verkkokeskusteluissa	46
6.1	Muodollinen subjekti affektin korostajana	47
6.1.1	Voimakkaasti negatiiviset ilmaukset	47
6.1.2	Lievästi negatiiviset ilmaukset	50
6.1.3	Positiiviset ilmaukset	52
6.2	Muodollinen subjekti lieventäjänä	54
6.2.1	Sävyn lievennys	54
6.2.2	Kirjoittajaa etäännyttävä lievennys	58
6.3	Teemapaiikkainen paikanpitäjä sanajärjestyksen mahdollistajana	60
6.3.1	Verbialkuiset lauseet	62
6.3.2	Predikatiivialkuiset lauseet	68
6.3.3	Muodollisella subjektilla alkavat lauseet	71
6.4	Partikkelit muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävissä	74
7	Päätelmät	76
7.1	Tutkimuskysymykset ja tulokset	76
7.2	Tulosten suhde aiempaan tutkimukseen	80
7.3	Tulosten merkityksen arviointi ja pohdinta	82
	Lähteet	84

1 Johdanto

Muodollinen subjekti on esimerkiksi monissa germaanisissa kielissä esiintyvä välttämätön rakenne, joka täyttää kieliopillisen subjektin paikan silloin, kun lauseessa ei esiinny muuta subjektia (esim. Vilkuna 1996: 150; Biber ym. 2002: 311). Esimerkiksi englannissa muodollisena subjektina voi toimia *it*-pronomini (suom. *se*), kuten lauseessa *It's very hot today, isn't it?* (suom. 'Onpa kuuma ilma tänään, vai mitä?') (Carter–McCarthy 2006: 392). Myös suomessa *se*-pronominia voidaan käyttää muodollisena subjektina varsinaisen subjektin paikalla silloin, kun subjekti puuttuu, tai silloin, kun subjekti ei rakenteensa vuoksi sijoitu luonnollisesti subjektin paikalle (VISK § 915), kuten VISK:n (mt.) esimerkissä *se on ollut kylmää nyt*. Suomen kielessä muodollinen subjekti ei kuitenkaan ole kieliopin kannalta välttämätön rakenne, sillä suomessa ainoa kieliopillisesti välttämätön lauseenjäsen on finiittiverbi (VISK § 864). Suomen muodollisen subjektin ei myöskään katsota kuuluvan yleiskieleen, vaikka sitä käytetäänkin puhekielessä (VISK § 915).

Koska muodollinen subjekti ei ole välttämätön rakenne suomen kielessä, voidaan olettaa, että sen käytölle on löydettävissä jokin syy. Tutkimukseni tavoitteena onkin selvittää Suomi24-korpuksen avulla, minkälaisen vuorovaikutustoimintojen yhteydessä muodollista subjektia käytetään, minkälaisia vuorovaikutustehtäviä muodollisella subjektilla on sekä minkälaisia partikkeleita muodollisen subjektin yhteydessä käytetään ja minkälainen yhteisvaikutus partikkeleilla ja muodollisella subjektilla on. Erittelen tutkimukseni aineistosta muodollisena subjektina käytetyn *se*-pronominin lisäksi myös partikkeleita, sillä niitä käytetään usein muodollisen subjektin yhteydessä; esimerkiksi VISK:n (§ 915) mainitsemassa esimerkkilauseessa *se nyt vaan on tyhmää maksaa liikaa* muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvät *nyt*- ja *vaan*-partikkelit.

Tutkimukseni teoriapohjana käytän vuorovaikutuslingvistiikkaa, jonka tavoitteena on tutkia sitä, miten vuorovaikutus muokkaa kieltä ja millä kielellisillä keinoilla eri vuorovaikutustoimintoja saavutetaan eri kielissä (Couper-Kuhlen–Selting, 2001: 1–3). Vuorovaikutuslingvistiikan teoriaa ovat kehittäneet erityisesti Helsingin yliopiston emeritaprofessori Elizabeth Couper-Kuhlen ja Potsdamin yliopiston emeritaprofessori Margret Selting, minkä vuoksi tutkimukseni vuorovaikutuslingvistiikkaa käsittelevät teoriaosuudet perustuvat vahvasti heidän julkaisuihinsa.

Vuorovaikutuslingvistiikassa vuorovaikutustoiminnolla (engl. *action*) viitataan siihen toimintoon, joka vuorovaikutustilanteessa yritetään saavuttaa, kun taas vuorovaikutustehtävä (engl. *practice*) kuvaa yksittäisen kielellisen rakenteen toistuvaa vuorovaikutuksellista vaikutusta

(Couper-Kuhlen–Selting, 2018: 29). Vuorovaikutuslingvistiikka liittyy vahvasti muihin pragmaattisiin puhutun kielen ja vuorovaikutuksen tutkimusaloihin, kuten keskustelunanalyysiin ja diskurssintutkimukseen, sillä siinä esimerkiksi yhdistyvät keskustelunanalyysin menetelmät luonnollisen puheen analysoinnissa sekä kielitieteen menetelmät mm. retoriikassa, semantiikassa ja lauseopissa (Couper-Kuhlen–Selting, 2001:1–3; Couper-Kuhlen–Selting, 2018:15).

Couper-Kuhlenin ja Seltingin (2018:15) mukaan vuorovaikutuslingvistiikan tutkimuksissa käytetään kahta vaihtoehtoista lähestymistapaa: 1. tutkia vuorovaikutustilanteita ja selvittää, miten niissä luodaan vuorovaikutustehtäviä ja -toimintoja kielen rakenteiden avulla, tai 2. tutkia jotakin tiettyä kielen rakennetta ja selvittää, mitä vuorovaikutustehtäviä ja -toimintoja sen avulla saavutetaan vuorovaikutustilanteissa. Omassa tutkimuksessani noudatan jälkimmäistä lähestymistapaa, ja selvitän tietyn kielellisen ilmiön avulla muodostettavia vuorovaikutustehtäviä.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tausta

Tutkimukseni päätavoitteena on tutkia nominatiivimuotoisen *se*-pronominin käyttöä muodollisena subjektina suomen kielessä vuorovaikutuslingvistiikan näkökulmasta. Valitsin tutkimukseni aineistoksi Kielipankin ylläpitämän Suomi24 virkkeet -korpuksen (City Digital Group 2021), joka sisältää Suomi24-keskustelufoorumilla käydyt verkkokeskustelut vuosina 2001–2020 (Kielipankki 2024a; Suomi24-keskustelufoorumista tarkemmin luvussa 1.3). Tutkimusaineistoni valintaan vaikutti yhtäältä korpusaineistojen yleinen etu valmiiksi kerättyinä ja annotoituina aineistoina ja toisaalta aiempi kokemukseni Kielipankin Korpp-konkordanssityökalun käytöstä. Aineiston valintaan vaikutti myös oma henkilökohtainen kokemukseni keskustelufoorumeista: edustan sukupolvea, jonka lapsuudessa ja nuoruudessa nykyisiä mobiililaitteilla käytettäviä sosiaalisen median alustoja ei vielä ollut, vaan ystävien ja tuntemattomien kanssa kommunikointi internetin välityksellä tapahtui tietokonevälitteisesti, joko selainpohjaisilla sivustoilla tai tietokoneohjelmistojen avulla. Vaikka olinkin teini-ikäisenä aktiivinen keskustelufoorumien käyttäjä, en kuitenkaan ole itse koskaan ollut Suomi24-palvelun aktiivinen käyttäjä, ennemminkin satunnainen lukija.

Koska VISK:n (§ 915) mukaan suomessa ei aina ole selvää, onko kyse muodollisesta subjektista vai jostakin muusta rakenteesta tai ilmaisusta, olen rajannut tutkimukseni käsittämään ainoastaan sellaisia lauseita, joissa *se*-pronominin subjektiargumenttia edustaa infinitiivilauseke, esimerkiksi *se nyt vaan on tyhmää maksaa liikaa*, sillä tällaiset lauseet ovat VISK:n (mt.) mukaan yksi selkeistä muodollisen subjektin rakenteista suomessa. Tämä lauserakenne valikoitui tutkimuksen

aiheeksi myös hakuteknisestä näkökulmasta: Suomi24-korpuksen saneisiin ei ole erikseen annotoitu muodollista subjektia, mutta infinitiiviverbit niiden eri luokkineen on. Näin ollen pystyin infinitiivilausekkeen avulla tarkentamaan hakulausekettani ja rajaamaan pois tutkimukseni kannalta epäolennaisia hakutuloksia. Lisäksi valitsemani lauserakenteen sisältämä kopulaverbi auttoi hakulausekkeen tarkennuksessa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkäläisten vuorovaikutustoimintojen yhteydessä muodollista subjektia käytetään?
2. Mitä vuorovaikutustehtäviä suomen muodollisella subjektilla on?
3. Mitä partikkeleita suomen muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy ja mikä yhteisvaikutus partikkeleilla ja muodollisella subjektilla on?

Vuorovaikutustoimintojen osalta hypoteesinani on muodollista subjektia muistuttavan infinitiivisubjektin, nollasubjektin ja *sitä*-partikkelin käytön perusteella (Salmela 2012; Laitinen 1995; Hakulinen 1975), että muodollisen subjektin avulla puhuja, tai tässä tapauksessa kirjoittaja, ilmaisee näkemyksiään ja mielipiteitään geneerisesti. Lisäksi hypoteesinani on, että muodollista subjektia käytetään kertomusten yhteydessä, kuten Karhu (1994) on havainnut. Koska *se*-pronominin käyttöön liitetään toisinaan affektisuutta (VISK § 1715; NS s.v. *nyt* III 2), hypoteesinani on, että muodollinen subjekti voi luoda lauseisiin affektisuutta. Arvelen myös, että nollasubjektin tapaan (Määttä–Suomalainen–Tuomarla 2020) kirjoittaja esittää muodollisen subjektin avulla vastaanottajalle avoimen viittauksen kaltaisesti jonkin totena tai faktana pitämänsä asian ja olettaa, että vastaanottaja on asiasta samaa mieltä hänen kanssaan. En esitä hypoteeseja sen osalta, mitä partikkeleita arvelen muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvän – sen sijaan partikkeleihin liittyvä hypoteesini on osa tutkimuskysymystä 3: koska partikkeleita esiintyy usein muodollisen subjektin yhteydessä, arvelen, että muodollisella subjektilla ja partikkeleilla on jonkinlainen yhteisvaikutus aineistoni lauseissa.

Koska muodollisen subjektin ei katsota kuuluvan yleiskieleen (VISK § 915), siihen suhtaudutaan kieliopillisena ilmiönä usein melko negatiivisesti tai vähättelevästi. Muodollisen subjektin käyttöä suomen kielessä on esimerkiksi luonnehdittu svetisismiksi ja sen käyttöä on kehoitettu välttämään jo 1900-luvun alkupuolen kielenhuolto-ohjeissa:

Mutta ruotsinmukaisena muodollisena subjektina sitä [*se*-pronominia] vielä käytetään varsinkin huolimattomassa puh kielessä. (Saarimaa 1930: 67)

Myös nykyaikaisissa epävirallisissa kielenhuolto-ohjeissa muodollista subjektia luonnehditaan usein vieraiden kielten tuomaksi ja turhaksi täytesanaksi, kuten seuraavassa käännöstoimisto Apropos linguam (2020) blogitekstiotteessa:

Pronomini *se* on yleinen myös täytesanana. Englannin ja ruotsin vaikutuksesta myös suomessa on alettu käyttämään *se*-pronominia ns. muodollisena subjektina virkkeissä, joissa ei ole tekijää. (Apropos lingua, 2020)

Saman kaltaisia syytöksiä esimerkiksi englannin kielen vaikutuksesta on kohdannut mm. myös ns. *sä*-passiivi, eli yksikön toisella persoonalla luotu avoin viittaus, joka on kuitenkin tutkitusti esiintynyt suomen kielessä jo ennen englannin kielen mittavaa vaikutusta (Seppänen 2000; Uusitupa 2017) ja jonka käyttöä ovat tutkineet mm. Yli-Vakkuri (1986) ja Suomalainen (2020b). Tutkimukseni ei ota kantaa tai pyri selvittämään muodollisen subjektin alkuperää ja juuria suomen kielessä, mutta toivon, että tutkimukseni tuo esiin uusia näkökulmia muodollisesta subjektista aiemman negatiivisen ja vähättelevään suhtautumisen rinnalle.

1.2 Aiempi tutkimus

Suomen muodollinen subjekti on melko vähän tutkittu ilmiö. Lähimpänä omaa tutkimustani on Karhun (1994) lisensiaattityö suomen itämurteiden oikealle lohkeavista rakenteista ja niiden lähirakenteista, jossa hän käsittelee muiden rakenteiden lomassa ekpletiivistä eli muodollisena subjektina toimivaa *se*-pronominia. Vaikka Karhun tutkimuksen pääpaino on lohkeamissa, löytyy hänen lyhyestä muodollisen subjektin analyysistään yhtymäkohtia myös omiin havaintoihini.

Muut löytämäni varsinaisesti muodolliseen subjektiiin liittyvät tutkimukset ovat Holmbergin ja Nikanteen (2002) lauseopillinen tutkimus suomen ekspletiiveistä, subjekteista ja teemoista, Jokelan (2017) tutkimus suomenoppijoiden teksteissä esiintyvistä *se*-pronominista muodollisena subjektina sekä Hakulisen (1975) tutkimus *se*-pronominin *sitä*-partitiivimuodon partikkelikäytöstä. Nämä tutkimukset eroavat kuitenkin omasta tutkimuksestani siten, että Holmberg ja Nikanne sekä Hakulinen tutkivat *sitä*-partikkelia, eivätkä nominatiivimuotoista *se*-pronominia, kun taas Jokela keskittyy tutkimuksessaan suomenoppijoiden tuottamiin suomen kielen vastaisiin muodollisiin subjekteihin, joita hän nimittääkin *muodollisiksi lisäsubjekteiksi*. Lisäksi Hakulisen lähtökohtana on, että suomessa ei ole muodollista subjektia ja hän perusteleeekin artikkelissaan, miksi *sitä* on partikkeli eikä muodollinen subjekti; Hakulinen ei kuitenkaan käsittele lainkaan sellaisia muodolliseksi subjektiksi tulkittavia rakenteita, joissa käytetään nominatiivimuotoista *se*-pronominia. Holmberg ja Nikanne taas mainitsevat nominatiivimuotoisen *se*-pronominin vain osoittaakseen, ettei sitä voida käyttää yhtä laajasti

kuin *sitä*-partikkelia, eivätkä mainitse tässä tutkimuksessa käsiteltävää muodollisen subjektin rakennetta ollenkaan. Lähtökohtien erilaisuudesta huolimatta Hakulisen artikkelista on kuitenkin ollut suuri hyöty tutkimukseni analyysivaiheessa.

Vaikka nominatiivimuotoisen *se*-pronominin käyttöä muodollisena subjektina ei ole kovin paljoa tutkittu, on *se*-pronominia tutkittu muissa yhteyksissä, kuten Vatasen ym. (2020) tutkimus *se että* -rakenteesta, Priikin (2020) tutkimus mm. *se*-pronominilla muodostettavista lohkeamista sekä Lauryn (1997) tutkimus *se*-pronominin kehityksestä määräiseksi artikkeliksi. Pro gradu -tutkielmien osalta Toivonen (2023) on tutkinut *se*-pronominin käyttöä määräisten NP:iden tarkenteena ja Winther-Jensen (2019) *kyllä se N sitten V* -konstruktion merkitystä ja käyttöä.

1.3 Suomi24 ja verkkokeskustelupalstat vuorovaikutuksen tutkimusaineistona

Suomi24 on suomalainen julkinen keskustelufoorumi, jossa käyttäjät keskustelevat kirjoittamiensa viestien välityksellä erilaisissa viestiketjuissa. Viestiketjut on kategorisoitu eri aihealueiden eli palstojen alle, ja kuka tahansa käyttäjästä voi aloittaa viestiketjun tai osallistua keskusteluihin viestiketjuissa. Käyttäjät voivat varata itselleen tietyn nimimerkin rekisteröitymällä palveluun, mutta viestejä voi kirjoittaa myös ilman rekisteröitymistä. (Lagus ym. 2016: 5–9.) Kirjoittajista rekisteröityneitä käyttäjiä onkin melko vähän: Suomi24-korpuksessa rekisteröityneitä käyttäjiä oli vuosien 2001–2015 keskustelujen kirjoittajista enimmillään 8 % (mt.: 37).

Suomi24-palvelun viestiketjuissa voidaan keskustella esimerkiksi yhteisistä kiinnostuksen kohteista, vakaumuksista, vaikeista elämäntilanteista tai politiikasta (Lagus ym. 2016: 10). Vuonna 2016 toteutetun käyttäjäkyselyn mukaan käyttäjät kokivat Suomi24-palvelun yhtäältä yhteisöllisenä ja vertaistukea tarjoavana tilana, mutta toisaalta kokivat, että asiatonta keskustelua oli paljon: jopa 80 % kyselyyn vastanneista oli ”kokenut muut käyttäjät häiritseviksi” (Harju 2018: 61–63).

Verkkoviestintää on tutkittu pitkään, ja eri alojen tutkijat ovat jo 1990-luvulla kiinnittäneet huomiota siihen, miten verkkokeskustelut äityvät usein aggressiivisiksi ja provosoiviksi (Paasonen 2014: 27). Psykologian (esim. Wallace 1999) ja diskurssintutkimuksen (esim. Herring ym. 2002) tutkijat ovat tarjonneet selityksenä tähän esimerkiksi nimettömyyden tuomaa suojaa: kirjoittajat olettavat, että nimettöminä heidän kirjoituksiaan ei voida tunnistaa, joten keskustelun tyyliä eivät enää rajoita kasvokkaisviestinnän sosiaaliset normit. Toisaalta verkkokeskustelujen piirteet ovat kulttuuri- ja kielisidonnaisia: esimerkiksi Kleinken (2010) tutkimuksessa käyttäjät

osoittavat englanninkielisillä keskustelupalstoilla erimielisyyttä epäsuoremmin kuin saksankielisillä. Tanskasen (2014) opiskelijoiden verkkokeskusteluissa esitettyjä metapragmaattisia kommentteja käsitelleessä tutkimuksessa aineiston suomenkieliset verkkokeskustelijat kirjoittivat selkeästi useammin toisille kirjoittajille kohdistettuja kriittisiä kommentteja verrattuna englanninkielisiin kirjoittajiin, kun taas englanninkieliset kirjoittajat tuottivat enemmän konfliktin estämiseen pyrkiviä kommentteja suomenkielisiin kirjoittajiin verrattuna. Tanskasen (mt.) tutkimuksen aineisto on melko pieni, mutta eroavaisuuksia voidaan pitää suuntaa-antavina.

Vaikka tutkimukseni varsinaisena tavoitteena ei ole kuvata suomenkielisten verkkokeskustelujen luonnetta tai ominaispiirteitä, on aineiston analyysissä ja varsinkin tulosten tulkinnassa otettava huomioon aineiston konteksti. Tekstipohjaisissa verkkokeskusteluissa kirjoittajien on ainoastaan tekstin avulla ilmaistava kasvokkaiskeskusteluissa käytettäviä, lausuman tulkintaan vaikuttavia nonverbaalisia keinoja, eli esimerkiksi kehon eleitä, kasvojen ilmeitä tai äänensävyjä (esim. Luukka 1998) – mikäli kirjoittaja niitä haluaa tai tiedostaa tarpeelliseksi ilmaista. Lisäksi verkkokeskusteluissa esiintyy internetin ulkopuolista maailmaa enemmän aggressiivista provosointia, kaunistelematonta suorasanaisuutta ja kärkkäitä mielipiteitä (esim. Meyers 2010; Matikainen 2011; Laaksonen–Matikainen 2013). Suomi24-palvelun mahdollistama anonyymi kommentointi korostaa ja lisää edellä mainittuja verkkokeskustelun negatiivisia piirteitä (esim. Määttä–Suomalainen–Tuomarla 2020: 193), mutta toisaalta nimettömyys tarjoaa myös suojan, jonka takaa käyttäjät uskaltavat keskustella myös arkaluontoisista asioista (Harju 2018: 62).

1.4 Työn rakenne

Tutkimukseni koostuu johdannosta, teoriaosuudesta, aineiston ja menetelmän kuvauksesta, analyysistä ja päätelmistä. Olen jakanut tutkimukseni teoriaosuuden teemoittain kahteen lukuun (luvut 2 ja 3): luvun 2 pääteemana on vuorovaikutuslingvistiikka, kun taas luvun 3 pääteemana on muodollinen subjektin ja sitä muistuttavat rakenteet. Luvussa 2 käsittelen vuoroja ja vieruspareja (luku 2.1), vuorovaikutustehtäviä ja -toimintoja (luku 2.2) sekä vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen periaatteita (luku 2.3). Luvussa 3 käsittelen *se*-pronomina muodollisena subjektina (luku 3.1), siihen usein rinnastettavaa *sitä*-partikkelia (luku 3.2) sekä muodollista subjektia muistuttavia ilmisubjektittomat lauserakenteita, infinitiivisubjektia ja nollasubjektia (luku 3.3).

Luvussa 4 kerron tutkimukseni menetelmästä ja aineistosta. Luku jakautuu alalukuihin, joissa kerron aineistoni rajaamisen ja keruuseen vaikuttaneista tekijöistä (luku 4.1) sekä aineistoni

käsittelystä analyysivaiheessa (luku 4.2). Luvussa 4 on myös aineiston eettisyyteen ja omaan tutkijapositioni liittyvää pohdintaa alaluvussa 4.3.

Luku 5 on ensimmäinen analyysiluku, jonka alaluvuissa käsittelen löytämiäni vuorovaikutustoimintoja (luvut 5.1 ja 5.2) sekä vuorovaikutustoiminnoissa muodollisen subjektin yhteydessä käytettyjä partikkeleita (luku 5.3). Luku 6 on toinen analyysiluku, jossa käsittelen löytämiäni muodollisen subjektin vuorovaikutustehtäviä (luvut 6.1–6.3) ja muodollisen subjektin yhteydessä esiintyviä partikkeleita (luku 6.4). Lopuksi esittelen tutkimukseni tuloksista päätelmiä luvussa 7.

2 Kielen tutkiminen vuorovaikutuksen näkökulmasta

Tutkijoita on jo pitkään kiinnostanut, miten kieltä käytetään ja tulkitaan sosiaalisissa tilanteissa ja millaisia eri toimintoja puheella voi saada aikaan. Moni kielellistä vuorovaikutusta tutkiva koulukunta on lähtöisin aivan muualta kuin kielitieteestä, kuten sosiologian alaiseen etnometodologiaan pohjautuva keskustelunanalyysi tai alkujaan filosofien kehittämä diskurssianalyysi (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 5; Taylor 2013: 12). Etenkin näiden kahden tutkimusalan sekä antropologisen lingvistiikan pohjalta on viime vuosikymmenten aikana kehittynyt omaksi tutkimusalakseen vuorovaikutuslingvistiikka, jonka tavoitteena on kielitieteellisin keinoin analysoida kielen rakenteita ja elementtejä aidoissa vuorovaikutustilanteissa (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 3–4). Koska vuorovaikutuslingvistiikka on tutkimussuuntauksena melko tuore, olen tässä tutkimuksessa hyödyntänyt teorialähteinäni osittain myös tutkimukseni kannalta soveltuvia diskurssianalyysin ja keskustelunanalyysin julkaisuja.

Alkujaan vuorovaikutuslingvistikissä tutkimuksissa tutkittiin ensisijaisesti kielen ja vuorovaikutuksen vastavuoroista suhdetta aitojen keskusteluaineistojen avulla, mutta nykyisin vuorovaikutuslingvistiset tutkijat voivat myös esimerkiksi hyödyntää keskusteluaineistoja kielen määrällisissä ja tilastollisissa tutkimuksissa tai tutkia jotakin tiettyä, muussa yhteydessä havaittua kielen rakennetta keskusteluaineistojen avulla (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 13).

Lähestymistavasta riippumatta vuorovaikutuslingvistiikan tärkeimpänä lähtöoletuksena on, että kielen elementit ja rakenteet ovat olemassa vuorovaikutusta varten, mikä on otettava huomioon niitä tutkittaessa (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 14–15).

2.1 Vuoro ja vierusparit

Keskustelunanalyttisen tutkimuksen keskiössä ovat vuorot ja vuorojen muodostamat vierusparit. Nämä termit ovat periytyneet keskustelunanalyysistä myös vuorovaikutuslingvistiikkaan.

Vuorolla tarkoitetaan puhujan yksittäistä puheenvuoroa, joka koostuu yhdestä tai useammasta lausumasta, eli puheessa havaittavasta jaksosta. Vuoron muodostamia lausumia kutsutaan vuoron rakenneyksiköiksi (engl. *turn constructional unit, TCU*). (Drew 2013: 151; Hakulinen 1997: 34.) Vuorot liittyvät toinen toisiinsa, ja jokainen vuoro myös ennakoi jossain määrin sen jälkeen tuotettavaa vuoroa. Vastaavasti jokainen vuoro muodostetaan sopimaan sitä edeltävään vuoroon ja siten vastaamaan jollain tavalla edellisen vuoron aikaansaamaan odotukseen. Tietyt usein

toistuvat, peräkkäiset kahden vuoron ketjut ovat kiteytyneet vieruspareiksi, jotka vaativat muita vuoroja tarkemmin tietynlaisen vuoron vastaparikseen. (Heritage 1984: 261; Goodwin–Heritage 1990: 288.)

Vierusparin ensimmäistä osaa kutsutaan etujäseneksi ja toista osaa jälkijäseneksi, ja jokainen etujäsen vaatii jälkeensä tietynlaisen jälkijäsenen (Schegloff–Sacks 1973: 296). Tyypillisiä vieruspareja ovat esimerkiksi tervehdys–vastatervehdys ja kysymys–vastaus, mutta myös kutsu–hyväksyminen/hylkääminen, vaatimus–hyväksyntä/hylkäys ja syytös–kieltäminen/myöntäminen ovat keskusteluanalyysissa yleisesti tunnistettuja vieruspareja (esim. Schegloff–Sacks 1973: 296; Heritage 1984: 264). Toisaalta keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa esiintyy myös vaihtelua termistön suhteen, sillä siinä missä toiset tutkijat kutsuvat jotakin rakennetta vieruspariksi, voivat toiset kutsua samaa rakennetta vuoroketjuksi: termi *vieruspari* kuvaakin enemmän sekventiaalista rakennetta kuin jotakin tiettyä puhetoimintojen joukkoa (Raevaara 1997: 77).

2.2 Vuorovaikutustoiminnot ja -tehtävät

Termit *vuorovaikutustoiminto* ja *vuorovaikutustehtävä* ovat alun perin keskusteluanalyysin tutkijoiden kehittämiä termejä, jotka on otettu käyttöön myös vuorovaikutuslingvistiikassa. Käsittelen seuraavaksi näiden termien merkitystä hieman laajemmin kuin aiemmin luvussa 1.

Vuorovaikutustoiminto (engl. *action*) kuvaa koko vuoron päätehtävää (Levinson 2013: 107). Vuorovaikutustoimintoja ovat esimerkiksi kysyminen, vastaaminen, arvioiminen, tiedon jakaminen tai se, että puhuja ilmaisee olevansa vastapuolen kanssa samaa tai eri mieltä (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 29). Vuorovaikutustoiminnon muodostuminen on vahvasti vuorovaikutteista, ja vuorovaikutustoiminto muovautuukin keskustelun edetessä: lopullinen vuorovaikutustoiminto on tulkittavissa vastapuolen reaktiosta kyseiseen vuoroon (mt.: 212). Yhdellä vuorolla voi olla myös useita eri vuorovaikutustoimintoja: esimerkiksi kysymys tai tiedon pyytäminen voi toimia välineenä toiselle vuorovaikutustoiminnoille, kuten tarjoamiselle tai kutsulle (Levinson 2013: 107; Couper-Kuhlen–Selting 2018: 213).

Vuorovaikutustoimintoihin liittyy läheisesti myös termi *vuorovaikutustoiminta* (engl. *activity*), joka kuvaa vuorovaikutustoimintojen laajempia kokonaisuuksia tai lajeja. Puhujan suorittama vuorovaikutustoiminta voi olla esimerkiksi olla tarinankerronta, argumentointi tai kuvailu. (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 28.) Koska vuorot ja vuorottelu eivät omassa tutkimuksessani vastaa perinteistä kasvokkain keskustelua, tarkoitan tässä tutkimuksessa vuorovaikutustoiminnoilla yksittäisen lauseen vuorovaikutustoimintoa: olen analyysissäni

määritellyt vuorovaikutustoiminnon jokaiselle lauseelle siinä puheenvuorossa, johon aineiston esiintymä kuuluu.

Vuorovaikutustehtävällä (engl. *practice*) taas viitataan jonkin tietyn kielen rakenteen tai elementin käyttötarkoitukseen yksittäisen vuoron sisällä (Heritage 2011: 212 < Sidnell 2013: 78). Kielen rakenteiden tai elementtien vuorovaikutustehtävät vaikuttavat koko vuoron vuorovaikutustoimintoon tai vuorovaikutustoimintoihin, ja niiden avulla keskustelun osallistujat voivat tunnistaa, mikä vuoron vuorovaikutustoiminto on (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 216). Vuorovaikutustehtävien avulla puhuja voi esimerkiksi osoittaa, että vaihtaa seuraavaksi puheenaihetta, yhdistää nykyisen vuoron johonkin aiempaan vuoroon tai että hän on vastaanottanut vastapuolen esittämän tiedon (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 424, 492, 502). Puhuja voi vuorovaikutustehtävien avulla myös ilmaista omaa kantaansa tai asennoitumistaan keskustelun aiheeseen (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 500).

2.3 Vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen periaatteet

Vuorovaikutuslingvistiikan tutkimuksissa noudatetaan muutamia tiettyjä peruseriaatteita, jotka liittyvät tutkimuksen aineistoon ja analysointitapaan (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 18). Aineistoja koskeva periaate on, että tutkimusten aineistoina käytetään aina aidoissa keskustelutilanteissa kerättyjä aineistoja, esimerkiksi puhelinkeskusteluja tai kasvokkain käytyjä keskusteluja, jotka tallennetaan ja litteroidaan tarkasti tiettyjä litterointitapoja noudattaen (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 18–19). Perinteisten puhekeskustelujen lisäksi myös internetvälitteisiä kirjoitettuja keskusteluja voidaan nykyteknologian ansiosta hyödyntää vuorovaikutuslingvistisissä tutkimuksissa (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 20), kuten tässä tutkimuksessa olen tehnyt.

Yksi aineiston analysoinnin peruseriaatteista on, että aineistoa analysoidaan kontekstilähtöisesti: kielelliset tuotokset luodaan aina jotakin tiettyä kontekstia varten. Aineiston analyysissa on siis otettava huomioon kaikki kielellistä tuotosta ympäröivät seikat, kuten esimerkiksi koko vuoro, jossa tutkittava kielen rakenne esiintyy, keskustelun vastapuolen tuottamat vuorot ja puhujan tavoittelema vuorovaikutustoiminto (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 22). Lisäksi aineistoa analysoidessa on otettava huomioon aineistossa tuotettujen rakenteiden ja lauseiden reaaliaikaisuus: ne ovat sekä kyseisessä hetkessä luotuja tuotoksia että puhujan ja vastapuolen välisen vuorovaikutuksen tuloksia (mt.).

Vuorovaikutuslingvistisen aineiston analysoinnissa oleellista on myös tulkita perinteisiä kieliopin kategorioita aineistolähtöisesti, eikä suhtautua vakiintuneisiin määritelmiin

absoluuttisena totuutena. Monet vuorovaikutuslingvistiset tutkimukset ovatkin osoittaneet, että kieliopillisten kategorioiden esiintymät voivat olla erilaisia aidoissa vuorovaikutustilanteissa niiden perinteisiin määritelmiin verrattuna. (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 23.) Lisäksi aineiston analyysin tulokset ja niitä seuranneet päätelmät täytyy voida perustella aineistosta löytyvän tiedon avulla: tutkijan täytyy siis eritellä aineistostaan perusteita esittämilleen väitteille (Couper-Kuhlen–Selting 2018: 25).

Nämä periaatteet näkyvät myös omassa tutkimuksessani: olen käyttänyt aineistonani aitoja vuorovaikutustilanteita sekä huomionut analyysissäni koko kontekstin, jossa muodollinen subjekti esiintyy. Lisäksi tutkin kieliopillista rakennetta, joka ei perinteisten määritelmien mukaan ole osa suomen kieltä, eli tutkin aineistolähtöisesti kieliopillista rakennetta, joka on aiemmin kielentutkimuksessa pitkälti sivuutettu suomen kieleen kuulumattomana rakenteena. Olen myös perustellut analyysissäni esittämäni väittämät aineistostani löytyvien tietojen avulla.

3 Suomen muodollinen subjekti ja sitä muistuttavat rakenteet

Subjekti on lauseenjäsien, joka toimii verbin ensisijaisena täydennyksenä ja jolla on semanttisesti tyypillisesti agentin rooli (VISK § 908, § 912). Suomessa subjektin kriteereinä pidetään yleisesti nominatiivi-sijamuotoa, nominatiivin laukaisemaa finiittiverbin kongruenssia sekä sanajärjestystä, jossa subjekti sijoittuu verbin edelle (esim. Hakulinen 1983: 239; Helasvuo ja Huumo 2010: 169). Subjektin sijoittuminen verbin edelle onkin varsin tyypillistä: Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun (1980: 145) kirjoitetun kielen aineistossa 61 % subjekteista ja Helasvuon (2001: 76–77) puhekeskusteluaineistosta yli 90 % subjekteista sijoittui verbin edelle.

Muodollinen subjekti tai ekspletiivisubjekti (engl. *dummy subject*, *formal subject*, *pleonastic subject* tai *expletive subject*) on elementti, joka täyttää lauseessa subjektin paikan silloin, kun muuta subjektia ei ole (Svenonius 2002: 5, Eriksen ym. 2015: 213–214). Se on välttämätön rakenne tietyissä kielissä, esimerkiksi englannissa, jossa subjekti on kieliopin kannalta pakollinen lauseenjäsien (Bieber ym. 2002: 311). Esimerkiksi juuri germaanisissa kielissä, joihin englantikin kuuluu, käytetään muodollisena subjektina kahden tyyppisiä sanoja (Svenonius 2002: 7). Ensimmäinen tyyppi vastaa usein suomen *siellä*-proadverbia, esimerkiksi englannissa *there*, hollannissa *er*, tanskassa ja tietyissä norjan murteissa *der* ja ruotsin tietyissä murteissa *där*. Toinen tyyppi taas vastaa usein suomen *se*-pronominia, esimerkiksi englannissa *it*, norjassa ja ruotsissa *det*, islannissa *það* ja saksassa *es*. (mt.: 7.) Vaikka tutkijat eivät aina ole täysin samaa mieltä siitä, milloin jokin sana lasketaan muodolliseksi subjektiksi ja milloin ei (ks. Svenonius 2002: 5–7), katsotaan muodollisen subjektin yleisesti olevan ainoastaan subjektin paikkaa pitävä elementti, joka ei varsinaisesti viittaa mihinkään tai keneenkään (esim. Svenonius 2002: 5; Bieber ym. 2002: 311; Carter–McCarthy 2006: 392).

Koska subjekti ei ole välttämätön lauseenjäsien suomen kielessä (VISK § 864), on suomessa myös lausetyyppejä, joissa ei ole selkeää subjektia. Infinitiivisubjekti ja nollasubjekti ovat ilmisubjektittomia rakenteita, jotka liittyvät tavalla tai toisella muodolliseen subjektiiin: infinitiivisubjekti muistuttaa usein rakenteeltaan tutkimaani muodollisen subjektin rakennetta, kun taas indoeurooppalaisten kielten ja suomen vertailussa on havaittu, että indoeurooppalaisten kielten muodollista subjektia vastaa suomen kielessä usein nollasubjekti (VISK § 913; Löflund 1998; Tenhonen-Lightfoot 1992).

Käsittelen tässä luvussa vuorovaikutuksen näkökulmasta *se*-pronominia muodollisena subjektina, *se*-pronominista erkaantunutta ja muodollista subjektia muistuttavaa *sitä*-partikkelia sekä kahta ilmisubjektitonta rakennetta, infinitiivisubjektia ja nollasubjektia. Käytän seuraavissa

alaluvuissa eri lähteistä peräisin olevia esimerkkejä, joihin olen tarvittaessa lisännyt lihavoitteja havainnollistamisen helpottamiseksi.

3.1 Se-pronominin muodollisena subjektina

Suomen yleiskielessä ei käytetä muodollista subjektia, mutta puhekielessä muodollisena subjektina voidaan käyttää *se*-pronominia. Suomessa *se*-pronominin tulkintaa muodollisena subjektina hankaloittaa suomen melko vapaa sanajärjestys, sillä usein ensisilmäykseltä muodollisena subjektina tulkittavan *se*-pronominin voi sanajärjestystä muuttamalla osoittaa olevan esimerkiksi tukipronomini *se*, *että* -subjektirakenteessa, kuten seuraavissa esimerkeissä 1 ja 2. (VISK § 915.)

- 1) **Se** on selvää, **että** valvontaa tarvitaan. (VISK § 915)
- 2) **Se**, **että** valvontaa tarvitaan, on selvää. (VISK § 915)

VISK:n (§ 915) mukaan *se*-pronominin on kuitenkin selkeästi muodollinen subjekti esimerkiksi silloin, kun lauseen subjektiargumenttina on infinitiivilauseke, sillä infinitiivilausekkeissa ei ole tukipronominia (esimerkki 3). Lisäksi VISK:n (mt.) mukaan *se*-pronominin ”lähestyy” muodollista subjektia myös silloin, jos eteenpäin lohkeavan rakenteen substantiivilauseke on epämääräinen, kuten esimerkissä 4.

- 3) On **se** varmaan stressaavaa **olla pankkirosvon vaimo**. (VISK § 915)
- 4) **Se** on sit lounas tiedossa huomenna. (VISK § 915)

Se-pronominia voidaan käyttää muodollisena subjektina myös luonnonilmiölauseissa (Vilkuna 1996: 150), kuten esimerkissä 5. Kolehmainen (2010: 8) mainitsee sääverbejä käsittelevässä korpustutkimuksessaan, ettei hänen julkaistuista, kirjoitetuista teksteistä koostuneessa aineistossaan ollut viitteitä siitä, että *se*-pronominin olisi laajentunut muodolliseksi subjektiksi kirjoitetussa kielessä. Tämä tulos tukee VISK:n (§ 915) kantaa muodollisen subjektin esiintyvyydestä ainoastaan puhekielessä. Kolehmaisen (2010: 8) mukaan sellaisia tapauksia, jossa *se*-pronominin voitaisiin tulkita muodolliseksi subjektiksi, oli kuitenkin hänen aineistossaan muutamia.

- 5) Ei **se** taida sittenkään sataa. (Vilkuna 1996: 150)

Muodollisena subjektina toimivan *se*-pronominin vuorovaikutustehtäviä ja -toimintoja ei ole tutkittu kovin systemaattisesti. Karhu (1994: 402–403) mainitsee kuitenkin suomen itämurteita koskevassa ekspletiivisen *se*-pronominin analyysissään kaksi vuorovaikutustehtävää: muodollinen subjekti voi yhtäältä lieventää lauseen opettavaista sävyä (esimerkki 6) ja toisaalta

tuoda lauseeseen muistutussävyn (esimerkki 7). Molemmissa Karhun esimerkeissä *se*-pronominin on redusoitunut pelkäksi *s*-äänteeksi, ja esimerkin 6 osalta on lisäksi huomioitava, että Karhu katsoo *se*-pronominin ekspletiiviseksi myös esimerkiksi sitä seuraavien *että*- ja *jos*-lauseiden yhteydessä, kun taas VISK:n (§ 915) mukaan näissä tapauksissa *se*-pronominin voidaan tulkita joko muodolliseksi subjektiksi tai tukipronominiksi.

6) -- *s*-ei olt hyvä jos hei- pellaveehe tul paljo heinää -- (Karhu 1994: 403)

7) *S*-ol tapana-otta olettiil levitetiil lattiilen. (Karhu 1994: 403)

Vuorovaikutustoimintojen osalta Karhu (1994: 403) mainitsee, että muodollista subjektia käytetään usein lauseissa, jotka eivät sisällä uutta tietoa, vaan tieto on pääteltävissä tai mainittu aiemmin keskustelussa. Lisäksi Karhun (mt.: 404) mukaan muodollista subjektia voidaan alkaa käyttää kesken vuoron esimerkiksi silloin, kun puhuja siirtyy kerronnasta kommentointiin.

Tutkimustietoa muodollisen subjektin käytöstä vuorovaikutuksen näkökulmasta on siis hyvin rajallisesti. Tutkimustiedon puute johtuu luultavasti osin informanttien välisistä puhekielisistä keskusteluista koostuvien korpusaineistojen vähäisyydestä ja verrattaisesta suppeudesta ilmiön epätyypillisyyteen nähden: puhekielisessä keskustelussa esiintyvää epätyypillistä ilmiötä on vaikeaa tutkia, jos puhekielinen keskusteluaineisto ei ole tarpeeksi laaja. Oma tutkimukseni hyödyntääkin puheaineistojen sijasta informaalia verkkokeskusteluaineistoa, jonka avulla on mahdollista saada lisätietoa muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävistä sekä vuorovaikutustoiminnoista, joiden yhteydessä muodollista subjektia käytetään.

3.2 *Sitä*-partikkeli ja sen yhteys muodolliseen subjektiiin

Sitä-partikkeli on erkaantunut *se*-pronominin partitiivimuodosta omaksi partikkelikseen, ja sitä käytetään yhtäältä muodollisen subjektin tavoin, mutta toisaalta myös sävyartikkelina (Vilkuna 1996: 150; VISK § 827). *Sitä*-partikkelia esiintyy erityisesti nollasubjekti- ja passiivilauseissa, mutta myös eksistentiaali- ja omistuslauseissa (VISK § 827). Sen avulla voidaan esimerkiksi aloittaa nollasubjekttilause, joka muutoin muodostuisi pelkästä verbistä tai olisi kielenvastaisesti verbialkuinen (Hakulinen 1975: 27), kuten esimerkit 8 ja 9 havainnollistavat. Hakulisen (mt.: 26) mukaan *sitä*-partikkelia käytetään myös samankaltaisesti kuin ruotsissa geneeristä *man*-pronominia: *Sitä ei pidä uskoa kaikkea – Man ska inte tro på allt* sekä samankaltaisesti kuin ruotsin muodollista subjektia *det*: *Sitä sattuu kaikenlaista – Det händer allt möjligt* (Hakulinen 1975: 26).

8) *Väsy. (Hakulinen 1975: 27)

9) **Sitä** väsy. (Hakulinen 1975: 27)

Jotkin *sitä*-partikkelin vuorovaikutustehtävistä liittyvät siihen, kenestä puhutaan: sen avulla voidaan esimerkiksi vähentää nollasubjektin tai passiivin monitulkintaisuutta (Hakulinen 1975: 27, 29). Hakulisen (1975: 27) esimerkissä 10 *sitä*-partikkeli korostaa, että puhuja viittaa nollasubjektilla itseensä, ja tätä vaikutusta havainnollistaa Hakulisen (mt.) vertaileva esimerkki 11. Passiivilauseen yhteydessä *sitä*-partikkeli voi taas osoittaa, että passiivilla viitataan puhuteltavaan henkilöön (esimerkki 12) tai yhteisesti puhujaan ja muihin läsnäolijoihin (mt.: 39).

10) Mistä voi tietää, onko **sitä** ainoa. (Hakulinen 1975: 27)

11) Mistä voi tietää, onko ainoa. (Hakulinen 1975: 27)

12) Ai, **sitä** vietetään vielä aamuärtymistä. (VISK § 827)

Sitä-partikkelia käytetään sävyartikkelina erilaisissa vuorovaikutustoiminnoissa, esimerkiksi silloin, kun puhuja ottaa kantaa johonkin asiaan (esimerkki 13), aloittaa viestintätilanteen vastapuolen kanssa tai tekee havaintoja ympäröivästä tilanteesta (Hakulinen 1975: 33). *Sitä*-sävyartikkelin vuorovaikutustehtäviä ovat esimerkiksi tuoda ilmi puhujan oma myönteinen tai kielteinen kanta esitettävään asiaan sekä luoda lauseeseen kehuskeleva (esimerkki 14), leikillinen tai paheksuva sävy (VISK § 827; Hakulinen 1975: 33, 36). Sen avulla puhuja voi myös lieventää kysymyksen jyrkkyyttä (Hakulinen 1975: 34), kuten esimerkissä 15.

13) Siellä **sitä** tanssittiin valssia. (Hakulinen 1975: 33)

14) Minä **sitä** (vasta) uskon vallankumoukseen. (Hakulinen 1975: 36)

15) Mistäs kaukaa **sitä** ollaan? (Hakulinen 1975: 34)

Hakulinen (1975: 38) tarjoaa kaksi erilaista selitystä *sitä*-partikkelin monitulkintaisuudelle. Ensimmäinen vaihtoehto on, että *sitä*-partikkeli onkin kaksi partikkelia: *sitä*₁, jota käytetään vain subjektittomissa lauseissa ja *sitä*₂, joka on fokusta tai metaforaa ilmaiseva elementti. Hän kuitenkin toteaa tämän epäjohdonmukaiseksi, ja esittää toisen teorian, jonka mukaan *sitä*, kuten liitepartikkeli *-hAn*, osoittaisi lauseen ensimmäisen lauseenjäsenen. Tällöin *sitä*-partikkeli voidaan sijoittaa subjektin tilalle silloin, kun lauseessa ei ole subjektia tai jos lauseen teemapaikka on jo täytetty, liittyy *sitä*-partikkeli lauseen ensimmäiseen jäseneseen kliittisesti ilman, että se saa sanapainoa. (mt.: 38.)

Käsitys *sitä*-partikkelin funktiosta muodollisena subjektina on muuttunut hieman viimeisen 50 vuoden aikana. Hakulinen esittää vuonna 1975 julkaistussa artikkelissaan, että suomen kielessä ei ole muodollista subjektia (Hakulinen 1975: 25): hänen mukaansa *sitä*-partikkelin

samankaltaisuus ruotsin muodollisen subjektin ja *man*-pronominin kanssa on vain näennäistä, sillä *sitä*-partikkelin sisältävien nollapersoonalauseiden geneerisyys ei johdu *sitä*-partikkelista, ja lisäksi *sitä*-partikkeli ei ole nollasubjekttilauseessa välttämätön. Sen sijaan Vilkun (1996: 150) mukaan *sitä*-partikkelia käytetään puhekielessä muodollisena subjektina, ja *sitä*-partikkelia esiintyy sitä todennäköisimmin, mitä puhekielisempi sävy lauseessa on. Myös VISK:n (§ 827) mukaan *sitä*-partikkelia käytetään sekä muodollisena subjektina että sävypartikkelina, kun taas Holmbergin ja Nikanne (2002: 95–96) ovat todenneet, että *sitä*-partikkeli ei ole ekspletiivisubjekti, vaan ekspletiivinen teemapaikan täyttävä (teemapaikasta tarkemmin luvussa 6.3). Vaikka nykykäsityksen mukaan *sitä*-partikkelia voidaan siis käyttää sävypartikkelin lisäksi muodollisena subjektina, viittaan muodollisella subjektilla ainoastaan *se*-pronominiin tämän tutkimuksen muissa luvuissa.

3.3 Infinitiivisubjekti ja nollasubjekti

Infinitiivisubjekti ja nollasubjekti ovat ilmisubjektittomia rakenteita, jotka muistuttavat rakenteeltaan ja osin myös vuorovaikutukselliselta merkitykseltään tutkimaani muodollisen subjektin rakennetta. Käsittelen niitä tässä alaluvussa, sillä olen hyödyntänyt niiden vuorovaikutuksellista merkitystä käsitteleviä tutkimuksia omassa analyysissäni ja vertailen luvussa 7 oman tutkimukseni tuloksia myös näitä rakenteita koskevien tutkimusten tuloksiin.

Infinitiivisubjekti on yksi epäprototyyppisistä subjektityypeistä: se ei täytä subjektin sijamuoto- tai kongruenssikriteerejä eikä se saa subjektille tyypillistä agentin semanttista roolia (Helasvuo–Huumo 2010: 167). Infinitiivisubjekti ei yleensä myöskään sijoitu subjektille tyypilliseen paikkaan finiittiverbin edelle (Vilkuna 1996: 154). Rakenteeltaan infinitiivisubjekti on infinitiivilauseke, jonka suhde lauseen finiittiverbiin on samankaltainen kuin prototyyppisellä subjektilla: se ei laukaise kongruenssia, mutta sen yhteydessä verbi on yksikön kolmannessa persoonassa (VISK § 911). Infinitiivisubjektin infinitiivilausekekokonaisuus toimii siis täydennyksenä yksikön kolmannessa persoonassa olevalle finiittiverbille (Vilkuna 1996: 155). Infinitiivisubjektin avulla puhuja voi esimerkiksi esittää subjektiivisen kannanoton (Huumo 2006: 56), kuten esimerkissä 16.

16) Oli mukava käydä teillä. (Vilkuna 1996: 155)

Infinitiivisubjekti esiintyy tyypillisesti predikatiivin tai predikaattiadverbiaalin yhteydessä (VISK § 504). Tutkimukseni kannalta olennaisin infinitiivisubjektirakenne onkin lause, jossa infinitiivilausekkeen kanssa esiintyy adjektiivipredikatiivi ja kopulaverbi, sillä tutkimani lauserakenne sisältää nämä samat lauseenjäsenet. Tätä rakennetta on tutkinut Salmela (2012) pro

gradu -tutkielmassaan, jossa hän tutki *on hauskaa katsella peliä* -tyyppistä kopulan ja adjektiivipredikatiivin sisältämää infinitiivisubjektirakennetta pragmaattisesta ja skemaattisesta näkökulmasta sanomalehtiteksteissä.

Salmela (2012: 66) havaitsi, että *on hauskaa katsella peliä* -tyyppisellä infinitiivisubjekttilauseella ei yleensä aloiteta uutta puheenaihetta, vaan sitä käytetään tyyppillisemmin silloin, kun reagoidaan johonkin aiemmin mainittuun asiaan (esimerkki 17). Rakennetta käytetään myös erilaisissa siirtymätilanteissa, esimerkiksi näkökulmaa vaihdettaessa (esimerkki 18) tai yhteenvedon tai tulkintaan siirryttäessä, kuten esimerkissä 19 (mt.: 78, 81).

- 17) Ykkösdokumentti 52 km Kuhmosta mehtään oli todella mukava, aito ja lämminhenkinen ohjelma katsoa. Tällaisia **olisi mukava katsoa** enemmänkin. (Salmela 2012: 66)
- 18) Tukholman Konserhusetissa **on aina hauska käydä**. Sali on lämminhenkinen ja intiimi, eikä historian siipien havina voi olla vaikuttamatta fiilikseen: täällä ovat orkesteria johtaneet muiden muassa myös Sibelius, Ravel, Toscanini ja Furtwängler. (Salmela 2012: 79)
- 19) Ketterer osoitti kykynsä myös päätöserän loppuminuuteilla, kun JyP tuli päälle kuudella viittä vastaan. Mies taisteli rajusti nollapelin puolesta ja sai makean palkinnon. Maalivahdille **on upeaa päättää** SM-liiga nollapeliin. (Salmela 2012: 81)

Kopulan ja adjektiivipredikatiivin sisältämää infinitiivisubjektirakennetta käytetään usein myös silloin, kun toimittaja referoi haastateltavan vastausta (esimerkki 20), mutta toisaalta rakennetta esiintyy paljon myös haastateltavien suorissa sitaateissa, joissa he kertovat omista kokemuksistaan (mt.: 67–68), kuten esimerkissä 21. Salmelan (mt.: 72, 80) mukaan rakenteen avulla voidaan esittää geneerisiä kokemuksia, jotka lukija voi tunnistaa ja joihin lukija voi samaistua: tilanteita kuvataan siis esimerkinomaisesti.

- 20) Nuoret sanoivat, että **oli hienoa katsoa** kerrankin esitystä, jossa ei juosta ja touhuta kaiken aikaa. (Salmela 2012: 68)
- 21) Pelastusmiehistöjen henkiseen huoltoon on kiinnitetty huomiota kehittämällä tilanteen jälkihoitoa. **Ei ole ihan normaalia katsoa** kuolemaa ja hätää leipätyökseen. **Palkitsevaa on saada nähdä** konkreettisesti työnsä jäljet, Kopra toteaa. (Salmela 2012: 67–68)

Nollasubjekttilause on subjektiton lause, jossa on kuitenkin yksikön kolmannen persoonan mukaan taipunut finiittiverbi (VISK § 1347), kuten infinitiivisubjektissa. Nollasubjekttilauseet eroavat infinitiivisubjektista kuitenkin siten, että infinitiivilauseke toimii finiittiverbin täydennyksenä (VISK §504), kun taas nollasubjekttilauseissa vastaavaa täydennystä ei ole. Sen sijaan nollasubjekttilauseessa subjektin paikalla teemapaikassa on usein jokin lauseen

tarkoitteeseen liittyvä lauseke, kuten VISK:n esimerkkilauseessa *Täällähän jäätyy* (VISK § 1350; teemapaikasta tarkemmin luvussa 6.3). Nollasubjekttilauseesta puuttuvan subjektin, *nollapersoonan*, voidaan tulkita tarkoittavan ketä tahansa henkilöä, mutta toisaalta myös puhujaa tai kuulijaa (Vilkuna 1996: 140).

Varjon (2023: 48) mukaan nollasubjekttilauseet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: narratiivisiin, reaktiivisiin ja evaluatiivisiin. Narratiivisissa nollasubjekttilauseissa puhuja kertoo tyypillisesti henkilökohtaisista kokemuksistaan (esimerkki 22), esittää omien toiveitaan (esimerkki 23), sanallistaa ajatusmaailmaansa tai ilmaisee asennoitumistaan (Varjo 2023: 49, 67).

22) – ja sit oli niinku noloo, lukion äidinkielen tunneilla, ku sitte opettaja piti intellektuellina sillai, **ties** sellasia hehe, nippelitietoja et kuka on tehny minkäki. sit **ei** kuitenkaa **ollu lukenu** niitä kirjoja. (Varjo 2019: 72)

23) nii. mut toisaalt sit niinku, ku **haluis** tiät sä, tullan niinkuk kuunteleev vaan niinku sanaa. – – mut **haluis** sillee ollav vaan niinkuh hiljaa (Varjo 2019: 72)

Reaktiiviset nollasubjekttilauseet taas esiintyvät usein vuoron alussa tai lopussa ja liittyvät usein modaalisuuteen (Varjo 2023: 50). Niiden avulla voidaan esimerkiksi kommentoida jotakin edellä mainittua asiaa, antaa direktiivejä (esimerkki 24) tai pyrkiä aloittamaan toimintaa, kuten esimerkissä 25 (Varjo 2023: 50, 68; direktiiveistä tarkemmin luvussa 5.1.3).

24) niit **saa** kyl ottaa kyl ihan niinku hualetta (Varjo 2019: 75)

25) korispeliikii **vois** lähtee kattoo (Varjo 2019: 75)

Evaluatiiviset nollasubjekttilauseet esiintyvät vuoron keskellä, alkavat usein adverbiaalilla ja ovat tyypillisesti kieltomuotoisia (Varjo 2023: 50). Niiden avulla otetaan esimerkiksi kantaa johonkin asiaan (esimerkki 26) tai arvioidaan tai kuvaillaan jotakin asiaa, kuten esimerkissä 27 (Varjo 2023: 50, 68). Reaktiivisia ja evaluatiivisia nollasubjekttilauseita erottaa niiden sijainnin lisäksi affektisuus: reaktiiviset nollasubjekttilauseet ovat usein affektiivisia, toisin kuin evaluatiiviset (Varjo 2023: 50).

26) nii totta kai, kyl niihi **kyllästyy** ihan perkelee nopeesti jos ne o semmosii (Varjo 2019: 78)

27) – – siel **voi** ni ku **puhuu** normaalisti. – – ku Olteris taas ni siel **ei** ni ku **voi** käyä mitää keskustelua (Varjo 2019: 79)

Kun puhuja kertoo nollasubjektin avulla omasta kokemuksestaan, on kokemus tyypillisesti sellainen, jonka muut osallistujat saattavat myös jakaa, mutta johon puhujilla on silti ensisijainen pääsy (Suomalainen–Varjo 2020: 116). Määttä, Suomalainen ja Tuomarla (2020: 202) ovat myös todenneet, että maahanmuuttovastaisissa Suomi24-keskusteluissa kirjoittaja kuvaa nollasubjektin

avulla tyypillisesti sellaista omaa asennettaan tai mielipidettä, josta olettaa muiden olevan samaa mieltä. Laitinen (1995: 344) havainnollistaakin tätä nollasubjektin käyttötapaa kuvailemalla nollasubjektia elementiksi, jonka avulla kuka tahansa voi astua lausuman intensionaaliseen kehykseen. Tätä samaa nollasubjektin geneerisyyttä tukee myös Suomalaisen ja Varjon (2020: 116) havainto siitä, että nollapersoonaa käytetään myös silloin, kun jostakin aiheesta keskustellaan yleisellä tasolla ja monitulkintaisista persoonaviittauksista johtuvia väärinymmärryksiä pyritään välttämään.

4 Aineisto ja menetelmä

Menetelmältään tutkimukseni on laadullinen aineistopohjainen tutkimus: tutkin syvällisesti aitoa kielenkäyttöaineistoa ja pyrin tutkimuksessani ymmärtämään tutkimuskohdettani kokonaisvaltaisesti (Luodonpää-Manni–Ojutkangas 2020: 414). Vaikka kyseessä on korpustutkimus, on tutkimusaineistoni laadulliselle aineistopohjaiselle kielentutkimukselle tyypillisesti melko pieni (mt.), joten määrällisestä näkökulmasta tutkimukseni tuloksista ei voi tehdä täysin yleistäviä johtopäätöksiä, vaan ne ovat suuntaa-antavia.

Analyysini perustuu vuorovaikutuslingvistiseen teoriaan sekä aiempaan muodolliseen subjektiin, partikkeleihin ja ilmisubjektittomiin rakenteisiin liittyvään tutkimukseen. Hyödynnän analyysissäni lisäksi myös laadulliselle kielentutkimukselle tyypillisesti omaa kielitajuani (Hamunen–Huomo 2020: 201), johon perustuvia päätelmiä perustelen muodostamieni vertailuversioiden eli minimiparien avulla.

4.1 Aineiston rajaaminen ja aineiston keruu

Kuten luvussa 1.1 mainitsin, valitsin tutkia tässä tutkimuksessa muodollisen subjektin rakennetta, jossa *se*-pronominin subjektiaargumenttia edustaa infinitiivilauseke, kuten esimerkiksi lauseessa *se nyt vaan on tyhmää maksaa liikaa* (ks. tarkemmat perustelut luvusta 1.1). Tavoitteenani oli saada aineistooni mahdollisimman monipuolisia esimerkkejä valitsemani muodollisen subjektin rakenteen käytöstä, joten valitsin hakukohteeksi korpuksen sisällön vuodelta 2012, joka on korpuksen eniten saneita sisältävä vuosi.

Määritin Kielipankin Korp-konkordanssityökalun hakutoiminnon hakemaan virkkeen sisältä hakutuloksia satunnaisessa järjestyksessä seuraavaan hakulausekkeen avulla:

sana on: *se* JA depenssisuhde on: *kopulan nominaalisubjekti* +

sana on: [toista 0–10 kertaa] +

morfologinen analyysi sisältää: *INF_Infl* JA (depenssisuhde on: *kopulan lausesubjekti*

TAI depenssisuhde on: *infinitiivimääre* TAI depenssisuhde on: *infiniittinen lausekomplementti*)

Hakulauseke haki aineistosta siis kolme peräkkäistä hakukriteeriä: sana *se*, jonka depenssisuhteeksi on annotoitu *kopulan nominaalisubjekti*, 0–10 mitä tahansa sanaa ja infinitiivimuotoinen verbi, jonka depenssisuhteeksi on annotoitu joko *kopulan lausesubjekti*, *infinitiivimääre* tai *infiniittinen lausekomplementti*. Näin ollen tavoittelemani hakutulokset

sisälsivät käytännössä jonkin lauseen, joka koostui seuraavista elementeistä: *se*-pronomini, mahdollinen yksi tai useampi partikkeli, adjektiivi, kopulaverbi ja infinitiivimuotoinen verbi.

Valitsin ensimmäiseksi hakukriteeriksi yksinkertaistetusti *se*-muotoisen sanan, sillä tämän määrittäminen perusmuodon ja morfologisen analyysin hakukriteereillä olisi tehnyt hakulausekkeesta liian raskaan hakuohjelmalle: kokeillessani tarkempia hakukriteerejä *se*-pronominille hakutyökalu ei kyennyt tuottamaan mitään hakutuloksia. Pelkät epätarkat morfologisen analyysin hakukriteerit taas olisivat tuottaneet liikaa epäolennaisia hakutuloksia, joten hakutulosten läpikäymiseen ja perkaamiseen olisi kulunut huomattavasti enemmän aikaa.¹

Korp-hakutyökalu hakee aineistosta ainoastaan sellaisia lauseita, joista löytyy hakukriteereissä määritelty sanajono hakulausekkeeseen merkityssä järjestyksessä (Kielipankki 2024b). Näin ollen vaikka tutkimassani rakenteessa on aina adjektiivi ja kopulaverbi, en voinut sisällyttää niitä hakulausekkeeseen, sillä adjektiivi ja kopulaverbi voivat sijoittua melko vapaasti joko *se*-pronominin eteen tai *se*-pronominin ja infinitiivimuotoisen verbin väliin. Ratkaisin tämän ongelman jättämällä hakulausekkeessa *se*-pronominin ja infinitiivimuotoisen verbin väliin mahdollisuuden muutamille sanoille, eli käytännössä adjektiiville ja kopulaverbille. Lisäksi tämä hakukriteeri haki samalla lauseita, joissa pronominin ja infinitiivimuotoisen verbin väliin on sijoittunut yksi tai useampi partikkeli. Mahdollisten partikkeleiden tai muiden *se*-pronominin ja infiniittisen verbin väliin sijoittuvien sanojen määrä täytyi kuitenkin pitää rajallisena, sillä muuten hakulauseke olisi saattanut antaa tulokseksi esimerkiksi äärimmäisen pitkiä virkkeitä, joihin kirjoittaja ei ole merkinnyt lainkaan pisteitä ja joissa esiintyy sattumalta *se*-pronomini ja paljon myöhemmin jokin hakemani muotoinen infiniittinen verbi.

Suomi24-korpus on annotoitu automaattisilla menetelmillä (Kielipankki 2024a), joten monitulkintaiset rakenteet on vääjäämättä annotoitu korpukseen hieman vaihtelevasti. Tästä syystä hakukriteereihin oli sisällytettävä useita verbin depenssisuhteita, jotta hakulauseke tuottaisi mahdollisimman paljon tavoittelemiani tuloksia eikä ottaisi huomioon ainoastaan yhtä tutkimani rakenteen mahdollisista annotointitavoista.

¹ Kokeilin myös toista versiota hakulausekkeesta, jossa *se*-sanana tilalla oli *sehän*: tämä haku tuotti koko vuoden 2012 aineistosta yhteensä 273 hakutulosta, joista 32 vastasi tutkimaani rakennetta. *Sehän*-hakutuloksia oli kuitenkin suhteellisesti niin paljon vähemmän *se*-hakutuloksiin verrattuna, etten sisällyttänyt niitä aineistooni. (*se*: 17 030 hakutulosta, *sehän*: 273 hakutulosta)

4.2 Aineiston käsittely

Hakulausekkeen tarkasta rajauksesta huolimatta hakutulokset eivät silti puhtaasti edustaneet tutkimaani rakennetta, joten poistin ylimääräiset hakutulokset Microsoft Excelissä. Haku tuotti yhteensä 17 030 hakutulosta, joista ensimmäisen tuhannen tuloksen joukossa oli noin 380 hakutulosta, jossa käytettiin tutkimaani rakennetta. Lopulliseksi tutkimusaineistokseni muodostui näistä ensimmäiset 130 hakutulosta.

Kun ylimääräiset hakutulokset oli poistettu, jatkoin aineiston analysointiin ja annotointiin. Annotoin tutkimusaineistoni systemaattisesti laadullisen aineistopohjaisen kielentutkimuksen periaatteiden mukaisesti (ks. Luodonpää-Manni–Ojutkangas 2020: 421) ja määrittelin kullekin 130 hakutulokselle muun muassa lauseen vuorovaikutustoiminnon, muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävän, lauseen partikkelit, lauseen affektin, muodollisen subjektin rakenteessa käytetyn adjektiivin sekä sen, voisiko kyseisessä lauseessa *se*-pronominin tilalle suoraan vaihtaa *sitä*-partikkelin. Partikkelien erittelyssä en ole laskenut kysymyslauseissa esiintyvää *ko*-liitettä partikkeliksi, sillä vaikka se on kieliopilliselta nimitykseltään liitepartikkeli, on sen tehtävänä ainoastaan merkitä lause kysymykseksi (VISK § 1689, § 802). Lisäksi kirjoitin hakutuloksen kohdalle lisähuomioita, jos sellaisia oli.

Määrittelin vuorovaikutustoiminnot ja -tehtävät osin aiemman kirjallisuuden ja osin oman kielitajuni perusteella. Koska *se*-pronomini on usein hyvin monitulkintainen, luin jokaisen hakutuloksen kohdalla hakutuloksena saadun virkkeen lisäksi myös koko alkuperäisen viestin, jotta pystyin varmistamaan, että *se*-pronominia käytettiin lauseessa muodollisena subjektina. Koko viesti ja osa muista viestiketjun viesteistä oli tärkeää lukea myös vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen periaatteiden kannalta (ks. luku 2.1), jotta tulkintani vuorovaikutustoiminnosta, vuorovaikutustehtävästä ja lauseen affektista olisi oikea.

4.3 Aineiston eettisyys ja tutkijapositio

Käyttämäni Suomi24-korpus ei sisällä kirjoittajien varsinaisia henkilötietoja edes rekisteröityneiden käyttäjien osalta, mutta se sisältää kuitenkin elementtejä, joiden perusteella kirjoittajan henkilöllisyys on potentiaalisesti mahdollista selvittää, kuten kirjoittajan nimimerkki ja aihekategoria. Nimimerkeissä saattaa olla henkilöllisyyteen viittaavia ominaisuuksia tai jopa etu- ja sukunimiä, ja kirjoittajat saattavat käyttää samaa nimimerkkiä useassa eri palvelussa. Aihekategoriat sisältävät viestiketjuja muun muassa paikkakunnittain, jolloin pienen paikkakunnan viestiketjun sisällöstä voisi olla mahdollista päätellä kirjoittajan tai viestissä mahdollisesti mainitun toisen henkilön henkilöllisyys. Kirjoittajien henkilöllisyyden

suojaamiseksi en ole maininnut analyysissäni tai aineistoesimerkeissäni kirjoittajan nimimerkkiä eikä viestiketjun aihealuetta, ellei aihealue ole lauseen tulkinnan kannalta oleellinen. Lisäksi olen vaihtanut antamissani aineistoesimerkeissä kirjoittajan sijaintiin viittaavat sekä kirjoittajan tai toisen henkilön henkilöllisyyteen viittaavat tiedot pseudonyymeiksi; ainoastaan tunnettujen julkisuuden henkilöiden, kuten näyttelijöiden tai poliitikkojen, nimet on säilytetty sellaisenaan. En myöskään ole merkinnyt aineistoesimerkkeihin tarkkoja meta- tai päivämäärätietoja, vaan käytän aineistosta poimituissa esimerkeissä omaa merkintätapaani muodossa *S24_nro*, jossa *S24* on lyhenne sanasta *Suomi24* ja numero edustaa hakutuloksen järjestysnumeroa 1–130 lopullisessa 130 hakutuloksen aineistossani.

Kirjoittajien henkilötietojen lisäksi Suomi24-korpus ei myöskään sisällä tietoa kirjoittajien äidinkielestä tai kielitaustasta. Vaikka aineiston sisältämä keskustelu on suomenkielistä, ei yksittäisten kirjoittajien äidinkielestä tai kielitaustasta voi siis tehdä päätelmiä tai oletuksia. Koska vuonna 2012 Suomen väestöstä 95,1 % puhui äidinkielenään suomea (Tilastokeskus 2013), voidaan kuitenkin olettaa, että valtaosa koko aineiston kirjoittajista puhuu äidinkielenään suomea.

Minua on opintojeni aikana kiinnostanut erityisesti puhuttu kieli ja kielen variaatio erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kandidaatintutkielmani (Nikkanen 2022) käsitteli naisten ja miesten välistä eroa puhekielen ja kirjakielen käytössä eduskunnan täysistunnoissa, ja olen eri kurssitehtävissä perehtynyt esimerkiksi semantiikan, pragmatiikan ja kielimaisemien tutkimiseen. Tämän tutkimuksen aineisto on genrenä itselleni hyvinkin tuttu (ks. luku 1.1), joten tutkijapositioni ei ole täysin objektiivinen esimerkiksi ennakko-oletusten suhteen – olenhan joitain vuosia ennen aineistoni edustamaa ajanjaksoa ollut aktiivinen keskustelupalstojen käyttäjä itsekin. En ole kuitenkaan itse koskaan aktiivisesti käyttänyt juuri Suomi24-palvelua, joten henkilökohtaista kokemusta kyseisen palvelun yhteisöllisyydestä tai keskustelukulttuurista minulla ei ole. Tämän lisäksi olen muodostanut hypoteesini lähdekirjallisuuden pohjalta, ja pyrkinyt analysoimaan aineistoani mahdollisimman objektiivisesti ja aiempaan tutkimukseen nojaten. Tuloksissa ja niiden tulkinnassa olen ottanut huomioon koko aineiston yleisen kontekstin (ks. luku 1.3).

5 Vuorovaikutustoiminnot muodollisen subjektin yhteydessä verkkokeskusteluissa

Tässä luvussa käsittelen aineistoni muodollisen subjektin sisältäneiden lauseiden vuorovaikutustoimintoja. Koska tutkimukseni yhtenä tutkimuskysymyksenä on selvittää, mitä partikkeleita muodollisen subjektin yhteydessä käytetään, käsittelen luvun lopussa myös muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvien eri partikkeleiden määriä vuorovaikutustoimintojen mukaan lajiteltuna.

Taulukko 1. Yhteenveto vuorovaikutustoiminnoista aineistossa.

Vuorovaikutustoiminto	Vuorovaikutustoiminnon tyyppi	Määrä
Kannanotto		
	1. kannanotto	29
	2. kannanotto, erimielinen	35
	2. kannanotto, samanmielinen	22
Yhteensä		86
Evaluaatio		
	ulkoinen evaluaatio kertomuksessa	19
	upotettu evaluaatio kertomuksessa	6
	perusteleva	13
	yhteenveto	6
Yhteensä		44
Kaikki yhteensä		130

Muodollista subjektia käytetään aineistossani kahdessa vuorovaikutustoiminnoissa: 86 kertaa kannanotoissa ja 44 evaluaatioissa (yhteenveto taulukossa 1). Seuraavissa luvuissa 5.1 ja 5.2 analysoin näitä vuorovaikutustoimintoja tarkemmin ja erittelen aineistoesimerkkien avulla niiden eri tyyppejä. Tilaa säästääkseni olen osassa aineistoesimerkeissä jättänyt pois osan alkuperäisestä viestistä. Olen lisännyt näiden esimerkkien lähdeviittaukseen maininnan ”ote viestin alusta/keskeltä/lopusta”. Joissakin useamman viestin sisältävissä esimerkeissä olen myös katkaissut viestin ja lisännyt viestin jatkumista ilmaisevan merkinnän.

5.1 Kannanotto

Aineistossani muodollista subjektia esiintyi eniten kannanotoissa, kuten taulukko 1 osoittaa. *Kannanotto* on Tainion (1996: 82) käyttöön ottama termi englanninkielisestä keskusteluanalyysin termistä *assessment*, ja sillä tarkoitetaan jotain henkilöä, asiaa tai tapahtumaa arvioivaa kielellistä toimintaa (Goodwin–Goodwin 1987: 6). Kannanotot ilmaisevat subjektiivista kokemusta sekä tyypillisesti jotakin tunnetta (Tainio 1996: 83), ja niiden avulla puhuja osoittaa myös tietävänsä jotakin kannanoton aiheesta (Pomerantz 1984: 57). Mikään tietty tai yksittäinen kielen rakenne ei osoita, että kyseessä on kannanotto, mutta esimerkiksi asenneadjektiivit ja intensiteettipartikkelit voivat olla viitteitä kannanotosta (Tainio 1996: 82).

Kannanotot muodostavat usein rakenteen, jossa ensimmäistä kannanottoa seuraa vastapuolen esittämä kannanotto, jolla vastapuoli ilmaisee olevansa joko samaa tai eri mieltä ensimmäisenä esitetyn kannanoton kanssa (Tainio 1996: 84). Kannanotot ja niitä seuraavat kannanotot määritellään toisinaan vieruspareiksi ja toisinaan vuoroketjuiksi (Raevaara 1997: 77). Tässä tutkimuksessa kutsun tätä rakennetta vieruspariksi Tainion (1996) ja Pomerantzin (1984) tavoin: kannanottovierusparin etujäsenestä käytän Tainion (1996) tavoin termiä *ensimmäinen kannanotto* (ensimmäisen puhujan kanta johonkin asiaan) ja jälkijäsenestä termiä *toinen kannanotto* (toisen puhujan osoittama samanmielisyys tai erimielisyys edellä esitettyyn kannanottoon).

Taulukko 2. Yhteenveto eri kannanottotyypeistä aineistossa.

Kannanotto	Kannanoton tyyppi	Määrä
1. kannanotto		
	muu kannanotto	27
	direktiivi	2
Yhteensä		29
2. kannanotto		
	erimielinen	20
	erimielinen, lieventävä	5
	erimielinen, oikaiseva	8
	erimielinen, direktiivi	2
	samanmielinen	8
	samanmielinen, lieventävä	13
	samanmielinen, direktiivi	1
Yhteensä		57
Kaikki yhteensä		86

Käsittelen seuraavissa alaluvuissa aineistoni eri tyyppisiä muodollisen subjektin sisältäviä kannanottoja: ensimmäisiä ja toisia kannanottoja yleisellä tasolla, lievennykseen liittyviä kannanottoja, ensimmäisiä ja toisia kannanottoja, jotka ovat sävyltään direktiivisiä, sekä erimielisiä toisia kannanottoja, jotka ovat sävyltään oikaisevia. Taulukossa 2 on tarkempi erittely kannanottojen eri tyypeistä aineistossa.

5.1.1 Ensimmäiset ja toiset kannanotot

Aineistossani on 27 muodollisen subjektin sisältämää lausetta, jotka toimivat ensimmäisenä kannanottona (esimerkki 1), ja 50 muodollisen subjektin sisältämää lausetta, jotka toimivat toisena kannanottona. Toisista kannanotoista 35:ssä kirjoittaja on eri mieltä vastapuolen kanssa (esimerkki 2) ja 22:ssa samaa mieltä (esimerkki 3).

- 1) On se kyllä hienoa lukea kahden näppistaiturin, [K1:n] ja herra D...:n vääntöä Kailajärven kohtalosta viran omais rikollisten pyöryksessä. (S24_129)

- 2) 1 K1: Olet ulottumattomissa. Pitääkö sun aina istua luennolla kavereides
2 välissä? Ja muullakin ajalla pysyttelet laumassa.
3 K2: No olis se kyllä vähän hoopoa käkkiä yksin jos kaveritkii on koulussa :)
4 Hassu olet. (S24_15)

- 3) 1 K1: Minä kun laitan koirille ruokakupit rinnakkain, siinä ei edes kukaan katso
2 toisen eväitä,jokainen syö omansa ja sillä hyvä.Ahmatti saattaa jäädä
3 odottelemaan josko ronkelimmalta mitään jäisi, vaikka varmasti tietää ettei
4 saa sitäkään loppua syötäväkseen. [viesti jatkuu]
5 K2: Kyllä näin on. Ohjattua toimintaa, joka hommassa ja perusasiat
6 kurinalaisesti, niin siitä se on arkeen hyvä ponnistaa... (S24_29)

Esimerkissä 1 kirjoittaja ottaa kantaa koko viestiketjun keskusteluun, jossa on keskusteltu ajankohtaisesta oikeusjutusta: hän tuottaa muodollisen subjektin sisältävän ensimmäisen kannanoton, eli esittää muodollisen subjektin avulla oman mielipiteensä asiasta, josta muut eivät ole vielä tuottaneet kannanottoja. Esimerkissä 2 K1 on viestiketjun aloittaja, joka tuottaa ensimmäisen kannanoton (*Pitääkö sun aina istua...*), johon K2 tuottaa muodollisen subjektin avulla erimielisen toisen kannanoton rivillä 3. Esimerkissä 3 K1 tuottaa ensimmäisen kannanoton (*jokainen syö omansa ja sillä hyvä*), johon K2 tuottaa muodollisen subjektin sisältävän samanmielisen toisen kannanoton rivillä 6.

5.1.2 Lievennykseen liittyvät kannanotot

Kun puhuja esittää ensimmäisen kannanoton, hän useimmiten oletusarvoisesti toivoo, että vastapuoli on asiasta hänen kanssaan samaa mieltä: toisissa kannanotoissa samanmielisyys on siis useimmiten preferoitua (Pomerantz 1984: 63–64). Erimielisyyttä osoitetaan kannanotoissa mieluiten epäsuorasti (Tainio 1996: 93), ja preferoimatonta erimielisyyttä pehmitetään usein jonkinlaisella viivyttelyllä, kuten tauolla tai tarkistuskysymyksillä (Pomerantz 1984: 70). Erityisesti toisissa kannanotoissa erimielisyyttä voidaan pehmentää tai lieventää tuottamalla ensin heikkoa samanmielisyyttä ilmaiseva vuoro, jota seuraa esimerkiksi *mutta*-alkuinen kontrastoiva vuoro, jossa varsinainen erimielisyys tuodaan ilmi (mt.: 72). Aineistossani muodollista subjektia käytetäänkin 13 esiintymässä juuri tällaisessa erimielisyyttä lieventävässä toisessa kannanotossa (esimerkit 4 ja 5). Näin ollen suurimmassa osassa muodollisen subjektin sisältäviä samanmielisiä toisia kannanottoja (ks. taulukko 2) tarkoituksena on nimenomaan lieventää erimielistä toista kannanottoa.

- 4) 1 Niin, onhan se toisaalta tärkeää osata olla hienotunteinen ja maltillinen ja
 2 toisia kunnioittava. Mutta eikö silti ole hyvä, että joku aina välillä sanoo
 3 jotain esimerkiksi sellaista että:
 4 "Keisarillahan ei ole vaatteita lainkaan". (S24_4; ote viestin alusta)
- 5) 1 K1: Hurreja varmasti harmittaa, kun kanadalaistoimittaja kehuu
 2 suomenkielisten hyvää kielitaitoa, ylistää Helsinkiä ja vertaa sitä New
 3 Yorkiin: [ote uutisesta]
 4 K2: Näin on. Hurrien on enää turha höpöttää suomenkielisten
 5 tönkköenglannista.
 6 Suomalaiset puhuvat hyvää englantia.
 7 K3: Miksi ihmeessä harmittaisi? Kai minä ymmärrän että maallani pyhkii
 8 paremmin jos jengi on kieltaitoisempaa. Ja jos maallani pyhkii paremmin
 9 niin pyhkii minullakin.
 10 Outoja aatoksia nettifemmojen päässä. Todella kummallisia. Harmittaako
 11 teitä jos maanmiehenne, esim. ruotsinkieliset, ovat tietä etevämpiä josain?
 12 Miksi?
 13 Onhan se tietysti turhaa sotkea suomenruotsalaisia tähän juttuun, mutta
 14 heikäläiset niin usein ja niin mielellään kirjoittavat väheksyen suomalaisten
 15 kielitaidosta.
 Suomenruotsalaiset ainakin puhuvat ruotsia paremmin kuin suomalaiset.
 (S24_96)

Esimerkissä 4 kirjoittaja lieventää erimielistä toista kannanottoaan muodollisen subjektin sisältävällä heikolla samanmielisyydellä (rivit 1–2) ja tämän jälkeen ilmaisee varsinaisen erimielisen toisen kannanottonsa *mutta*-alkuisella virkkeellä riveillä 2–4. Esimerkin 5 viestiketju on julkaistu aihealueelle *Suomen ruotsalainen kansanpuolue*, ja K1 pyrkii pilkkaavan sävyisessä

aloitusviestissään provosoimaan suomenruotsalaisia (*Hurreja varmasti harmittaa...*). Hän kertoo uutisesta, jossa kanadalainen toimittaja on kehunut suomalaisten kielitaitoa. K2 on aloittajan kanssa samaa mieltä ja implikoi pilkkaavaan sävyyn, että suomenruotsalaiset moittivat usein suomenkielisten englannintaitoja, ja että tämä uutinen osoittaa, että he voisivat sen nyt lopettaa. K3 kyseenalaistaa suomenruotsalaisten kritisointia ja tuottaa ensimmäisen kannanoton (*Outoja aatoksia nettifemnojen päässä*), johon K4 osoittaa heikkoa samanmielisyyttä muodollisen subjektin sisältävällä toisella kannanotolla rivillä 12, minkä jälkeen antaa omaan kokemukseensa perustuvan eriävän mielipiteensä *mutta*-alkuisella toisella kannanotolla (rivit 12–14).

Muodollista subjektia käytetään aineistossa myös viidessä erimielisessä toisessa kannanotossa, jotka lieventävät samanmielisyyttä. Kaikissa näissä tapauksissa kirjoittaja kuitenkin tuottaa toisen kannanoton omasta ensimmäisestä kannanotostaan (esimerkit 6 ja 7). Näissä tapauksissa vierusparin muodostavat siis poikkeuksellisesti saman henkilön tuottama etujäsen ja jälkijäsen, toisin kuin tavanomaisissa vieruspareissa, joissa etujäsenen ja jälkijäsenen tuottajat ovat eri henkilöitä (Schegloff–Sacks 1973; 295–296).

- 6) 1 Minä olen ihmetellyt jo 20 vuotta tätä typerää ajokulttuuria, mikä teiden
2 päällä jatkuvasti vallitsee. Itse en ole sopuli, vaan uskallan olla erilainen.
3 Tietystihän se on rasittavaa olla liikenteessä erilainen, mutta voin
4 lohduttautua sillä, että minulla on muita 50 % paremmat mahdollisuudet
selvitä, kun itse en aiheuta kolaria, vaan sen tekevät muut minun
puolestani. (S24_79)
- 7) 1 En todellakaan ymmärrä miksi joku laittaa pusuttelukuvia facebookiin.
2 Miksi et silloin aikoinaan vaatinut niitä pois? Turhaahan se tietysti on
3 jälkikäteen tätä pohtia, kun elämä on tässä ja nyt ja huomenna. Siis
4 huomennakin voi olla elämää, muista se kun vastedes annat jollkein pääsyn
omalle koneellesi ja kuvillesi. Keneenkään ei ole luottamista.
(S24_49; ote viestin keskeltä)

Esimerkissä 6 kirjoittaja tuottaa ensin ensimmäisen kannanoton (*Itse en ole sopuli, vaan...*), minkä jälkeen hän lieventää omaa kannanottoansa muodollisen subjektin sisältävällä, heikosti erimielisellä toisella kannanotolla rivillä 3. Tämän jälkeen hän palaa alkuperäiseen kantaansa samanmielisellä toisella kannanotolla (*mutta voin lohduttautua sillä, että...*). Esimerkissä 7 viestiketjun aloittaja on pyytänyt ohjeita ex-seurustelukumppanin lisäämien kuvien poistamiseen Facebook-palvelusta. Esimerkin 7 kirjoittaja ottaa ensin kantaa siihen, että kuvia on alun perinkään ladattu palveluun (*En todellakaan ymmärrä miksi...*), minkä jälkeen lieventää omaa kantaansa heikosti erimielisellä toisella kannanotolla, jossa hän käyttää muodollista subjektia

(rivit 2–3), minkä jälkeen palaa alkuperäiseen kantaansa (*Siis huomennakin voi olla elämää, muista se...*).

Muodollista subjektia käytetään siis lievennyksenä toimivassa toisessa kannanotossa yhteensä 18 kertaa. Sen sijaan muodollista subjektia käytetään hieman harvemmin sellaisissa toisissa kannanotoissa, jotka osoittavat varsinaisen mielipiteen, mutta joita edeltää tai seuraa lieventävä toinen kannanotto. Tällaisia tapauksia on kahdeksan, joista seitsemässä muodollinen subjekti sisältyy erimieliseen toiseen kannanottoon, jota seuraa tai edeltää lieventävä heikko samanmielinen toinen kannanotto, kuten esimerkissä 8. Ainoastaan yhdessä esiintymässä muodollista subjektia käytetään samanmielisessä kannanotossa, jota edeltää lieventävä heikko erimielinen toinen kannanotto. Siinä kirjoittaja tuottaa ensin ensimmäisen kannanoton, sitten lieventävän heikosti erimielisen kannanoton ja lopulta muodollisen subjektin sisältävän samanmielisen toisen kannanoton (esimerkki 9).

- 8) 1 hmm jaa-a.
 2 ite olin sie taksvärkkipäivänä, tosin 2 kaverin kanssa niin kyllä mun
 3 mielestä se oli iha mukavaa tiskata sie, laittaa etikettejä, järjestellä hyllyjä
 4 ja niin. mut noutoruoka ku oli meidän ruokana nii hyi.
 5 ei se mitää paskahommaa ollu. ainakaa päivän työnä 9-15. (S24_2)
- 9) 1 Kumpi omaksui ensin sen aivan kökkömäisen nökälemuotoilun. Ja kumpi
 2 hulluuksissaan kopioi toiselta. Siis sen, jossa keskellä nokkaa on nökäle
 3 kuin joku ihme Noitanokinenän finni nenänpäässä. Tätä paakkua
 4 markkinoidaan Skodan malleissa ja joissakin Toyotoissa. Kai sitä nyt
 5 mokoman nökäleen kestääkin, mutta onhan se aika pöhköä edetä maantiellä
 6 finni edellä. Aikuisiässä. (S24_94)

Esimerkissä 8 viestiketjun aloittaja on kysynyt muiden kokemuksia eräästä huoltoasemaketjusta työnantajana, sillä hän ei ole saanut kovin positiivista kuvaa yrityksestä omilta tuttaviltaan. Esimerkkiä 8 edeltäneissä viesteissä on annettu sekä samanmielisiä (yritykseen negatiivisesti suhtautuvia) kannanottoja että erimielisiä (yritykseen positiivisesti suhtautuvia) kannanottoja. Esimerkin 8 kirjoittaja aloittaa viestinsä erimielisyyden esipuheena toimivalla vähättelevällä jälkijäsenellä (Tainio 1996: 92) *hmm jaa-a*, ja tuottaa kertomuksen avulla muodollisen subjektin sisältävän erimielisen toisen kannanoton riveillä 2–3. Tätä seuraa lieventävä samanmielinen toinen kannanotto (*mut noutoruoka ku oli meidän ruokana ni hyi*), ja lopuksi kirjoittaja palaa vielä alkuperäiseen kantaansa erimielisellä toisella kannanotolla (*ei se mitää paskahommaa ollu*).

Esimerkin 9 viestiketjussa keskustellaan markkinoiden ”tyhmimmän” näköisistä autoista. Esimerkin 9 kirjoittaja osallistuu keskusteluun esittämällä ensimmäisen kannanoton tietyn

mallisista autoista (*keskellä nokkaa on nököle kuin...*). Tämän jälkeen hän tuottaa lieventävän heikosti erimielisen toisen kannanoton (*Kai sitä nyt mokoman...*), minkä jälkeen palaa *mutta*-alkuisella muodollisen subjektin sisältävällä lauseella alkuperäiseen mielipiteeseensä ja esittää samanmielisen toisen kannanoton riveillä 5–6.

5.1.3 Direktiiviset kannanotot

Direktiivit ovat lausumia, joiden avulla puhuja pyrkii ohjailemaan muita keskusteluun osallistuvia esimerkiksi käskemällä, kehottamalla, pyytämällä tai neuvomalla (VISK § 1645). Aineiston kannanotoista viisi ovat luonteeltaan direktiivisiä: kolme väitemuotoisia suosituksia ja kaksi kysymysmuotoisia ehdotuksia. Direktiiveistä kaksi on ensimmäisiä kannanottoja, joista toinen on ehdotus ja toinen suositus. Loput neljä ovat toisia kannanottoja, joista kolme ovat erimielisiä suosituksia ja yksi samanmielinen ehdotus. Kaikissa aineiston suosituksissa käytetään jotakin adjektiivin *hyvä* vertailumuodoista (esimerkki 10), kun taas ehdotuksia yhdistää konditionaalien käyttö. Yhdessä ehdotuksessa käytetään konditionaalien lisäksi *hyvä*-adjektiivin komparatiivimuotoa *parempi* (esimerkki 11).

- 10) 1 Noita on hankala todeta mitenkään mitaamalla, parempi se on vaan
 2 suunnitella remontille sopiva ajakohta, rahoitus ja ottaa yhteys
 3 isännöitsijään. Kokousta koolle ja päätöstä siitä että yhtiö maksaa
 4 vesieristykseen saakka ja te siitä eteenpäin. Niin se yleensä menee.
 (S24_115; ote viestin keskeltä)
- 11) 1 K1: En kerro vauvakuumeisille miehille että oon maho joka on joutunu
 2 käymään lapsettomuushoidoissakin eikä niilläkään tullu mitään tulosta. Ei
 3 siis mitään takeita että perheen perustaminen onnistuis jatkossakaan ja
 4 kotioloissa yrittäminen on yhtä tyhjän kanssa.
 5 K2: hmm... Eikös se olisi parempi tutustua vaan sellaisiin miehiin jotka eivät
 6 halua lapsia. Tai johonkuhun joka olisi valmis adoptoimaan.
 7 Entä vuokratuon mahdollisuus, vai eikö niitä saa Suomessa käyttää?
 8 (En halua loukata, olet varmaan kaiken jo kokeillut.) (S24_86)

Esimerkissä 10 viestiketjun aloittaja kuvailee rivitaloasuntonsa kosteuteen liittyviä ongelmia ja kysyy muilta palvelun käyttäjiltä, pitäisikö taloyhtiöltä vaatia kosteusmittausta. Esimerkin 10 kirjoittaja vastaa viestiketjuun ja vahvistaa aloittajan epäilykset kosteusongelmista, minkä jälkeen antaa kosteusongelman selvittämiseen liittyviä ohjeita. Esimerkin 10 otteessa hän esittää ensimmäisen kannanoton kosteusmittauksen suorittamisesta (*Noita on hankala todeta...*) ja jatkaa kannanottoaan muodollisen subjektin sisältävällä suosituksella (rivit 1–3). Hän jatkaa

suositustaan vielä kehotuksella (*Kokousta koolle ja päätöstä...*) ja perustelee suosituksensa ja kehotuksensa lopuksi evaluaatiolla (*Niin se yleensä menee*).

Esimerkin 11 viestiketjussa keskustellaan asioista, joista ei kerrota heti treffi-ilmoituksessa tai ensitreffeillä. K1 osallistuu keskusteluun ja kertoo, ettei ilmoita treffikumppaneilleen lisääntymisvaikeuksistaan. K2 vastaa tähän viestiin harkitsemista ilmaisevalla *hmm*-interjektioilla (VISK § 856), jota seuraa muodollisen subjektin sisältävä, ehdotuksena toimiva ensimmäinen kannanotto riveillä 5–6. Tämän jälkeen kirjoittaja vielä jatkaa ehdotustaan (*Tai johonkuhun joka...*) ja esittää toisen ehdotuksen (*Entä vuokrakohdun mahdollisuus...*) ja siihen liittyvän tiedonpyynnön (*vai eikö niitä saa...*). Lopuksi kirjoittaja pyrkii vielä varmistamaan, ettei K1 loukkaannu hänen sanoistaan korostamalla kohteliasta tarkoituseränsä (*En halua loukata...*).

5.1.4 Oikaisevat kannanotot

Oikaisut ovat kannanottoja, joissa puhuja kieltää sellaisen asiantilan paikkansapitävyyden, jonka toinen puhuja on esittänyt aiemmassa vuorossa (Sivinen 1996: 112). Ne ovat siis erimielisiä toisia kannanottoja. Aineistossani on kahdeksan muodollisen subjektin sisältävää oikaisevaa kannanottoa, joita yhdistävät tietyt oikaisua ilmaisevat elementit: *no*-partikkeli, *kuule*-partikkeli, *kyllä*-partikkeli ja kieltoverbialkuinen sanajärjestys. Esimerkissä 12 oikaisevan funktion luovat partikkelit *kyllä* ja *kuule*, kun taas esimerkissä 13 kieltoverbialkuinen sanajärjestys luo ilmaisuun oikaisevan funktion.

- 12) 1 K1: Kyllä tällä palstalla on käynyt erittäin selväksi että asia on täysin
2 päinvastoin. Viittaa vaikkapa tapaus Pirjoon...miehet suorastaan
3 pillastuivat naiset esittäessä toiveen oman tasoiseensa mieheen. Ihan
4 kamalaa kun nainen ei ole nöyristelevä ja alemmuudentuntoinen.
5 K2: Ei, vaan naisen tason määrittelee ensisijaisesti ulkonäkö. Puuttuvaa
6 kauneutta ei voi korvata millään tohtorin pahveilla.
7 K1: Kovin on pinnallinen taas tämä sinun maailmankuvasi.
8 Kyllä se on kuule kovin piinallista elää kauniinkaan ihmisen kanssa jos
9 tu on älyä vailla. Ja kauneus on katoavaista, onneksi ihmissuhteet yleensä
10 rakentuukin paljon kestävimille arvoille. (S24_42)
- 13) 1 K1: -- En yksinkertaisesti enää tiedä kuinka voin auttaa pientä 1-vuotiasani
2 :(Näen että lapseni voi pahoin, mutta kukaan ei välitä. Eivät näe
3 huolestani huolta! En myöskään ymmärrä tätä sairaalloista tarvetta
4 puolustella lapsen isää, joka ei saa edes lastaan nukkumaan, saati että edes
välittäisi nukkuuko lapsi... Isä joka ei edes ymmärrä mitä sanat
"säännöllinen päivärytmi" tarkoittaa...!
5 K2: -- Ei se ole helppoa saada lasta nukkumaan jos toinen on tottunut
6 nukahtamaan esim äidin hyräilyyn. -- (S24_46)

Esimerkin 12 viestiketjussa keskustellaan korkeasti koulutetuista sinkkunaisista. Esimerkin 12 alussa K1 vastaa erääseen viestiin, jonka kirjoittaja väittää akateemisten naisten vihaavan usein miehiä. K1 esittää eriävän mielipiteen asiaan ja perustelee kantaansa esimerkillä, jossa ilmeisesti korkeakoulutettu nainen on kertonut toivovansa mahdolliselta puolisolta samankaltaista koulutustasoa. K2 vastaa viestiin oikaisevalla kannanotollaan (rivi 5), johon K1 vastaa ensin ensimmäisellä kannanotolla (rivi 7) ja jatkaa muodollisen subjektin sisältävällä erimielisellä, oikaisevalla toisella kannanotolla riveillä 8–9. Oikaisevan funktion ilmaisuun luovat *kyllä*-modaalipartikkeli, jonka käyttötarkoituksia ovat mm. puhujan erimielisyyden ilmaisu ja puhujan oman mielipiteen vahvistaminen (Hakulinen 2001: 189, 193–194), sekä *kuule*-huomionkohdistin, joka luo ilmaisuun vähättelevän sävyn (Hakulinen ym. 2003: 214; *kuule*-partikkelista tarkemmin luvussa 6.1.1). K1 lopettaa viestinsä jatkamalla vielä samaa erimielistä toista kannanottoa (rivit 9–10).

Esimerkki 13 alkaa viestiketjun aloitusviestillä, jossa K1 kirjoittaa ensin pitkän kuvauksen lapsensa päivärytmiongelmista ja lopuksi esittää negatiivisen kantansa lapsen isään, jolla on vaikeuksia nukuttaa lasta. K2 vastaa viestiin ja antaa ensin neuvoja erilaisiin tilanteisiin, joista K1 on kertonut. Tämän jälkeen K2 puolustaa lapsen isän näkökulmaa oikaisevalla, muodollisen subjektin sisältävällä erimielisellä toisella kannanotolla (rivit 5–6), jossa oikaisevan funktion luo kieltoverbialkuinen sanajärjestys: muuna kuin vaihtoehtokysymyksen vastauksena verbialkuinen sanajärjestys on tunnusmerkkinen ja käyttötarkoitukseltaan samankaltainen kuin aiemmin mainittu *kyllä*-modaalipartikkeli (Hakulinen–Karlsson 1979: 310; Vilkuna 1989: 52, 119; tunnusmerkkisestä verbialkuisesta sanajärjestyksestä tarkemmin luvussa 6.1.3).

5.2 Evaluaatio

Aineistossani muodollinen subjekti esiintyy 44 kertaa evaluaatioissa. Termien *evaluaatio* ja *kannanotto* välinen ero ei ole täysin yksiselitteinen, sillä molemmissa esitetään jonkinlainen arvio jostakin asiasta (ks. Tainio 1996: 83; Ruotarinne 1997: 149). Termiä *evaluaatio* on keskusteluanalyyseissä käytetty perinteisesti etenkin kertomusten eli tarinoiden tutkimuksessa, sillä se on yksi Labovin (1972) kehittämistä kertomusten eri osia kuvailevista termeistä. Vuorovaikutuslingvistikissa tutkimuksissa esimerkiksi Varjo (2023: 50) on käyttänyt sanaa *evaluaatiivinen* kuvaamaan kannanottoja tai arviointeja, joissa asiantiloja kuvataan neutraalisti. Koska aineistossani esiintyy paljon Labovin (1972) määritelmien mukaisia kertomukseen liittyviä evaluaatioita, valitsin määritellä niitä vastaavat vuorovaikutustoiminnot evaluaatioiksi, vaikka osa kertomuksiin sisältyvistä evaluaatioista olisi myös perusteltavissa luvussa 5.1 kuvailuiksi subjektiivisiksi kannanotoiksi. Kertomuksiin liittyvien kannanottojen lisäksi olen

määritellyt evaluaatioiksi Varjon (2023) tapaan sellaiset kannanotot, jotka ovat geneerisempiä ja vähemmän subjektiivisia kuin luvussa 5.1 kuvatut kannanotot. Nämä geneeriset ja vähemmän subjektiiviset evaluaatiot, eli perustelevat ja yhteenvetoevaluaatiot, muistuttavatkin usein kertomuksissa käytettyjä evaluaatioita, mutta ne eivät ole osa kertomusta.

5.2.1 Evaluaatiot kertomuksissa

Kuten taulukko 1 osoittaa, yli puolet kaikista aineiston evaluaatioista ovat osa kertomusta.

Keskusteluanalyysin alalla kertomuksia on tutkittu paljon, ja niiden tyypillisinä ja oleellisina osina pidetään orientaatiota, juoniosaa ja evaluaatiota (Routarinne 1997: 146). Orientaatiolla tarkoitetaan tarinan taustoitusta: sen avulla puhuja voi esimerkiksi sijoittaa tarinan johonkin tiettyyn aikaan tai kuvailla tarinan henkilöitä tai tapahtumapaikkaa (Labov 1972: 364).

Juoniosuudessa taas kerrotaan tarinan varsinaisista tapahtumista (Labov 1972: 359–360), jotka voivat olla aidosti menneisyydessä tapahtuneita, tulevia tai kuviteltuja tapahtumia (Goodwin 1990: 231–232; Routarinne 1997: 149 < Routarinne 1990: 34). Evaluaation avulla puhuja osoittaa kertomuksen kärjen ja ilmaisee, miksi kertomus on kertomisen arvoinen (Labov 1972: 366). Kertomusta eli kerrontasekvenssiä voi myös edeltää johdantosekvenssi, esimerkiksi *Arvaa mitä?* tai *Et ikinä arvaa, mitä tapahtui*, joka tekee keskustelussa tilaa seuraavaksi alkavalle kertomukselle ja jonka avulla puhuja ilmaisee, että hänellä olisi tarina kerrottavana (Hakulinen 1989: 65; Routarinne 1997: 140).

Labovin (1972: 370–372) mukaan kertomuksissa esiintyy kahdentyyppistä evaluaatiota: ulkoinen evaluaatio (engl. *external evaluation*) ja upotettu evaluaatio (engl. *embedded evaluation*). Ulkoisessa evaluaatiossa puhuja keskeyttää tarinankerronnan hetkellisesti ja arvioi kertomusta sen ulkopuolelta (mt.: 371–372), kun taas upotetuissa evaluaatioissa kertomuksen tarinallinen tyyli jatkuu ja arviointi tapahtuu kertomuksen sisällä, esimerkiksi referoimalla puhujan omia ajatuksia tai jonkin tarinan henkilön puhetta tapahtumahetkellä (Labov 1972: 372–373). Seuraavissa esimerkeissä 14 ja 15 kirjoittajat käyttävät muodollista subjektia ulkoisessa evaluaatiossa.

- 14) 1 Juttelin tänään naisen kanssa. Se nainen oli hammaslääkäri jolla kävin. Se
 2 sanoi et en paljoo valita ja kestän kipua hyvin ja mä sit sanoin et oli se
 3 aika piinaava maata siinä tuolilla. Se hammaslääkäri oli joku mun ikäinen
 4 ihan mukavan tuntuinen nainen.
 5 Oli se kuulkaas luksusta näin yksinäisenä saada olla naisen seuraassa 45
 6 minuuttia. Hiukan se vihloi kun se jollain vehkeellä mun hampaita
 7 korjaskeli. Aika hyvät hampaat mulla kuulemma on. (S24_28)

- 15) 1 Tähän sitä on sitten tultu, jouduin juuri pistämään auton pois
 2 liikennevakuutuksesta, koska ei yksinkertaisesti kestä perse tätä kaikkea,
 3 vaikka töissä käynkin opiskelujen ohella. On se vaan hassua maksaa
 4 pelkästä liikennevakuutuksesta 700e/vuosi, kun auton oma arvo on hädin
 5 tuskin 400e. (S24_21; ote viestin alusta)

Molemmat esimerkit ovat viestiketjun aloittavia viestejä. Esimerkissä 14 kirjoittaja kertoo hammaslääkärikäynnistään ja keskustelustaan hammaslääkäriin kanssa, minkä jälkeen hän antaa tarinalle vielä taustatietoa orientoimalla tarinan henkilöä (*Se hammaslääkäri oli...*). Seuraavaksi kirjoittaja ikään kuin astuu tarinan ulkopuolelle kohdistamalla evaluaationsa tarinan ulkopuolella oleville lukijoille huomiota herättävän *kuulkaa*-parenteesin avulla (*kuulkaa*-parenteesista tarkemmin luvussa 6.1.3) ja antaa kertomuksestaan muodollisen subjektin sisältävän ulkoisen evaluaation riveillä 5–6. Tässä esimerkissä *kuulkaa*-parenteesi on avainroolissa evaluaation tulkinnan kannalta: ilman niitä evaluaation voisi tulkita upotetuksi. Kirjoittaja jatkaa kertomustaan vielä upotetulla evaluaatiolla (*Hiukan se vihloi kun...*) ja päättää kertomuksensa upotettuun evaluaatioon, jossa hän referoi hammaslääkäriin sanoja (*Aika hyvät hampaat mulla kuulemma on*).

Esimerkissä 15 kirjoittaja kertoo ensin tarinan siitä, kuinka joutui juuri poistamaan autonsa liikennekäytöstä, minkä jälkeen hän esittää kertomastaan muodollisen subjektin sisältävän ulkoisen evaluaation riveillä 3–5. Vaikka esimerkissä 15 evaluaatiota edeltävä kertomus on melko lyhyt, voi sen tunnistaa kertomukseksi kertomuksen tyypillisten osien avulla: kertomus alkaa lukijan huomion kiinnittävällä johdantosekvenssillä² (*Tähän sitä on sitten tultu*), jatkuu varsinaisella juonella (*jouduin juuri pistämään...*) ja lisätietoja antavalla orientaatiolla (*koska ei yksinkertaisesti...*), jota seuraa ulkoinen evaluaatio (*On se vaan hassua...*).

Upotettua evaluaatiota edustavat esimerkit 16 ja 17. Esimerkissä 16 kirjoittaja kertoo tarinan tapahtumista kaupan pihassa: kertomuksen juoniosan (*Vetäsin niistä Leatherman-minitoimipihdeillä...*) jälkeen kirjoittaja esittää ensin upotetun evaluaation, joka kuvaa kertojan omia ajatuksia (*Renkaita en kuitenkaan viitsinyt puhkoa*), ja tämän jälkeen muodollisen subjektin sisältävän upotetun evaluaation, joka kuvastaa kertomuksen muiden henkilöiden oletettuja

² Johdantosekvenssin katsotaan yleisesti koostuvan vähintään kahdesta vuorosta, huomion herättävästä etujäsenestä ja siihen vastaavasta jälkijäsenestä (esim. Sacks 1974: 340). Verkkokeskusteluissa ei kuitenkaan ole puhutun keskustelun tapaan mahdollista saada vastapuolelta vastausta johdantosekvenssin etujäseneseen, joten olen katsonut virkkeen *Tähän sitä on sitten tultu* toimivan johdantosekvenssinä, sillä puhutussa keskustelussa vastaavassa kohdassa olisi tilaa toisen osapuolen vastaukselle ja virkkeen tarkoituksena on toimia pohjustuksena sitä seuraavalle kertomukselle.

ajatuksia (rivit 6–7).

- 16) 1 Heh heh... kaupasta lähtiessä huomasin kolme mopedia parkissa
 2 Kurkitien Salen edessä. Omistajat olivat ilmeisesti sisällä varastelemassa
 3 karkkia ja purkkaa.
 4 Vetäisin niistä Leatherman-minitoimipihdeillä tulpanjohdot poikki ja
 5 vippasin tulpanhatut roskikseen. Renkaita en kuitenkaan viitsinyt puhkoa,
 6 sillä onhan se mukavampi mukavampi talutella mopot kotiin kun
 7 renkaissa on edes jonkin verran ilmaa :D
 8 Jokohan se päristely hieman helpottaisi :) (S24_130)
- 17) 1 K1: Mitkä olivat vaikuttavimmat kokemuksenne?
 2 K2: Olihan se erittäin hienoa seistä Niagarán putouksen alapuolella ja antaa
 3 veden kastella varpaita, kokea Death Valleyn kuumuus ja hengaila
 4 Hollywoodissa. Grand Canyon mykisti upeudellaan ja suuruudellaan.
 5 Ihmisten ystävällisyys ja lämminhenkisyys jätti hyvät muistot.
 6 Viimeisenä iltana New Yorkissa nousi kova tuuli, New Yorkin
 7 osavaltiossa oli ollut pyörremyrsky. Oli hurjaa seistä silloin jonossa
 8 musikaaliin kun erittäin kovassa tuulessa ihmiset pitelivät hatuistaan ja
 9 hameenhelmoistaan kiinni. Se oli kuin jostakin elokuvasta.
 10 Memphis teki myös vaikutuksen, eikä pelkästään Gracelandin takia. (S24_19)

Esimerkki 17 on viestiketjusta, jossa viestiketjun aloittaja K2 ilmoittaa aloitusviestissä matkustelleensa juuri kuukauden autolla Yhdysvalloissa ja kehottaa muita keskustelijoita esittämään matkasta kysymyksiä, jos haluavat saada esimerkiksi matkustusvinkkejä. K1 on yksi viestiketjuun vastanneista, ja hän pyytää K2:ta kertomaan vaikuttavimmista kokemuksistaan matkan aikana. K2 vastaa kertomuksella, joka alkaa muodollisen subjektin sisältävällä upotetulla evaluaatiolla, joka kuvastaa kertojan tuntemuksia ja on sävyiltään tarinallisen dramaattinen (rivit 2–4). Kertomus jatkuu kahdella muulla samaa sävyä jatkavalla upotetulla evaluaatiolla (*Grand Canyon mykisti...* ja *Ihmisten ystävällisyys...*). Tämän jälkeen seuraa kertomuksen juoniosa (*nousi kova tuuli*), upotettu evaluaatio (*oli hurjaa seistä...*) ja kertomuksen päätteeksi ulkoinen evaluaatio (*Se oli kuin jostakin elokuvasta*).

5.2.2 Perustelevat evaluaatiot

Olen analysoinut muodollisen subjektin sisältävistä evaluaatioista 10 perusteleviksi evaluaatioiksi. Nämä evaluaatiot perustelevat niitä edeltävää kannanottoa, neuvonantoa, tiedonpyyntöä tai oikaisua. Kuten aiemmin mainitsin, moni perustelevista evaluaatioista muistuttaa kertomuksen ulkoista tai sisäistä evaluaatiota, mutta ne eivät varsinaisesti ole osa kertomusta. Sen sijaan niissä luodaan hetkellisesti kuviteltu maailma, jossa evaluaatio esitetään,

kuten esimerkissä 18. Tällaista kuvittelussa maailmassa sijaitseviin entiteetteihin viittaamista tai osoittamista edustaa termi *Deixis am Phantasma* (Bühler 2011 [1934]: 140–143). Toisaalta perusteleva evaluaatio voi olla myös sananlaskumainen, kuten esimerkissä 19: sananlaskuja käytetään usein perusteluissa (Granbom-Herranen 2018: 154), ja sananlaskumaisuutta *se*-pronominin yhteydessä on havaittu myös fokusoivassa *se*-pronominin ja relatiivilauseen sisältävässä lohkorakenteessa *X se on joka* (Leino 1982: 27).

- 18) 1 Lopettakaa tää ainainen valittaminen korkeista vuokrista luuserit. Kaikilla
2 on SUOMESSA vielä hetkenaikaa mahdollisuus kouluttautua ja saada
3 hyvinpalkattua duunii. Jos katsot hesaria avoinna olevia työpaikkoja, lähes
4 kaikki on koulutusta vaativia. Oma on asiiasi jos opiskelu on "evvk"
5 mukavaahan se on rötöstellä kulmilla ja dokaa baarissa yöt.
(S24_124; ote viestin alusta)
- 19) 1 Hei.
2 Onko missään keskusteluja jossa olisi ihmisiä jotka täysnutraa ja yrittää
3 päästä muutamista kiloista. Vähättelemättä niitä jotka taistelee
4 kymmenistä kiloista haluan vain mainita että meillä on eri lähtökohdat ja
5 ongelmat erilaiset. Olen aina sanonut että hyvä se on paljosta ottaa mutta
6 otappa vähäsestä. (S24_33; ote viestin alusta)

Esimerkin 18 viestiketjussa keskustellaan Suomen vuokratasosta, ja monien kommentoijien mielestä vuokrat ovat Suomessa nykyisin liian korkeita. Esimerkin 18 kirjoittaja esittää erimielisen toisen kannanoton aiheeseen rivillä 1 ja tuottaa ensimmäisen kannanoton (*Kaikilla on SUOMESSA...*). Tämän jälkeen seuraa ensimmäinen *Deixis am Phantasma*, jossa kirjoittaja perustelee kannanottoaan viittaamalla hypoteettiseen tilanteeseen (*Jos katsot hesaria...*), minkä jälkeen kirjoittaja tuottaa omaa edellistä kannanottoaan tukevan toisen kannanoton (*Oma on asiiasi, jos...*). Tätä kannanottoa perustelee muodollisen subjektin sisältämä kuvitteelliseen maailmaan sijoittuva evaluaatio (rivi 5), eli kyseessä on *Deixis am Phantasma*. Esimerkin 19 viestiketjussa puolestaan keskustellaan painonpudotuksesta Nutrilet-tuotteiden avulla. Esimerkin 19 kirjoittaja vastaa viestiketjuun ja esittää aiheeseen liittyvän tiedonpyynnön (*Onko missään keskustelua...*) ja siihen liittyvän perustelun (*Vähättelemättä niitä jotka...*). Tämän jälkeen hän jatkaa perustelua muodollisen subjektin sisältävällä, sananlaskumaisella evaluaatiolla riveillä 5–6, joka on kenties mukaelma sananlaskusta *Hyvä antaa vähästään, paha ei paljostakaan*.

5.2.3 Yhteenvetoevaluaatiot

Viimeinen evaluaatiotyyppi aineistossani on yhteenvetoevaluaatio, joiksi olen analysoinut 6 muodollisen subjektin sisältävää lausetta. Kuten aiemmin mainitsin, myös yhteenvetona toimivat

evaluaatiot muistuttavat usein kertomukseen kuuluvia evaluaatioita. Ne toimivat usein yksittäisen aiheen lopettavana elementtinä: ne sijoittuvat joko viestin loppuun tai niiden jälkeen alkaa uusi aihe keskellä viestiä. Yhteenvetoevaluaation avulla kirjoittaja ikään kuin astuu roolinsa ulkopuolelle, kuten kertomuksen ulkoisessa evaluaatiossa, ja esittää yhteenvetona toimivan arvion esimerkiksi oman viestinsä sisällöstä, kuten esimerkissä 20, tai koko edeltäneestä keskustelusta, kuten esimerkissä 21.

- 20) 1 Epäluottamus nykymenolle on, että jätän äänestämättä.
 2 Laskekaa tai ottakaa selvää, kuinka paljon yksi ääni maksaa, kun äänellä
 3 ei kuitenkaan saavuteta leivänpäälle mitään.
 4 On se varmaan mukavaa seurata johtajaa, joka laumaansa paimentaa ja
 5 ruokkii rikkakasveilla. (S24_68)
- 21) 1 K1: Voi luoja, mikä sairaaloinen väittelynhalu ja oikeassa olemisen pakko
 2 sinulla oikein on? Se kyseinen kirjoittaja kyllä arvioi pikkusen
 3 enemmänkin kuin vain Sarahin nenää, lue vaikka itse jos et usko (tai
 4 ymmärrä).
 5 K2: Ei edelleenkään ole analysoinut. Et selvästi ymmärrä mitä analyysi ja
 6 analysoiminen tarkoittaa. Esimerkiksi jos nyt pitäisi tehdä analyysi
 7 Espanjan pankkien tilasta, niin se olisi jotain muuta kuin toteamus
 8 'Espanjan pankeilla menee huonosti'.
 9 K1: Ei se nyt noinkaan mene mut ihan sama, turha se on idiootin kanssa
 10 väitellä :D (S24_74)

Esimerkin 20 viesti on julkaistu viestiketjussa, jossa keskustellaan politiikkaan liittyvistä huijauksista. Esimerkin 20 kirjoittaja ottaa kantaa aiheeseen ensimmäisellä kannanotolla rivillä 1 jota seuraa perustelu riveillä 2–3. Viestin lopuksi kirjoittaja esittää riveillä 4–5 muodollisen subjektin sisältävän yhteenvetona toimivan evaluaation, jossa hän tiivistää viestinsä sisällön kuvainnollisesti kuvitteelliseen maailmaan sijoittuvalla *Deixis am Phantasma* -evaluaatiolla. Esimerkki 21 taas on peräisin viestiketjusta, jossa keskustellaan kauneusihanteista. Keskustelussa on aiemmin mainittu yhdysvaltalainen näyttelijä Sarah Michelle Gellar, ja esimerkissä 21 kirjoittajat K1 ja K2 väittelevät siitä, mitä Gellarin ulkonäöstä on sanottu. Esimerkin viimeisessä viestissä K1 esittää oikaisun (*Ei se nyt noinkaan mene...*) ja osoittaa kyllästymistään ilmaisulla *ihan sama*. Tämän jälkeen K1 ilmaisee riveillä 9–10 halunsa väittelyn lopettamisesta muodollisen subjektin sisältävällä yhteenvetona toimivalla evaluaatiolla, jossa hän ikään kuin astuu roolinsa ulkopuolelle ja esittää koko keskustelua koskevan evaluaation.

5.3 Partikkelit vuorovaikutustoiminnoissa, joissa muodollinen subjekti esiintyy

Aineistoni yleisimmät muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvät partikkelit on kuvattu vuorovaikutustoiminnoittain taulukossa 3. Taulukko 3 sisältää kaikki partikkelit, joita on aineistossani yli kolme kappaletta: taulukoissa 4 ja 5 on kuvattu tarkemmin kaikki kyseisen vuorovaikutustoiminnon partikkelit. Taulukon 3 prosenttisarake ilmaisee kyseisen partikkelin sisältävien lauseiden prosenttiosuutta kaikista kyseisen vuorovaikutustoiminnon lauseista aineistossa, mukaan lukien partikkelittomat lauseet. Prosenttiosuuksien tarkoituksena on siis ainoastaan havainnollistaa yksittäisten partikkelien suhteellista määrää kahdessa eri kokoisessa kategoriassa: koska lauseissa esiintyy usein samanaikaisesti useita eri partikkeleita, voi prosenttisarakkeen lukujen yhteenlaskettu summa olla yli 100 %. On kuitenkin huomioitava, että evaluaatioiden kokonaismäärä on verraten pieni, eikä prosenttiosuuksista siten voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä. Taulukoissa 4 ja 5 ei ole prosenttiosuuksia, koska kategorioiden suuruudet ovat samaa luokkaa.

Taulukko 3. Yleisimmät partikkelit ($n \geq 3$) vuorovaikutustoiminnoissa.

Partikkeli	Kannanotto (n = 86)		Evaluaatio (n = 44)		Määrä yhteensä
	määrä	%	määrä	%	
-hAn	27	31 %	13	30 %	40
niin	9	10 %	6	14 %	15
ihan	7	8 %	4	9 %	11
vaan	9	10 %	2	5 %	11
kyllä	10	12 %	1	2 %	11
no	7	8 %	–	–	7
nyt	4	5 %	1	2 %	5
ehkä	1	1 %	3	7 %	4
-kin	2	2 %	2	5 %	4
-s	2	2 %	2	5 %	4
kuule	3	3 %	–	–	3

Kuten taulukko 3 osoittaa, aineistoni yleisin partikkeli on liitepartikkeli *-hAn*, joiden suhteellinen osuus on samankaltainen, noin 30 %, molemmissa vuorovaikutustehtävissä: kappalemäärältään partikkelia esiintyy kannanotoissa 27 kertaa ja evaluaatioissa 13 kertaa. Seuraavaksi yleisin partikkeli on intensiteettipartikkeli *niin*, jota esiintyy kannanotoissa yhdeksän kertaa ja

evaluaatioissa kuusi kertaa: prosentuaalisesti *niin*-partikkeli on hieman yleisempi evaluaatioissa. Yhteensä 11 esiintymää on partikkeleilla *ihan*, *vaan* ja *kyllä*: näistä *ihan* on suurin piirtein yhtä yleinen molemmissa vuorovaikutustehtävissä, mutta *vaan*- ja *kyllä*-partikkeleita esiintyy selkeästi useammin kannanotoissa kuin evaluaatioissa. *No*-partikkeliä (7 esiintymää) esiintyy ainoastaan kannanotoissa samoin kuin *kuule*-partikkeliä (3 esiintymää): taulukoissa 4 ja 5 on lisää vain toisessa vuorovaikutustoiminnossa esiintyviä partikkeleita, jotka eivät vähäisen määränsä takia ole mukana tässä taulukossa.

Taulukko 4. Partikkelit muodollisen subjektin sisältämissä kannanotoissa.

Partikkeli	1. kannanotto (n = 29)	2. kannanotto		Yhteensä
		eri mieltä (n = 35)	samaa mieltä (n = 22)	
-hAn	2	10	15	27
kyllä	2	7	1	10
niin	7	1	1	9
vaan	4	5	–	9
ihan	1	5	1	7
no	–	5	2	7
nyt	2	2	–	4
kuule	–	3	–	3
-kin	1	–	1	2
-s	2	–	–	2
aika	–	1	1	2
kai	1	1	–	2
ehkä	–	–	1	1
jo	–	–	1	1
tosi	1	–	–	1
vain	1	–	–	1
Yhteensä	24	40	24	88

Taulukossa 4 on yhteenveto kaikista muodollisen subjektin sisältämien kannanottojen partikkeleista. Taulukosta on havaittavissa, että partikkelit jakautuvat hieman eri tavalla eri tyyppisten kannanottojen välillä. Esimerkiksi *-hAn*-partikkeliä esiintyy huomattavasti enemmän

toisissa kannanotoissa ja etenkin samanmielisissä kannanotoissa, joista valtaosassa (15/22) on käytetty *-hAn*-partikkeliä. Sen sijaan muita partikkeleita käytetään samanmielisissä toisissa kannanotoissa huomattavasti harvemmin. Ensimmäisten kannanottojen osalta *niin*-partikkeli on puolestaan yleisin: sitä esiintyy huomattavasti enemmän juuri ensimmäisissä kannanotoissa (7 esiintymää) kuin erimielisissä toisissa kannanotoissa tai samanmielisissä toisissa kannanotoissa (1 esiintymä).

Erimielisten toisten kannanottojen kohdalla partikkeleita esiintyy tasaisemmin: *-hAn*-partikkelin (10 esiintymää) lisäksi yli viisi esiintymää on myös *kyllä*- (7 esiintymää), *vaan*- (5 esiintymää), *ihan*- (5 esiintymää) ja *no*-partikkeleilla (5 esiintymää). Etenkin *kyllä*- ja *kuule*-partikkeleita on aineistossa huomattavasti enemmän erimielisissä toisissa kannanotoissa: *kyllä*-partikkeliä esiintyy seitsemän kertaa aineiston erimielisissä toisissa kannanotoissa, mutta vain kaksi kertaa ensimmäisissä kannanotoissa ja kerran samanmielisissä toisissa kannanotoissa, kun taas *kuule*-partikkeliä esiintyy ainoastaan erimielisissä toisissa kannanotoissa (3 esiintymää), eikä lainkaan muissa kannanottotyypeissä. Vastaavasti myös *no*- ja *nyt*-partikkeleita esiintyy aineistossa vain osassa kannanottotyypeistä: *no*-partikkeliä ei esiinny lainkaan ensimmäisissä kannanotoissa, kun taas *nyt*-partikkeliä ei esiinny lainkaan samanmielisissä toisissa kannanotoissa.

Taulukko 5. Partikkelit muodollisen subjektin sisältämissä evaluaatioissa.

Partikkeli	Kertomuksessa (n = 25)	Perusteleva (n = 13)	Yhteenveto (n = 6)	Yhteensä
-hAn	8	5	–	13
niin	3	3	–	6
ihan	4	–	–	4
ehkä	2	1	–	3
vaan	1	1	–	2
-kin	1	1	–	2
-s	2	–	–	2
kyllä	–	–	1	1
nyt	1	–	–	1
jopa	1	–	–	1
-kaan	1	–	–	1
-pa	–	1	–	1
Yhteensä	23	13	1	37

Taulukossa 5 on yhteenvedo kaikista partikkeleista muodollisen subjektin sisältämissä evaluaatioissa. Evaluaatioita on aineistossa noin puolet vähemmän kuin kannanottoja, joten myös evaluaatioissa esiintyvien partikkelien määrä on kannanottojen partikkelien määrää pienempi. Evaluaatioissa yleisin partikkeli on liitepartikkeli *-hAn*, jota esiintyy kahdeksan kertaa kertomuksiin liittyvissä evaluaatioissa ja viisi kertaa perustelevissa evaluaatioissa. Kertomuksiin liittyvien evaluaatioiden osalta seuraavaksi yleisimmät partikkelit ovat neljä kertaa esiintyvä *ihan* sekä kolme kertaa esiintyvä *niin*. Näistä *ihan*-partikkeli esiintyy kaikista evaluaatioista ainoastaan kertomuskategoriassa, kuten myös *-s*-partikkeli (2 esiintymää) ja partikkelit *nyt*, *jopa* ja *-kaan* (1 esiintymä).

Perustelevissa evaluaatioissa *-hAn*-partikkelin jälkeen seuraavaksi yleisin on *niin*-partikkeli (3 esiintymää) ja tämän jälkeen *ehkä*-, *vaan*-, *-kin* ja *-pa*-partikkelit (1 esiintymä).

Evaluaatiokategorioista selkeästi erilaisena erottuu yhteenvedoevaluaatioiden kategoria, jossa esiintyy yhteensä vain yksi partikkeli, *kyllä*: yhteenvedoevaluaatiot ovat tosin myös määrällisesti pienin vuorovaikutustoimintojen kategoria vain kuudella esiintymällä.

6 Muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävät verkkokeskusteluissa

Tässä luvussa tarkastelen muodollisen subjektin ja sen yhteydessä mahdollisesti esiintyvien partikkelien vuorovaikutustehtäviä aineistoesiintymissäni. Luvun lopussa tarkastelen lisäksi muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvien partikkelien määriä eri vuorovaikutustehtävissä.

Olen määritellyt aineistoni muodollisen subjektin esiintymille kolme erilaista vuorovaikutustehtävää (taulukko 6): affektin korostus, lievennys ja paikanpitäjänä tietyn sanajärjestyksen mahdollistaminen. Korostus- ja lievennystehtävissä muodollinen subjekti on syntaksin kannalta vapaaehtoinen elementti: sen voi poistaa lauseesta ilman, että lauseen tai partikkelien funktio muuttuu ja ilman, että lauseesta tulee kielenvastainen tai epäluonnollinen. Sen sijaan paikanpitäjätehtävässä muodollista subjekta ei voi edellä mainituista syistä suoraan poistaa lauseesta.

Taulukko 6. Yhteenveto muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävistä aineistossa.

Vuorovaikutustehtävä	Kategoria	Määrä
Affektin korostus		
	voimakkaasti negatiiviset ilmaukset	16
	lievästi negatiiviset ilmaukset	15
	positiiviset ilmaukset	2
Yhteensä		33
Lievennys	sävyn lievennys	26
	kirjoittajan etäännyttäminen	28
	Yhteensä	54
Paikanpitäjä		
	verbialkuiset lauseet	22
	predikatiivialkuiset lauseet	18
	muodollisella subjektilla alkavat lauseet	3
Yhteensä		43
Kaikki yhteensä		130

Havainnollistan vuorovaikutustehtäviä aineistoesimerkkien ja aineistoesimerkeistä muodostamieni vertailuversioiden avulla. Havainnollistamisen helpottamiseksi olen lihavoanut tämän luvun esimerkeistä muodollisen subjektin ja alleviivannut lauseessa esiintyvät partikkelit.

Olen alleviivannut myös koko muodollisen subjektin sisältämän lauseen esimerkeissä, jotka muodostuvat usean kirjoittajan viesteistä tai usean lauseen sisältävistä viestiestä. Näissä tapauksissa olen alleviivannut partikkelit vain esimerkeistä muodostamissani vertailuversioissa. Kielenvastaiset, epäluonnolliset tai muutoin kontekstiin sopimattomat vertailuversiot on merkitty *-merkillä.

6.1 Muodollinen subjekti affektin korostajana

Aineistossani on 33 esiintymää, joissa muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävänä on korostaa virkkeen tai lauseen affektia. Yleisessä, ei-kielitieteellisessä kontekstissa *affekti* tarkoittaa voimakasta tunnetta, mielenkiintymystä tai tunnekihtymystä (KS s.v. *affekti*). Kielitieteessä affektisilla ilmauksilla tarkoitetaan kulttuurisidonnaisia ja vakiintuneita kielellisiä keinoja, eli kielen konstruktioita tai elementtejä, joiden avulla puhuja voi tuoda esiin suhtautumistaan tai asennoitumistaan keskustelun aihetta tai keskustelun osapuolia kohtaan (VISK § 1707, § 1708). Affektisten ilmausten avulla puhuja voi siis ilmaista emotionaalisen asenteellista suhtautumistaan sanottuun asiaan ilman, että välttämättä nimeää tunnetilaansa (Visapää 2013: 526).

Se-pronominilla on havaittu olevan affektinen vaikutus erilaisissa rakenteissa, esimerkiksi fokusrakenteessa, jossa alkuasemassa olevan substantiivi- tai adverbilausekkeen jälkeen on sijoitettu *se*-pronomini: *Sinä se sitten jaksat uhota* (VISK § 1715). Nykysuomen sanakirjassa (NS s.v. *nyt* III 2) taas on mainittu affektinen kiteytynyt *on se nyt* -ilmaisu, joka sisältää *nyt*-partikkelin ja *se*-pronominin: *On se nyt ihme, jos ei – – (on se nyt -kiteymästä tarkemmin luvussa 6.3)*. Hyvin samankaltainen on Pyörälän (2022) tutkimus, affektinen *olla*-verbialkuinen voimasanakonstruktio, johon sisältyy joko *se*-pronomini tai *tämä*-pronomini: *On se saatana kumma, että...* (Pyörälä 2022: 14).

Aineistoni affektia tai sävyä korostavassa tehtävässä toimivat muodollisen subjektin esiintymät voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: voimakkaasti negatiiviset ilmaukset, lievästi negatiiviset ilmaukset sekä positiiviset ilmaukset.

6.1.1 Voimakkaasti negatiiviset ilmaukset

Korostustehtävän suurin kategoria on voimakkaasti negatiiviset ilmaukset, joita oli 16 kappaletta koko 33 esiintymän joukosta. Näihin 16 esiintymään sisältyy 6 kysymysmuotoista virkettä. Esimerkki 1 on voimakkaasti negatiivinen väitelause ja esimerkki 2 voimakkaasti negatiivinen kysymyslause. Muodollisen subjektin affektin voimakkuutta korostavaa vaikutusta

havainnollistaa vertailu versioon, jossa muodollista subjektia ei ole. Tästä syystä olen muodostanut aineistoesimerkkien alle b-versiot, joista olen poistanut *se*-pronominin.

- 1)
 - a. Hyvä **se** on nimettömänä täällä kommentoida asioita joista ei tiedä yhtään mitään! (S24_120)
 - b. Hyvä on nimettömänä täällä kommentoida asioita joista ei tiedä yhtään mitään!
- 2)
 - a. Kuinka vaikeaa **se** on vastata esitettyyn kykymykseen? (S24_40)
 - b. Kuinka vaikeaa on vastata esitettyyn kykymykseen?

Kuten esimerkeistä 1b ja 2b ilmenee, molemmat esiintymät olisivat tulkittavissa affektisiksi myös ilman *se*-pronominia: esimerkissä 1b on reema-alkuinen, tunnusmerkkinen sanajärjestys, joka tässä tapauksessa tekee jo itsessään lauseista affektisia (VISK § 1382; reemasta tarkemmin luvussa 6.3.2). Lisäksi samassa esimerkissä affektisuutta lisää affektinen kiellon vahvistin *yhtään* (VISK §1722). Esimerkki 2b taas on retorinen kysymys, mikä myös itsessään tekee lauseesta affektisen: retorisissa kysymyksissä on kysymyslauseen muoto, mutta merkitykseltään ne eivät esitä kysymystä, vaan implikoivat jotakin väitettä ja ilmaisevat puhujan asennetta (Hakulinen–Karlsson 1979: 286). Tässä tapauksessa retorinen kysymys implikoi, että kirjoittaja on turhautunut siitä, miten vaikeaa vastapuolen on vastata tälle esitettyyn kysymykseen. Esimerkin 2b retorisessa kysymyksessä affektisuutta lisää myös liioitteluun käytetty adjektiivi *vaikea*. Molemmissa aineistoesimerkeissä muodollinen subjekti kuitenkin selkeästi korostaa lauseen affektisuutta.

Esimerkit 1 ja 2 ovat esiintymiä, joissa muodollisen subjektin yhteydessä ei ole käytetty lainkaan partikkeleita. Suurimmassa osassa (9/16) aineistoni voimakkaasti negatiivisista ilmauksista on kuitenkin muodollisen subjektin lisäksi yksi tai useampi partikkeli, jotka vaikuttavat lauseen tulkintaan, kuten esimerkeissä 3 ja 4. Partikkelien ja muodollisen subjektin vaikutuksen havainnollistamiseksi olen jälleen muodostanut esimerkkien alle version b, josta puuttuu muodollinen subjekti, ja version c, josta puuttuu sekä partikkelit että muodollinen subjekti.

- 3)
 - a. No kyllä se kuule on ihan sallittua myydä Suomessa Kiinasta ostettua tavaraa. (S24_9)
 - b. No kyllä kuule on ihan sallittua myydä Suomessa Kiinasta ostettua tavaraa.
 - c. On sallittua myydä Suomessa Kiinasta ostettua tavaraa.

- 4) a. On se varmaan mukavaa seurata johtajaa, joka laumaansa paimentaa ja ruokkii rikkakasveilla. (S24_68)
- b. On varmaan mukavaa seurata johtajaa, joka laumaansa paimentaa ja ruokkii rikkakasveilla.
- c. On mukavaa seurata johtajaa, joka laumaansa paimentaa ja ruokkii rikkakasveilla.

Esimerkissä 3a muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvät partikkelit *no*, *kyllä*, *kuule* ja *ihan*. Lause on vuoron aloittava vastaus kysymykseen, jossa epäillään, onko Kiinasta ostettuja tuotteita ”edes” laillista myydä Suomessa: kysymyksen kysyjän ennako-oletus siis on, että tuotteiden myyminen ei ole sallittua. Vepsäläisen (2019: 69) mukaan lauseenalkuisen *no*-partikkelin avulla tuodaan ilmi, että puhuja haluaa joko ohjata tai korjata vuoron tai keskustelun suuntaa: tässä tapauksessa *no*-partikkelin tehtävänä onkin korjata tai oikaista kysyjän käsitystä tuotteiden myynnin laillisuudesta. *No*-partikkelin kanssa partikkeliketjun muodostaa modaalin *kyllä*-partikkeli, jolla voidaan erimielisyystilanteissa vahvistaa puhujan omaa mielipidettä ja sulkea pois kysyjän epäilyjä (Hakulinen 2001: 189): tässä *kyllä*-partikkeli tuokin esiin juuri kirjoittajan eriävän mielipiteen ja ilmaisee samalla, että kirjoittaja on varma mielipiteestään. Kaikki peräkkäiset partikkelit eivät aina muodosta partikkeliketjua, mutta tässä tapauksessa *no*- ja *kyllä*-partikkelien toisiaan tukevat vuorovaikutustehtävät osoittavat, että kyseessä on partikkeliketju (VISK § 859).

Muodollisen subjektin jälkeen esimerkissä 3a sijoittuu huomionkohdistin *kuule*, jonka avulla merkitään usein, että keskustelussa on alkamassa uusi aihe tai että kerrottava asia on uutinen (Hakulinen ym. 2003: 212–213). Sen avulla voidaan myös merkitä kertomuksen huippu- tai pääkohta (mt.: 209). *Kuule*-partikkelia voidaan kuitenkin käyttää myös sävyartikkelina etenkin käskyissä, kielloissa ja moitteissa, jolloin se voi korostaa lausuman uhkaavaa, käskevää tai haastavaa sävyä (mt.: 214). Myös omassa aineistoesimerkissäni *kuule*-partikkelin voidaan tulkita ilmaisevan, että kyseessä on uutinen: onhan vastaus kysymykseen varmasti kysyjälleen uutta tietoa. Kirjoittaja vaikuttaa kuitenkin käyttävän *kuule*-partikkelia tässä tapauksessa ennemminkin affektisuutta ilmaisevana sävyartikkelina: sen avulla kirjoittaja pyrkii vähättelemään tai jopa nöyryyttämään kysyjää ja ilmaisemaan, että kirjoittaja itse tuntee aiheen ja on oikeassa, toisin kuin kysyjä. Esimerkin 3a viimeinen partikkeli on intensiteettipartikkeli *ihan*, joka usein tuo esiin jonkin ominaisuuden rajan (VISK § 854), mutta tässä tapauksessa se vahvistaa ilmausta ja vastaa merkitystä ’aivan, vallan, täysin’ (SMS s.v. *ihan* 1a).

Esimerkissä 4a puolestaan on ainoastaan yksi partikkeli, evidentialinen *varmaan*, jonka avulla puhuja ilmaisee esittämänsä asian oletukseksi ja tyypillisesti myös päättelyyn perustuvaksi

(VISK § 1606). Tämä virke on kuitenkin sävyltään ironinen, mikä ilmenee implikoidun merkityksen *on mukavaa syödä rikkakasveja* ristiriitaisuudesta (esim. Jeffries 2018: 30): tosiasiaassa rikkakasvien syöminen ei oletettavasti ole mukavaa. Partikkeli *varmaan* korostaa esimerkkilauseessa adjektiivin *mukava* oletusarvoisuutta ja päättelyyn perustuvuutta, joten se korostaa samalla myös koko virkkeen ironista sävyä. Tässä aineistoesimerkissä ironisen sävyn tarkoituksena on pilkata keskustelun vastapuolta, joten se on sävyltään sarkastinen (esim. Kreuz–Gluckberg 1989: 374) ja siten affektinen.

Esimerkit 3b ja 4b osoittavat, että muodollisella subjektilla on esimerkeissä 3a ja 4a sama affektisuutta korostava vaikutus kuin esimerkeissä 1 ja 2. Siinä missä partikkelittomat aineistoesimerkit 1 ja 2 osoittautuivat affektisiksi myös ilman muodollista subjektia, ei esimerkki 3 ole affektinen ilman partikkeleita ja muodollista subjektia: esimerkki 3c on neutraali väitelause verbialkuisuudestaan huolimatta (ks. luku 6.3.1). Vaikka esimerkki 4c on koko virkkeenä affektinen sivulauseessa ilmenevän sarkasmin vuoksi, muuttuu päälause *On mukavaa seurata johtajaa* esimerkin 3c tavoin neutraaliksi, kun partikkeli ja muodollinen subjekti poistetaan. Voimakkaasti negatiivisten ilmausten kohdalla muodollinen subjekti voi siis korostaa lauseen affektisuutta jo valmiiksi affektisissa, partikkelittomissa lauseissa tai lauseissa, joissa affektisuus on luotu partikkeleiden avulla.

6.1.2 Lievästi negatiiviset ilmaukset

Lievästi negatiivisia ilmauksia, joissa muodollinen subjekti toimii korostajana, on aineistossa 15. Näistä kahdeksassa esiintyy ainoastaan muodollinen subjekti, kun taas seitsemässä muodollinen subjekti sekä yksi tai useampi partikkeli. Esimerkki 5 on partikkeliton aineistoesimerkki lievästi negatiivisesta ilmauksesta ja esimerkeissä 6 ja 7 on muodollisen subjektin lisäksi yksi tai useampi partikkeli. Muodollisen subjektin ja partikkeleiden vaikutusta havainnollistavat muodostamani b- ja c-versiot: b-versiossa on poistettu muodollinen subjekti ja c-versiossa sekä muodollinen subjekti että partikkelit.

- 5)
 - a. Ei se nyt noinkaan mene mut ihan sama, turha **se** on idiootin kanssa väitellä :D (S24_74)
 - b. Ei se nyt noinkaan mene mut ihan sama, turha on idiootin kanssa väitellä :D

- 6)
 - a. Paras **se** on vain kuvia katella, jos ei oikein muuten natsaa. (S24_55)
 - b. Paras on vain kuvia katella, jos ei oikein muuten natsaa.
 - c. Paras on kuvia katella, jos ei oikein muuten natsaa.

- 7) a. Ehkä se on vaan niin kiva olla muu kuin tavis (omasta mielestään)?
(S24_22)
- b. Ehkä on vaan niin kiva olla muu kuin tavis (omasta mielestään)?
- c. On kiva olla muu kuin tavis (omasta mielestään).

Esimerkki 5b osoittaa, että aineistoesimerkin 5a muodollisen subjektin sisältävä lause *turha se on idiootin kanssa väitellä* :D on esimerkkien 1 ja 2 tapaan affektinen myös ilman muodollista subjektia: lauseessa on reema-alkuinen ja siten tunnusmerkkinen sanajärjestys, kuten esimerkissä 1, ja lisäksi puhujan negatiivista suhtautumista keskustelun vastapuoleen ilmaisee vastapuolta kuvaileva substantiivi *idiootti*. Lauseen affektisuutta lieventää kuitenkin virkkeen lopussa oleva hymiö, jonka avulla kirjoittaja ilmaisee nauravansa ja siten osoittaa, ettei suhtaudu keskusteluun kovin vakavasti. Esimerkki 5b osoittaa, että muodollinen subjekti korostaa lauseen affektisuutta, vaikka affektisuutta lopulta lievennetäänkin nauruhymiön avulla.

Aineistoesimerkissä 6a muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy partikkeli *vain*, joka kontekstinsa mukaan voidaan tulkita joko fokuspartikkeliksi, jolloin se on synonyyminen partikkelin *ainoastaan* kanssa, tai sävyartikkeliksi direktiivien, vakiintuneiden lausumien tai pyyntöjen ja ehdotusten perustelujen yhteydessä, jolloin se luo lauseeseen vähättelevän tai sallivan sävyn (VISK § 828, § 844). Esimerkki 6 on direktiivi, sillä virkkeessä kirjoittaja neuvoo vastapuolta toimimaan tietyllä tavalla (VISK § 1645), joten tässä yhteydessä *vain* on sävyartikkeli. Se luo virkkeeseen vähättelevän sävyn, kuten esimerkkien 6b ja 6c vertailu osoittaa, ja tekee siten virkkeestä affektisen.

Esimerkki 7a sisältää muodollisen subjektin lisäksi modaalisen partikkelin *ehkä*, sävyartikkelin *vaan* ja intensiteettipartikkelin *niin*. Modalisuus on semantiikan osa-alue, joka tutkii asiantilan todenmukaisuuden tai toteutumismahdollisuuksien ilmaisemista (VISK § 1551). Modaaliset partikkelit ilmaisevat, kuinka varmaksi tai todenperäiseksi puhuja kokee mainitsemansa asian (VISK § 1601), kuten esimerkeissä 7a ja 7b partikkeli *ehkä*, joka tässä tapauksessa lauseen alkuun sijoitettuna kommentoi koko lausetta (VISK § 1603). *Ehkä*-sanalla koko lauseeseen viittavasta luonteesta kertoo lisäksi siihen kiinteästi liittyvä kysymysmerkki, jonka avulla kirjoittaja korostaa *ehkä*-partikkelin ilmaisemaa epävarmuutta: kun *ehkä*-sanalla jättää virkkeestä pois, ei kysymysmerkkikään sovi enää virkkeeseen.

Esimerkin 7a seuraava partikkeli *vaan* taas on puhekielinen muoto *vain*-partikkelista, ja se tulkitaan tässä tapauksessa sävyartikkeliksi, sillä se on osa vakiintunutta lausumaa *on se vaan (niin)* (kyseisen lausuman vakiintuneisuudesta tarkemmin luvussa 6.3.1), eikä sen merkitys tässä yhteydessä ole synonyyminen sanan *ainoastaan* kanssa (VISK § 828). Esimerkin 6 tapaan

sävypartikkeli *vaan* luo tässä lauseeseen vähättelevän sävyn, eli se tekee lauseesta affektisen. *Vaan*-sävypartikkelin kanssa partikkeliketjun muodostaa intensiteettipartikkeli *niin*, jonka yleistettävänä on vahvistaa sen jälkeen sijoittuvan sanan merkitystä. Tässä yhteydessä *niin*-partikkeli kuitenkin korostaa *vaan*-partikkelin luomaa vähättelevää sävyä, sillä tässä partikkeliketjussa *vaan*-partikkeli määrittää koko *niin kiva* -lauseketta samaan tapaan kuin intensiteettipartikkelit *aivan* tai *ihan* voivat määrittellä niitä seuraavaa *niin + adjektiivi* -lauseketta (ks. VISK § 854).

Esimerkkien 3 ja 4 tapaan myös esimerkeissä 6 ja 7 muodollinen subjekti korostaa lauseen affektisuutta, kuten esimerkit 6b ja 7b osoittavat. Esimerkit 6c ja 7c osoittavat myös, että partikkelit tekevät näistä lauseista affektisia, kuten esimerkeissä 3 ja 4. Esimerkeissä 5–7 affektisuus ei ole kuitenkaan yhtä negatiivista kuin esimerkeissä 1–4, sillä näissä esimerkeissä affektisuutta lieventävät erilaiset tekijät. Kuten edellä mainitsin, esimerkin 5 affektisuutta lieventää virkkeen loppuun sijoitettu hymiö. Esimerkin 6 affektisuutta puolestaan lieventää virkkeen direktiivisyys: ilman muodollista subjektia ja *vain*-partikkelia virke on melko formaali neuvo, jonka formaaliutta muodollinen subjekti ja *vain*-partikkeli puolestaan affektisuudellaan lieventävät. Esimerkin 7 affektisuutta taas lieventää modaalinen *ehkä*-partikkeli. Lievästi negatiivisten ilmausten kohdalla muodollinen subjekti voi siis korostaa lauseen affektisuutta sekä valmiiksi affektisissa lauseissa, joissa affektisuutta on jollakin keinolla lievennetty, että lauseissa, joissa affektisuus on luotu partikkelien avulla ja joissa affektisuutta samalla lieventää jokin tekijä.

6.1.3 Positiiviset ilmaukset

Viimeinen ja samalla pienin kategoria korostustehtävässä ovat positiiviset ilmaukset, joita on aineistossa kaksi. Molemmissa esiintymässä muodollisen subjektin sisältämä lause on sävyltään kehuskeleva, muttei kuitenkaan muita keskustelijoita pilkkaava tai loukkaava. Toisessa tämän kategorian lauseessa esiintyy ainoastaan muodollinen subjekti ilman partikkeleita (esimerkki 8), ja toisessa lauseessa muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy yksi partikkeli (esimerkki 9). Olen muodostanut esimerkkien alle soveltuvien osien vertailuversiot b ja c: b-versiossa lauseesta on poistettu muodollinen subjekti ja c-versiossa sekä muodollinen subjekti että partikkelit.

- 8)
 - a. en osaa nukkua kenekään vieressä, olen herkkä heräämään ja valvosin lopun yöstä, on **se** ihanaa yksin nukkua, omassa rauhassa.. (S24_106)
 - b. en osaa nukkua kenekään vieressä, olen herkkä heräämään ja valvosin lopun yöstä, on ihanaa yksin nukkua, omassa rauhassa..

- 9) a. Oli **se** kuulkaas luxsusta näin yksinäisenä saada olla naisen seuraassa 45 minuuttia. (S24_28)
- b. Oli kuulkaas luxsusta näin yksinäisenä saada olla naisen seuraassa 45 minuuttia.
- c. Oli kuulkaa luxsusta näin yksinäisenä saada olla naisen seuraassa 45 minuuttia.

Aiempien partikkelittomien esimerkkien tavoin myös esimerkki 8b osoittaa, että lause *on se ihanaa yksin nukkua* ei ole täysin neutraali ilman muodollista subjektia: reema *yksin* sijoittuu tunnusmerkkisesti verbin edelle. Esimerkki 8b ei ole kuitenkaan ole yhtä selkeästi affektinen kuin aiempien kategorioiden partikkelittomat esimerkit, sillä esimerkin 8b tunnusmerkkisyys on aiempia esimerkkejä hienovaraisempaa, eikä lauseessa ole muita affektisuutta luovia tekijöitä.

Aineistoesimerkissä 9a muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy monikon 2. persoonan imperatiivimuotoiseen *kuulkaa*-verbiin liitetty liitepartikkeli *-s*. Kyse ei siis ole *kuule*-partikkelista, vaan partikkelistuneen imperatiivimuodon alkuperäisestä käyttötarkoituksesta: partikkelit ovat taipumattomia sanoja (VISK § 794), joten monikkomuotoinen *kuulkaa* ei siten voi olla partikkeli. Partikkelistuneet ilmaukset tai kiteymät säilyttävätkin kiteytyneen käyttötarkoituksensa ohella usein myös alkuperäisen merkityksensä (Helasvuo 2014: 77).

Imperatiivimuotoinen *kuulla*-verbi esiintyy huomiota kiinnittävänä ilmaisuna tyypillisesti lauseen alussa (KS s.v. *kuulla* 1c), mutta esimerkissä 9 se on sijoitettu parenteesina eli lauseen hetkellisesti keskeyttävänä rakenteena (Duvallon–Routarinne 2001: 149) lauseen keskelle: *Oli se, kuulkaas, luxsusta –*. Parenteesit säätelevät vuorovaikutusta eri tavoin: ne voivat esimerkiksi ennakoida tai muovata vuoron jatkoa koskevia odotuksia, muokata osallistumiskehikkoa suotuisammaksi, taustoittaa kerrontaa tai tuoda ilmi jonkin affektin (Ravila 1945: 10; Duvallon–Routarinne 2001: 150). Tässä tapauksessa *kuulkaa*-parenteesi saakin aikaan affektisen, kehuskelevan sävyn.

Kuulkaa-verbiin on liitetty liitepartikkeli *-s*, jota käytetään tyypillisesti lähinnä kysymyksissä ja direktiiveissä (VISK § 836) ja joka luo lausumaan sävypartikkelin tavoin erilaisia piirteitä, kuten kohteliaisuutta tai tuttavallisuutta, mutta sen avulla voidaan myös pehmentää tai vahvistaa kysymyksiä (Raevaara 2004: 552). Esimerkissä 9 *-s*-liitepartikkeliä käytetään poikkeuksellisesti evaluaatiossa, eikä kysymyksessä tai direktiivissä, mutta sen aikaansaama sävy on tyypillisen pehmentävä: *-s*-partikkeli luo lauseeseen rennomman, tuttavallisemman sävyn. Sekä *kuulkaa*-parenteesi että *-s*-partikkeli tekevät ilmauksesta affektisen: *kuulkaa*-parenteesin aikaan saama

kehuskeleva sävy ilmaisee kirjoittajan suhtautumista itseään kohtaan, ja -s-partikkeli puolestaan ilmaisee kirjoittajan suhtautumista muihin keskustelun osallistujiin.

Aineiston ainoassa partikkelittomassa positiivisessa ilmauksessa (esimerkki 8) muodollisella subjektilla vaikuttaisi olevan suurempi affektisuutta luova vaikutus kuin vastaavissa negatiivisissa ilmauksissa: esiintymiä tosin on vain yksi, joten tuloksesta ei voi muodostaa yleistäviä johtopäätöksiä. Sen sijaan tämän kategorian partikkelin sisältävässä aineistoesimerkissä (esimerkki 9) affektisuus luodaan sekä partikkelin että parenteesin avulla: esimerkki 9c osoittaa, että virke on ilman partikkeliakin affektinen. Esimerkki 9b osoittaa, että muodollisella subjektilla on tässä yhteydessä sama affektia korostava vaikutus kuin aiemmissa vastaavissa esimerkeissä.

6.2 Muodollinen subjekti lieventäjänä

Muodollinen subjekti saa aikaan lieventävän vaikutuksen 54:ssä aineistoni esiintymässä. Kuten taulukko 6 osoittaa, muodollinen subjekti lieventää lauseen sävyä 26 esiintymässä, kun taas 28 tapauksessa muodollisen subjektin viittaamattomuus (ks. luku 3) etäännyttää kirjoittajaa semanttisesta agentin roolista. Käsitellen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin näitä kahta lievennystehtävän kategoriaa.

6.2.1 Sävyn lievennys

Muodollinen subjekti toimii aineistossani sävyä lieventävänä elementtinä kahdentyyppisissä lauseissa: 19 lauseessa se lieventää lauseen jyrkkyyttä, kun taas seitsemässä lauseessa se lieventää lauseen formaaliutta. Lauseen jyrkkyyttä muodollinen subjekti lieventää aineistossani joko kysymyksissä tai väitelauseissa, ja useimmiten lauseessa esiintyy muodollisen subjektin lisäksi myös jokin partikkeli (esimerkit 12 ja 13): tämän kategorian 19 lauseesta ainoastaan neljä ovat partikkelittomia (esimerkit 10 ja 11). Olen muodostanut esimerkkien alle muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävää havainnollistavan vertailuversion b, josta on poistettu muodollinen subjekti. Lisäksi esimerkeissä 12 ja 13 partikkelien vuorovaikutustehtäviä havainnollistaa muodostamani vertailuversio c, josta on poistettu partikkelit.

- 10) a. 1 Unohdat, että Raamatun mukaan maailma on tuhoutunut
 2 vedenpaisumuksessa, joka on varmasti vaikuttanut jäätikköihin
 3 ratkaisevasti. Myös monissa kulttuureissa on säilynyt jonkinlainen
 4 vedenpaisumus legenda. Eikö se ole typerää olla ottamatta huomioon
 5 sitä mahdollisuutta ja vain olettaa kaiken olleen samanlaista
 6 ennenkin? (S24_56)

- b. Eikö ole typerää olla ottamatta huomioon sitä mahdollisuutta ja vain olettaa kaiken olleen samanlaista ennenkin?
- 11) a. 1 Ymmärrä ongelmasi ihan hyvin, koska nykyään opiskelijoilta
2 itseasiassa odotetaan jonkinsortista opiskelijaelämää bilettämisineen.
3 Itse olen sitä mieltä, että jää paljosta paitsi, jos ei koskaan kokeile
4 kunnan opiskelijanelämää ja opiskelijabileitä. Ei se minusta ole
5 suoraltaan fiksua olla juomatta. Ainakaan jos ei muuta ole edes
6 kokeillut. (S24_7)
- b. Ei minusta ole suoraltaan fiksua olla juomatta.

Kolme neljästä partikkelittomasta lauseesta ovat kysymyslauseita, kuten esimerkki 10. Esimerkin 10 viestiketjussa keskustellaan Raamatusta hyvin neutraaliin ja asiatyyliseen sävyyn. Esimerkin 10a konteksti (rivit 1–4) osoittaa, että muodollisen subjektin sisältämä lause (rivit 4–6) on hyvin neutraaliksi tarkoitettu kysymys, eikä kirjoittajan ole tarkoitus pilkata tai vähätellä vastapuolta. Muodollisen subjektin sisältävällä lauseella kirjoittaja esittää oman mielipiteensä, mutta lieventää mielipiteen jyrkkyyttä esittämällä kantansa kysymysmuodossa.

Esimerkki 11 on aineiston ainoa partikkeliton väitelause, jossa muodollinen subjekti lieventää lauseen jyrkkyyttä. Tämän esimerkin viestiketjun aloittaja on kertonut vaikeuksistaan rajoittaa alkoholinkäyttöä opiskelijatapahtumissa. Esimerkin 10a konteksti osoittaa, että kirjoittaja osoittaa empatiaa viestiketjun aloittajaa kohtaan (rivit 1–2) ja pyrkii antamaan oman mielipiteensä asiaan asiallisesti (rivit 3–4). Riveillä 4–5 kirjoittaja esittää eriävän mielipiteensä muodollisen subjektin sisältävällä lauseella. Lauseen kieltoverbialkuisuuden avulla kirjoittaja kiistää jyrkästi aiemmin esitetyn väitteen paikkansapitävyyden (Hakulinen–Karlsson 1979: 310) ja samalla kieltoverbialkuisuus tekee sanajärjestyksestä tunnusmerkkisen (1989: 52; verbialkuisuudesta tarkemmin luvussa 6.3.1). Esimerkki 11b osoittaa, että lauseessa esitetyn eriävän mielipiteen jyrkkyyttä lieventää *suoraltaan*-adverbi.

Esimerkkien 10a ja 10b vertailu osoittaa, että *se*-pronomini lieventää esitetyn mielipiteen jyrkkyyttä, jota lauseen kysymysmuoto on jo ensisijaisesti lieventänyt. Esimerkkien 11a ja 11b vertailu puolestaan osoittaa, että *se*-pronomini lieventää kieltoverbialkuisessa lauseessa esitetyn eriävän mielipiteen jyrkkyyttä, jota lieventää myös *suoraltaan*-adverbi. Muodollista subjektia voidaan siis käyttää lauseen sävyn jyrkkyyttä lieventävänä elementtinä lauseissa, joiden jyrkkyyttä lieventää muodollisen subjektin lisäksi jokin muu tekijä, kuten kysymysmuoto tai adverbiaali.

Esimerkeissä 12 ja 13 on käytetty muodollisen subjektin lisäksi myös yhtä tai useampaa partikkelia. Viesti, josta esimerkki 12 on poimittu, on kokonaisuudessaan yleissävyiltään

neutraali, joskin paikoittain hieman humoristisen piikittelevä. Esimerkki 12 on viestin keskelle sijoittuva virke, jonka alku *tahdoin vain kertoa sinulle, että* toimii virkkeessä myöhemmin esitettävää mielipidettä pehmentävänä alustuksena. Varsinainen mielipide, *kyllä se on ihan mahdollista elää onnellisesti, vaikka nuorena aloittaisikin*, on esitetty muodollisen subjektin sisältävällä lauseella, jossa esiintyy muodollisen subjektin lisäksi *kyllä-* ja *ihan-*partikkelit. Esimerkkien 12b ja 12c vertailu osoittaa, että *kyllä-*partikkelin tehtävänä on tässä tapauksessa korostaa kirjoittajan eriävää mielipidettä (Hakulinen 2001: 189), kun taas *ihan-*intensiteettipartikkeli lieventää *mahdollista-*adjektiivia: sen merkitys on tässä 'varsin, melko' (KS s.v. *ihan*).

- 12) a. Tahdoin vain kertoa sinulle, että kyllä se on ihan mahdollista elää onnellisesti, vaikka nuorena aloittaisikin... (S24_48)
 b. kyllä on ihan mahdollista elää onnellisesti, vaikka nuorena aloittaisikin...
 c. on mahdollista elää onnellisesti, vaikka nuorena aloittaisikin...
- 13) a. Eikö se olisi parempi tutustua vaan sellaisiin miehiin jotka eivät halua lapsia. (S24_86)
 b. Eikö se olisi parempi tutustua vaan sellaisiin miehiin jotka eivät halua lapsia.
 c. Eikö olisi parempi tutustua vaan sellaisiin miehiin jotka eivät halua lapsia.

Esimerkki 13 on peräisin keskustelusta, joka on kuvattu laajemmassa kontekstissaan luvun 5.1.3 esimerkissä 11. Luvussa 5.1.3 esitetty analyysi osoittaa, esimerkin 13 viesti on kokonaissävyltään varsin kohtelias. Esimerkin 10 kirjoittajan tavoin esimerkin 13 kirjoittaja esittää muodollisen subjektin sisältävällä lauseella mielipiteen, jonka jyrkkyyttä lauseen kysymysmuoto lieventää. Muodollisen subjektin lisäksi lauseessa esiintyy *-s-*liitepartikkeli, joka tässä tapauksessa pehmentää kysymystä (Raevaara 2004: 552), kuten esimerkkien 13b ja 13c vertailu osoittaa.

Esimerkkien 12a ja 12b vertailu osoittaa, että muodollinen subjekti lieventää *kyllä-*partikkelin muodostamaa erimielistä sävyä: ilman muodollista subjektia lauseen sävyn voisi tulkita affektiseksi. Sen sijaan esimerkkien 13a ja 13b vertailu taas osoittaa, että muodollinen subjekti lieventää tässä yhteydessä lauseen jyrkkyyttä entisestään kysymysmuodon ja *-s-*liitepartikkelin ohella. Kuten esimerkin 13 konteksti osoitti (ks. luvun 5.1.3 esimerkki 11), tämä kirjoittaja pyrkii olemaan viestissään mahdollisimman hienovarainen: muodollinen subjekti on siis tässä tapauksessa yksi useista kirjoittajan käyttämistä hienovaraisuuden keinoista. Tämän kategorian esimerkit osoittavat, että muodollista subjektia voidaan käyttää lauseen jyrkkyyttä lieventävänä keinona: se voi lieventää joko jonkin yksittäisen elementin, kuten partikkelin, aikaansaamaa

sävyä tai se voi lieventää lauseen jyrkkyyttä yhdessä muiden sävyä lieventävien elementtien kanssa.

Kuten tämän alaluvun alussa mainitsin, aineistossani muodollinen subjekti lieventää myös lauseen formaaliutta seitsemässä aineiston esiintymässä. Kaikki tämän kategorian lauseet ovat väitelauseita, ja lisäksi kaikissa lauseissa esiintyy muodollisen subjektin lisäksi yksi tai useampi partikkeli. Havainnollistan tätä muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävää erittelemällä seuraavista esimerkeistä 14 ja 15 ja niistä muodostamistani vertailuversioista b ja c muodollisen subjektin ja partikkelien vuorovaikutustehtävät edellisten esimerkkien tavoin.

- 14) a. kai se on pakko mennä nukkumaan ja lopettaa sekoilut tältä illalta. (S24_31)
 b. kai on pakko mennä nukkumaan ja lopettaa sekoilut tältä illalta.
 c. on pakko mennä nukkumaan ja lopettaa sekoilut tältä illalta.
- 15) a. K1: Huono juttu tuo säätiö. Olen pettynyt Timoon ja nimismieheen.
 Rötösherroja!!!
 K2: Kyllä se on hyvä panna sivuun jotakin pahanpäivän varalle,sano... (S24_80)
 b. Kyllä on hyvä panna sivuun jotakin pahanpäivän varalle,sano...
 c. On hyvä panna sivuun jotakin pahanpäivän varalle,sano...

Esimerkissä 14 muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy modaalinen partikkeli *kai*, jonka tehtävänä on ilmaista, että kyseessä on puhujan subjektiivinen arvelu tai oletus keskustelun aiheena olevan asian todennäköisyydestä tai paikkansapitävyydestä (VISK § 1603, § 1385). Esimerkki 14b osoittaa, että tässä yhteydessä *kai*-partikkeli merkitsee lauseen *on pakko mennä nukkumaan* kirjoittajan subjektiiviseksi arveluksi ja siten subjektiivisemmaksi mielipiteeksi kuin esimerkki 14c. Samalla *kai*-partikkelin modaalisuus myös pehmentää koko virkkeen sävyä.

Esimerkin 15 virke on viestin ainoa virke ja hyvin sananlaskumainen: virkkeessä annetun mielipiteen jälkeen on sijoitettu pilkulla erotettuna ilmaisu *sano*, kuten esimerkiksi sananlaskussa *eteenpäin, sanoi mummo lumessa*. Esimerkissä 15 esiintyy muodollisen subjektin lisäksi *kyllä*-modaalipartikkeli, jonka Hakulinen (2001: 187) on havainnut esiintyvän sananlaskumaisten, yleisinä totuuksina esitettyjen kannanottojen yhteydessä. Tällaisessa yhteydessä *kyllä*-partikkelin tehtävänä on ennakoita tai todistaa vääräksi sellaisia mielipiteitä, joita keskustelussa on implikoitu, muttei kuitenkaan suoraan ilmaistu. Esimerkin kontekstista (15a) ja esimerkkejä 15b ja 15c vertailemalla onkin havaittavissa, että tässä yhteydessä *kyllä*-partikkelia käytetään sananlaskumaisessa yleisenä totuutena esitettyssä lauseessa, jonka avulla esitetään erimielinen kannanotto ja pyritään todistamaan vääräksi aiemmin esitetty väite (*Huono juttu tuo säätiö*).

Esimerkkien 14a ja 14b vertailu osoittaa, että muodollinen subjekti tekee lauseen sävystä rennomman ja lupsakamman. Vastaavasti esimerkkien 15a ja 15b vertailu osoittaa, että muodollinen subjekti tekee virkkeestä entistä sananlaskumaisemman ja puhekielisemmän, jopa murteellisemman. Muodollinen subjekti voi se siis lieventää lauseen formaaliutta tai kirjakielisyyttä lauseissa.

6.2.2 Kirjoittajaa etäännyttävä lievennys

Kaikissa vuorovaikutustilanteista on hyvin oleellista ilmaista, kenestä puhutaan: esimerkiksi yksikön ensimmäisellä persoonapronominilla *minä* puhuja viittaa tyypillisesti itseensä ja yksikön toisella persoonapronominilla *sinä* keskustelun vastapuoleen (VISK § 716). Viittaus ei kuitenkaan välttämättä kohdistu aina puhujaan itseensä tai vastanpuoleen, vaan se voi olla myös avoin: suomessa tällaisia avoimen viittauksen keinoja ovat esimerkiksi avoin yksikön ensimmäinen ja toinen persoona, passiivi ja nollapersoona (Helasvuo 2008: 187; Helasvuo–Suomalainen 2024: 35; VISK § 1313, § 1347).

Avoimia viittauksia käytetään erilaisissa vuorovaikutustoiminnoissa -ja tehtävissä. Esimerkiksi avointa yksikön ensimmäistä ja toista persoonaa käytetään arvioinnissa, henkilökohtaisista kokemuksista kerrottaessa ja kuvitteellisia tilanteita kuvailtaessa (Helasvuo–Suomalainen 2024: 51). Näissä toiminnoissa niiden vuorovaikutustehtävänä on muun muassa havainnollistaa jotakin keskustelun aihetta tai antaa esimerkki jostakin keskustelun aiheena olevasta asiasta (mt.). Myös luvussa 3.3.1 käsittelemäni infinitiivisubjektin avulla voidaan Salmelan (2012: 72, 80) mukaan esittää esimerkinomaisesti geneerisiä kokemuksia, jotka lukija voi tunnistaa ja joihin lukija voi samaistua. Vastaavasti nollasubjektin (luku 3.3.2) avulla kerrotut kokemukset tai mielipiteet ovat tyypillisesti sellaisia, jotka muut osallistujat saattavat myös jakaa tai joista puhuja olettaa muiden olevan samaa mieltä (Suomalainen–Varjo 2020: 116; Määttä, Suomalainen ja Tuomarila 2020: 202).

Koska muodollinen subjekti ei yleisten määritelmien mukaan varsinaisesti viittaa mihinkään (esim. Svenonius 2002: 5; Bieber ym. 2002: 311; Carter–McCarthy 2006: 392; ks. luku 3.1), ei sitä voida tarkalleen ottaen pitää avoimena viittauksena. Muodollisen subjektin viittaamattomuus vaikuttaisi kuitenkin saavan aikaan saman kaltaisen puhujaa – tai tämän tutkimuksen näkökulmasta kirjoittajaa – etäännyttävän vaikutuksen. Aineistossani muodollisella subjektilla on tällainen vuorovaikutustehtävä 24 esiintymässä. Tässä kategoriassa muodollinen subjekti esiintyy muiden lievennystehtävän kategorioiden tapaan usein yhdessä yhden tai useamman partikkelin kanssa: partikkelittomia aineistoesiintymiä on ainoastaan kolme. Havainnollistan

muodollisen subjektin kirjoittajaa etäännyttävää vuorovaikutustehtävää seuraavien aineistoesimerkkien ja niistä muodostamieni vertailuversioiden avulla: b-versiosta on poistettu muodollinen subjekti, kun taas c-versiosta on poistettu sekä muodollinen subjekti että partikkelit. Esimerkki 16 on partikkeliton, kun taas esimerkeissä 17 ja 18 esiintyy muodollisen subjektin lisäksi yksi tai useampi partikkeli.

- 16) a. Ei se ole helppoa saada lasta nukkumaan jos toinen on tottunut nukahtamaan esim äidin hyräilyyn. (S24_46)
 b. Ei ole helppoa saada lasta nukkumaan jos toinen on tottunut nukahtamaan esim äidin hyräilyyn.
- 17) a. 1 Onko simssiin sellasta vaatekoodia, että sais ne vaatteet heti sille simille, kun
 2 se on tosi ärsyttävää jokaisella perheellä erikseen mennä ostamaan
 3 yhteisötontille. (S24_111)
 b. kun on tosi ärsyttävää jokaisella perheellä erikseen mennä ostamaan yhteisötontille.
 c. kun on ärsyttävää jokaisella perheellä erikseen mennä ostamaan yhteisötontille.
- 18) a. Turhahan se tietysti on jälkikäteen tätä pohtia, kun elämä on tässä ja nyt ja huomenna. (S24_49)
 b. Turhahan tietysti on jälkikäteen tätä pohtia, kun elämä on tässä ja nyt ja huomenna.
 c. Turhaa tietysti on jälkikäteen tätä pohtia, kun elämä on tässä ja nyt ja huomenna.

Esimerkin 16 koko konteksti on kuvattu luvun 5.1.4 esimerkissä 13: esimerkki 16 on siis muodollisen subjektin sisältämä oikaiseva kannanotto, jonka tarkoituksena on tuoda esiin keskustelun ulkopuolisen henkilön näkökulma keskusteltavana olevaan asiaan. Oikaisevan funktion saa aikaan virkkeen tunnusmerkkinen, kieltoverbialkuinen sanajärjestys (Hakulinen–Karlsson 1979: 310; verbialkuisuudesta tarkemmin luvussa 6.3.1). Esimerkki 16b osoittaa, että kannanotto on subjektiivisempi ilman muodollista subjektiä: esimerkki 16b voidaan tulkita kirjoittajan henkilökohtaiseksi kokemukseksi vastaavasta tilanteesta. Muodollinen subjekti tekee esimerkissä 16a kirjoittajan kuvailemasta tilanteesta hypoteettisemmän ja siten geneerisemmän.

Esimerkin 17 kirjoittaja pyytää muilta neuvoja The Sims -tietokonepelin pelaamiseen. Tiedonpyynnön perusteluna hän esittää muodollisen subjektin sisältävän kannanoton (rivit 2–3). Muodollisen subjektin lisäksi lauseessa esiintyy intensiteettipartikkeli *tosi*, joka on puhekielinen variaatio intensiteettimääritteestä *todella* (VISK § 664). Tässä yhteydessä *tosi*-partikkelin tehtävänä on korostaa adjektiivin *ärsyttävä* intensiteettiä. Esimerkin 18 konteksti puolestaan on kuvattu aiemmin luvun 5.1.2 esimerkissä 7: muodollisen subjektin sisältämän lauseen avulla kirjoittaja esittää aiemmin antamaansa kannanottoa pehmentävän kannanoton.

Lauseessa esiintyy muodollisen subjektin lisäksi *-hAn*-liitepartikkeli, joka tässä yhteydessä korostaa lauseen myönnyttelevää sävyä ja ilmaisee *kyllä*-modaalipartikkelin tavoin, että esitetty väite on yleisesti hyväksytty totuus (Hakulinen 2001 [1976]: 64).

Esimerkki 17b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lause kuvaa selkeämmin kirjoittajan henkilökohtaista, subjektiivista kokemusta. Vastaavasti esimerkki 18b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lause reflektoi selkeämmin kirjoittajan omia ajatuksia. Esimerkin 16a tavoin muodollinen subjekti tekee esimerkeissä 17a ja 18a kuvatusta tilanteesta hypoteettisemmän. Muodollinen subjekti voi siis kokemuksista tai ajatuksista kerrottaessa etäännyttää kirjoittajaa semanttisesta agentin tai kokijan roolista, jolloin kuvailtu tilanne näyttäytyy geneerisempänä ja esimerkinomaisena.

6.3 Teemapaikkainen paikanpitäjä sanajärjestyksen mahdollistajana

Suomen sanajärjestys on tyypillisesti muotoa SVX: *subjekti + verbi + objekti, predikatiivi tai valenssiadverbiaali* (Hakulinen–Karlsson–Vilkuna 1980: 29, 145). VISK (§ 1369) kuvaa suomen sanajärjestystä lauseen kenttäkuvauksen avulla. Kenttäkuvauksen peruselementtejä ovat alkukenttä, jonka alle sijoittuvat esikenttä ja teemapaikka, sekä loppukenttä (mt.). Esikenttään sijoittuu usein objekti, määrite tai jokin muu täydennys (VISK § 1379), kun taas teemapaikassa on tyypillisesti subjekti tai jokin muu kyseisen lausetyypin ensisijainen täydennys, kuten paikanilmaus tai adverbiaali, mutta myös paikanpitäjänä toimiva *se*-pronomini tai *sitä*-partikkeli on mahdollinen teemapaikan täyttävä (VISK § 1372). Sellaisissa infinitiivisubjektillisissa lauseissa, joissa ei ole genetiivisubjektia, voi teemapaikassa olla myös objekti, adverbiaali tai infinitiivi (VISK § 1373). Loppukentässä puolestaan on lauseen predikaatti, ja loppukenttä alkaa tyypillisesti finiittiverbillä (VISK § 1369).

Alku- ja loppukenttien lisäksi lauseissa voi olla myös avaus- ja lopetuskenttä: avauskenttään sijoittuvat lausumanalkuisten partikkelit, partikkeliketjut ja konjunktiot, kun taas lopetuskenttään sijoittuvat lausumanloppuiset lisäykset (VISK § 1369). Jokaisessa lauseessa ei välttämättä ole elementtejä kaikkia kaikkiin kenttiin, vaan lause voi koostua pelkästään loppukentästä (mt.). Kokonaisuudessaan loppukenttään sijoittuvia lausetyyppejä ovat esimerkiksi imperatiivilauseet, nollasubjekttilauseet, passiivilauseet ja infinitiivisubjekttilauseet (VISK § 1378).

Muodollisen subjektin kolmas vuorovaikutustehtävä aineistossani on mahdollistaa paikanpitäjänä lauseen tietty sanajärjestys ja siten mahdollistaa kyseisen sanajärjestyksen aikaansaama vuorovaikutustehtävä. Tämän vuorovaikutustehtävän esiintymissä muodollinen

subjekti on teemapaikassa välttämätön lauseenjäsien, eli sen poistaminen tekisi lauseesta luonnottoman tai kielenvastaisen.

Muodollinen subjekti toimii aineistossani tietyn sanajärjestyksen mahdollistavana paikanpitäjänä 45 lauseessa. Näistä lauseista 21 ovat kopula-alkuisia, 20 predikatiivialkuisia sekä 7 muodollisella subjektilla alkavia lauseita. Käsittelen seuraavissa alaluvuissa näitä kolmea eri lausetyyppiä ja havainnollistan muodollisen subjektin välttämättömyyttä lauseenjäsienä vertailuparien avulla.

Olen taulukossa 7 havainnollistanut tutkimani muodollisen subjektin rakenteen sisältävien lauseiden ja seuraavissa alaluvuissa käyttämieni vertailuversioiden rakennetta VISK:n (§ 1369, § 1372, § 1379, § 1378) mukaisella kenttäkuvausella: taulukossa olevat vertailuversiot on kursivoitu ja tyhjentyneeseen teemapaikkaan on soveltuvin osin lisätty havainnollistava ja vaihtoehtoinen teemapaikan täyttäjä.

Taulukko 7. Aineiston muodollisen subjektin sisältävien lauseiden ja niistä muokattujen vertailuversioiden (kursivoitu) rakenteiden kenttäkuvaus.

Avaus	Alkukenttä		Loppukenttä
	Esikenttä	Teema	
	Olishan	se	kohteliasta edes jotain vastata
		<i>(Minusta)</i>	<i>olisi kohteliasta edes jotain vastata</i>
	Onhan	se	jo järkevääkin mennä töihin
	<i>(Kyllä)</i>		<i>on jo järkevääkin mennä töihin</i>
-- mutta	oli	se	nyt iha erilaista nähdä
-- <i>mutta</i>	<i>oli</i>	<i>(kyllä)</i>	<i>iha erilaista nähdä</i>
	Ei	se	ihan helppoa ole tutustua
			<i>Ei ole ihan helppoa tutustua</i>
--	mukavahan	se	on rötöstellä kulmilla
	<i>mukavahan</i>	<i>kulmilla</i>	<i>on rötöstellä</i>
-- niin	epäkohteliastahan	se	on sinne jossain arkivaatteissa mennä
-- <i>niin</i>	<i>epäkohteliastahan</i>	<i>sinne</i>	<i>on jossain arkivaatteissa mennä</i>
No	ihan ensinnäkin	se	nyt vaan on PAKKO rakentaa uudet voimalat
<i>No</i>			<i>on nyt vaan PAKKO rakentaa uudet voimalat</i>
-- mutta		se	taas ei ole kissoille kovin kivaa saada puremia
-- <i>mutta</i>		<i>kissoille</i>	<i>taas ei ole kovin kivaa saada puremia</i>

6.3.1 Verbialkuiset lauseet

Koska suomen tyypillinen sanajärjestys on SVX, ovat verbialkuiset lauseet epätyypillisiä ja siten usein tunnusmerkkisiä: tunnusmerkittäviä verbialkuisia lauseita ovat ainoastaan vastaukset vaihtoehtokysymyksiin, imperatiivilauseet sekä jotkin impersonaaliset lauseet, kuten infinitiivisubjekttilause *Oli hauska tavata* (Vilkuna 1989: 52). Imperatiivilauseet ja infinitiivisubjekttilauseet kuuluvatkin edellisessä luvussa mainittuihin pelkästään loppukentästä muodostuviin lauseisiin (VISK § 1378).

Tunnuksellisesti verbialkuisilla lauseilla on erilaisia vuorovaikutustehtäviä. Niiden avulla voidaan esimerkiksi vahvistaa tai kiistää toisen puhujan aiemmin tuottaman väitteen tai oletuksen paikkansapitävyys (Hakulinen–Karlsson 1979: 310; Vilkuna 1989: 113).

Kysymykseen vastatessa tunnusmerkkisellä verbialkuisella lauseella voidaan myös ilmaista, että annetun vastauksen katsotaan olevan itsestään selvä (Vilkuna 1989: 104).

Paikanpitäjätehtävän 21 kopula-alkuisesta lauseesta 14 alkavat kopulalla, johon on liittynyt *-hAn*-liitepartikkeli. *-hAn*-partikkelin vaatimaa sanajärjestystä ei ole aiemmassa kirjallisuudessa määritelty tarkasti. Hakulinen (2001 [1976]: 52–55) mainitsee, että verbiin liitetyllä *-hAn*-partikkelilla alkavat lauseet eivät voi esiintyä itsenäisesti, vaan ainoastaan tekstisidonnaisesti, jolloin ne toimivat perusteluna, selityksenä tai muistutuksena lauseen yhteydessä esitetylle väitteelle. Tästä Hakulisella (mt.: 53) on esimerkkinä lause *Onhan Matti hyvä tiedemies*, joka ei ole Hakulisen mukaan semanttisesti itsenäinen lause, vaan toimii perusteluna joko sitä aiempaan virkkeeseen (– –, *onhan Matti hyvä tiedemies*) tai sitä seuraavaan virkkeeseen (*Onhan Matti hyvä tiedemies, mutta* – –). Hakulisella (mt.: 54) on kuitenkin myös esimerkki subjektittomasta lauseesta *Ota minut takaisin, Elsa, lupaanhan tehdä parannuksen*, joka ei selkeästi voisi olla edes syntaktisesti itsenäinen lause: tämä subjektiton lause voi esiintyä ainoastaan edellisen väitteen yhteydessä perusteluna, ei *mutta*-alkuisen lauseen edellä. Myös taulukosta 7 on havaittavissa, että kopulaverbiin liitetyllä *-hAn*-partikkelilla alkavat lauseet ovat syntaktisesti itsenäisiä muodollisen subjektin kanssa, ja ilman muodollista subjektia niitä voitaisiin käyttää ainoastaan perusteluna toiseen väitteeseen.

Hakulinen (2001 [1976]) ei anna tarkkaa syytä sille, miksi edellä mainittujen esimerkkien kaltainen lause ei voi esiintyä itsenäisesti. Hakulinen kuitenkin mainitsee, että *-hAn*-partikkeli voi liittyä ainoastaan lauseen ensimmäiseen lauseenjäseneseen tai ensimmäisen lauseenjäsenen viimeiseen sanaan (mt.: 47). Lisäksi Hakulinen mainitsee, että lauseenalkuiseen verbiin liittyessään *-hAn* mahdollistaa verbialkuisen sanajärjestyksen ilman, että verbi fokusoituu (mt.:

53): *-hAn* siis siirtää fokuksen pois verbistä. Vilkkunan (1989: 41, 51) mukaan lauseenalkuinen finiittiverbi, johon on liitetty *-hAn*-partikkeli, sijoittuu aina esikenttään: oma tulkinani on, että finiittiverbiin liittyessään lauseenalkuisen sijainnin vaativa *-hAn*-partikkeli siirtää verbin loppukentästä esikenttään ja siirtää samalla fokuksen verbiä seuraavaan sanaan. Koska verbi on *-hAn*-partikkelin vuoksi esikentässä, on verbin jälkeen sijoittuva sana teemapaikassa: lauseenalkuiseen verbiin liitetty *-hAn*-partikkeli siis vaatii sitä seuraavaan teemapaikkaan jonkin teemapaikkaan sopivan elementin (ks. taulukko 7). Tätä havainnollistavat myös omat aineistoesimerkkini 19 ja 20 ja niille muodostamani b-vertailuversiot, joista olen poistanut muodollisen subjektin. Analysoin lisäksi esimerkeissä 19 ja 20 esiintyviä partikkeleita sekä niiden ja muodollisen subjektin vuorovaikutustehtäviä lauseissa c-vertailuversioiden avulla, joista olen poistanut sekä muodollisen subjektin että partikkelit.

- 19) a. 1 K1: Eipä ole kuulunut ei sitten mitään..... eli mitä tästä opimme?! Emme
 2 mitään! :D Voi että kun nuo miehet osaa olla sitten niin helevetin
 3 hankalia!!! En paljoa vaatinut kuin vain yhden lauseen! Kunhan olisi
 4 sanonut edes jotain... nyt en vaan tiedä kuinka tässä asiassa enää
 5 edetä....??
 6 K2: Olishan se kohteliasta edes jotain vastata..ehkä se vielä miettii tai
 7 jotain. [– –] (S24_20)
 b. *Olishan kohteliasta edes jotain vastata..ehkä se vielä miettii tai jotain.
 c. Olisi kohteliasta jotain vastata..ehkä se vielä miettii tai jotain.
- 20) a. Onhan se nyt ihan luonnollista, ettei kaikista tule huippuja, ei aina ole edes tarkoituskaan välttämättä ruveta kiertämään leireillä ja maailmancupissa seuraavaa kymmentä vuotta. Ja onhan SM-mitalikin jo saavutus, vaikka aina toivotaan että huippuja nousee joka vuosi uusia. Onhan se jo järkevääkin mennä töihin, ja harjottelu on rankkaa. (S24_43)
 b. *Onhan jo järkevääkin mennä töihin, ja harjottelu on rankkaa.
 c. On järkevää mennä töihin, ja harjoittelu on rankkaa.

Esimerkin 19 viestiketjussa keskustellaan siitä, miten K1 on lähettänyt tekstiviestin entiselle seurustelukumppanilleen ja ilmaissut halustaan yrittää suhdetta uudestaan, mutta viestiin ei ole tullut vastausta. K1 purkaa esimerkissä 19 turhautumistaan, ja K2 osoittaa viestillään samanmielisyyttä. K2:n muodollisen subjektin sisältämä lause (*Olishan se kohteliasta...*) on viestin ensimmäinen virke, eikä siten toimi perusteluna aiempaan väitteeseen: jos lause olisi perustelu johonkin aiempaan virkkeeseen, myös versio 19b olisi mahdollinen. Itsenäisenä lauseena se kuitenkin vaatii verbin jälkeen teemapaikkaan jonkin elementin: tässä tapauksessa teemapaikalla on paikanpitäjä *se*.

Esimerkissä 19 esiintyy *-hAn*-partikkelin lisäksi myös asteikkopartikkeli *edes*, joka kielteisissä yhteyksissä ilmaisee tyypillisesti jonkinlaista vähimmäisehtoa (KS s.v. *edes* 2) ja joka voi

ilmaista myös puhujan kielteistä suhtautumista keskustelun aiheena olevaan asiaan (SMS s.v. *edes* I). Tässä yhteydessä *edes*-partikkeli luokin affektisen sävyn, jolla kirjoittaja ilmaisee hieman negatiivista suhtautumistaan keskustelun aiheena olevaan henkilöön, joka ei ole vastannut K2:lle.

Esimerkin 20 viestiketjussa keskustellaan uransa lopettaneista hiihtäjistä. Myös tämän esimerkin konteksti osoittaa, ettei muodollisen subjektin sisältämä lause (*Onhan se jo järkevääkin...*) toimi perusteluna aiempaan väitteeseen, vaan se on tarkoitettu itsenäiseksi virkkeeksi. Näin ollen esimerkki 20b on tässä yhteydessä luonnon ja muodollinen subjekti toimii verbiin liitetyn *-hAn*-partikkelin vaatimana paikanpitäjänä esimerkissä 20a. *-hAn*-partikkelin lisäksi lauseessa esiintyvät partikkelit *jo* ja *-kin*. Eksklusiivisella *jo*-fokuspartikkelilla on eri konteksteissa erilaisia, muun muassa aikaisuuteen, etäisyyteen ja määrän asteeseen, liittyviä tehtäviä (KS s.v. *jo*). Tässä yhteydessä *jo*-partikkelin tehtävänä on ilmaista, että *järkevyys* on yksin riittävä peruste urheilu-uran lopettamiselle (KS s.v. *jo* 4). Inklusiivisen *-kin*-fokuspartikkelin merkitys puolestaan on tässä yhteydessä sille tyypillinen 'myös, samoin' (SMS s.v. *-kin liitepart.* 1a).

Muodollisen subjektin tehtävänä molemmissa esimerkeissä on mahdollistaa syntaktisesti itsenäinen lause, jossa lauseenalkuiseen verbiin on liitetty *-hAn*-partikkeli, ja siten mahdollistaa *-hAn*-partikkelin ja verbialkuisen sanajärjestyksen luomat vuorovaikutustehtävät. Esimerkkien 19a ja 19c vertailu osoittaa, että *-hAn*-partikkelin tehtävä tässä yhteydessä on ilmaista, että kirjoittajan väite on yleisesti hyväksytty asia (Hakulinen 2001 [1976]: 64). Esimerkki 20c puolestaan osoittaa, että *-hAn*-partikkeli luo tässä yhteydessä lauseeseen muistuttavan sävyn (mt.: 62). Molemmissa esimerkeissä verbialkuisen sanajärjestyksen tehtävänä taas on vahvistaa aiemmin esitetyn väitteen paikkansapitävyys (Vilkuna 1989: 113): näissä esimerkeissä kirjoittajat ilmaisevat siis samanmielisyyttä verbialkuisen sanajärjestyksen avulla.

Paikanpitäjätehtävään lukeutuu myös kahdeksan verbialkuista lausetta, jotka eivät ala kopulaverbillä, johon on liitetty *-hAn*-partikkeli. Näistä seitsemässä sanajärjestys on muotoa *kopula + muodollinen subjekti + partikkeli + predikaatiivi*, kun taas yksi on kieltoverbillä alkava lause. Kahdessa kopula-alkuisista lauseista muodollista subjektia seuraa *nyt*-partikkeli ja viidessä *vaan*-partikkeli. *Nyt*- ja *vaan*-partikkelit ovat lauseissa yhdessä *se*-pronominin kanssa osa kiteytyneitä *on se nyt*- ja *on se vaan*-alkuista ilmaisuja.

Nyt-sana voi toimia sekä temporaalisena adverbina (esim. *Hän on nyt matkalla kotiin*) että sävyartikkelina (esim. *No pian nyt*) (Hakulinen 1998: 83). Temporaalinen *nyt*-adverbi ja *nyt*-sävyartikkeli eroavat siten, että ainoastaan *nyt*-adverbi voi aloittaa lauseen tai vastata yksin kysymykseen (mt.: 84). *Nyt*-sävyartikkelilla on erilaisia käyttötarkoituksia: kieltolauseissa se voi saada aikaan vähättelevän tai mielipiteen varmuutta heikentävän sävyn (*No emmä nyt tiedä*), kun taas kysymyksissä se voi osoittaa, että preferoitu vastaus on kielteinen (*Onkse nyt nii hirmune – Ei ole ~ *On*) (Hakulinen 1998: 88, 90). Molemmissa esimerkeissä *nyt*-sävyartikkeli luo lauseeseen siis affektisen sävyn: se ilmaisee puhujan asennetta tai kantaa.

Nyt-sävyartikkelin sijoittumista lauseeseen ei ole kovin tarkkaan määritelty. Hakulisen ja Saaren (1995: 488) mukaan *nyt*-partikkeli sijoittuu tyypillisesti subjektin tai vaihtoehtoisesti finiittiverbin jälkeen, kun taas Hakulisen (1998: 84) mukaan verbinjälkeinen sijainti on *nyt*-sävyartikkelille ja *nyt*-adverbiaalille ainoa yhteinen esiintymisympäristö. Hakulinen (1998) ei itse tee huomioita verbinjälkeisistä *nyt*-sävyartikkeleista, mutta hänen dialogiesimerkeissään *nyt*-partikkeli vaikuttaisi esiintyvän verbinjälkeisenä ainoastaan imperatiivilauseissa ja kieltoverbialkuisissa lauseissa.

Nyt-partikkeliä esiintyy myös kiteymissä: Hakulinen ja Saari (mt.: 489) kutsuvat eräitä Nykysuomen sanakirjassa (s.v. *nyt* III 2) mainittuja *nyt*-partikkelin sisältämiä lauseita niin kiteytyneiksi ilmaisuiksi, että niiden merkitys on kaikille selvä. Yksi näistä lauseista on huudahdusten ja päivittelyjen ryhmään kuuluva, *on se nyt* -alkuinen *On se nyt ihme, jos ei – –* (NS s.v. *nyt* III 2), kun taas Hakulisen (1998: 83) yhtenä esimerkkinä vakiintuneesta *nyt*-partikkelin sisältävästä ilmauksesta on *No on se nyt kumma*: molempien esimerkkien sävy on selvästi affektinen. Pikaisella haulalla tässä tutkimuksessa käyttämäni, vuoden 2012 Suomi24-korpukseen selviää, että *on se nyt*-ilmaisu esiintyy kyseisen vuoden korpuksessa 214 kertaa. *On se vaan*- alkuisista kiteymistä ei vastaavia mainintoja kirjallisuudessa ole, mutta samassa korpuksessa *on se vaan*-ilmauksen haku antaa 588 tulosta, mikä mielestäni viittaa ilmaisun vakiintuneisuuteen.

Havainnollistan seuraavaksi ilmaisujen *on se nyt* ja *on se vaan* kiteytyneisyyttä esimerkkien 21 ja 22 sekä niistä muodostamieni b-vertailuversioiden avulla. Erittelen lisäksi c-vertailuversion avulla partikkelien ja muodollisen subjektin vuorovaikutustehtäviä molemmissa esimerkeissä: b-versioista on poistettu pelkästään muodollinen subjekti, kun taas c-versioista on poistettu sekä muodollinen subjekti että partikkelit.

- 21) a. 1 Toiset täällä valittavat siitä, että kaikkea saa kaupastakin. Mutta ainakin
2 rypäletilalla suoraan pensaasta toimimani viinirypäleet olivat aivan

- 3 erimakuisia kuin kaupan. Ehkä se oli se tuoreus tai sitten se oli eri lajike,
 4 mutta oli se nyt iha erilaista nähdä viljelijöiden uurastavan pellolla ja saada
 5 itse syödä omaa poimimaansa rypälettä kuin hakea rasia kaupasta.
 (S24_113; ote viestin alusta)
- b. *mutta oli nyt iha erilaista nähdä viljelijöiden uurastavan pellolla
 c. mutta oli (iha) erilaista nähdä viljelijöiden uurastavan pellolla
- 22) a. 1 On se vaikeaa varmaan olla mies ... :) kun pienistä tuntuu moni säikkyvän...
 2 On se vaan hauskaa olla nainen, joka tietää mitä tekee, tietää miksi tekee ja
 3 vielä kunnioittaa itseään ilman opaskirjaneuvoja =)
 (S24_87; ote viestin alusta)
- b. *On vaan hauskaa olla nainen, joka tietää mitä tekee, tietää miksi tekee ja vielä kunnioittaa itseään ilman opaskirjaneuvoja =)
 c. On hauskaa olla nainen, joka tietää mitä tekee, tietää miksi tekee ja vielä kunnioittaa itseään ilman opaskirjaneuvoja =)

Esimerkin 21 viestiketjussa keskustellaan hedelmien tuonnista Suomeen ulkomaanmatkan yhteydessä ja sen laillisuudesta. Osa keskusteluun osallistuneista on sitä mieltä, että Suomesta saa tavanomaisesta ruokakaupasta yhtä hyviä hedelmiä kuin ulkomailta. Esimerkin 21a kirjoittaja kommentoi tätä ja kertoo omasta kokemuksestaan ulkomailla saatavilla olevista hedelmistä. Hän perustelee makuelämyksen eroa muodollisen subjektin ja *oli se nyt* -ilmaisun sisältävällä kertomuksen ulkoisella evaluaatiolla (rivit 4–5). Kiteytyneen *oli se nyt* -ilmaisun lisäksi lauseessa esiintyy *ihan*-intensiteettipartikkeli, joka tässä yhteydessä vahvistaa adjektiivia *erilainen* ja vastaa merkitystä 'aivan, vallan, täysin' (SMS s.v. *ihan* 1a), kuten esimerkki 21c osoittaa.

Esimerkki 21b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lause on epäluonnollinen, sillä *nyt*-partikkeli ei tässä yhteydessä sijoitu luonnollisesti finiittiverbin jälkeen. Sen sijaan lause olisi hyväksyttävä, jos *nyt*-partikkeli siirrettäisiin finiittiverbin edelle (*mutta nyt oli iha erilaista...*): tässä tapauksessa *nyt*-partikkeli tosin menettäisi sävyartikkelimerkityksensä, sillä ainoastaan temporaalinen *nyt*-adverbi voi esiintyä lauseen alussa (Hakulinen 1998: 84). Esimerkkien 21c ja 21a vertailu osoittaa, että tässä yhteydessä *oli se nyt* -ilmaisun tehtävänä on korostaa kirjoittajan erimielisyyttä ja lauseen perustelevaa sävyä.

Esimerkin 22 viestiketjun aloitusviestissä kirjoittaja on kysynyt miehiltä lähestytäänkö heitä usein ”iskemistarkoituksessa”. Viestiketjussa omista kokemuksistaan on kertonut moni mies ja nainen. Esimerkin 22 kirjoittaja vastaa erääseen viestiin, jossa mieskirjoittaja kritisoi hänen aikaisempaa viestiään, jossa hän oli kertonut omista lähestymistavoistaan miehiin. Esimerkin 22 kirjoittaja tuottaa muodollisen subjektin ja *on se vaan* -ilmaisun sisältävällä lauseellaan (rivit 2–3) kertomukseen sisältyvän ulkoisen evaluaation. Esimerkki 22b osoittaa, että ilman *se-*

pronominia *vaan*-partikkelin ja siten koko lauseen merkitys muuttuu: esimerkissä 22a *vaan*-partikkelilla on samankaltainen sävyä muuttava merkitys on kuin puhujan väitettä vahvistavalla *kyllä*-partikkelilla, kun taas esimerkissä 22b merkitys on sama kuin sanalla *ainoastaan*.

Esimerkkien 22c ja 22a vertailu osoittaa, että vakiintunut *on se vaan* -ilmaisu tuo lauseeseen kehuskelevan sävyn.

Tunnusmerkkisesti verbialkuisen lauseen verbiä voi edeltää myös kieltoverbi. Kieltoverbillä alkavat lauseet käsittelevät tyypillisesti jo aiemmin mainittua asiaa: niillä ei siis tyypillisesti esitetä mitään uutta tietoa (Vilkuna 1989: 119). Tunnetun asian lisäksi kieltoverbialkuinen lause voi ilmaista myös affektista tai ironista päätelmää (VISK § 1385). Esimerkissä 23 on kuvattu tämän kategorian ainoa kieltoverbillä alkava lause, josta olen muodostanut vertailuversiot b, c ja d: b-versiossa lauseesta on poistettu muodollinen subjekti ja c-versiossa sekä muodollinen subjekti että partikkelit, kun taas d-versiossa sanajärjestystä muutettu niin, ettei muodollista subjektia tarvita.

- 23) a. Ja niin kuin joku jo aiemmin mainitsi, ei se ihan helppoa ole tutustua ja kertoa kahittelukiinnostusta kaupanjonossa, jollekin mukavan tuntuaiselle miehelle. (S24_72)
- b. *ei ihan helppoa ole tutustua ja kertoa kahittelukiinnostusta kaupanjonossa
- c. *ei helppoa ole tutustua ja kertoa kahittelukiinnostusta kaupanjonossa
- d. ei ole ihan helppoa ~ ei ole helppoa tutustua ja kertoa kahittelukiinnostusta kaupanjonossa

Esimerkin 23 viestiketjussa keskustellaan jälleen sinkkumiesten ja -naisten asemasta ns. ”parisuhdemarkkinoilla”. Esimerkin 23 kirjoittaja vastaa viestillään erääseen viestiin, jossa miespuolinen henkilö esittää, että naisille ”kaikki” on helpompaa. Esimerkissä 23 kirjoittaja esittää eriävän mielipiteensä muodollisen subjektin sisältävällä, kieltoverbillä alkavalla lauseella (*ei se ihan helppoa ole...*). Muodollisen subjektin lisäksi lauseessa esiintyy intensiteettipartikkeli *ihan*, joka on tässä yhteydessä vahvistaa adjektiivia *helppo*, kuten esimerkki 23c osoittaa: sen merkitys on siis tässä ’aivan, vallan, täysin’ (SMS s.v. *ihan* 1a).

Esimerkki 23b osoittaa, että ilman muodollista subjektia tai muuta teemapaikan elementtiä lauseen sanajärjestys olisi epäluonnollinen, sillä kieltoverbin ollessa esikentässä predikatiivi *ihan helppoa* ei sovi teemapaikkaan (ks. myös taulukko 7). Esimerkki 23c osoittaa, ettei partikkelin poistaminen auta asiaa: lause on ilman partikkelia yhtä kielenvastainen kuin esimerkissä 23b. Sen sijaan jos kopulan siirtää predikatiivin edelle ja siten predikatiivin loppukenttään (esimerkki 23d), on lause hyväksyttävä myös ilman muodollista subjektia.

Esimerkkien 23a ja 23d vertailu osoittaa, että esimerkin 23d sanajärjestys on huomattavasti neutraalimpi esimerkkiin 23a verrattuna: predikatiivin sijoittuminen kopulaverbin eteen tekee sanajärjestyksestä siis tunnusmerkkisemmän. Muodollisen subjektin tehtävänä tässä yhteydessä on näin ollen mahdollistaa tunnusmerkkinen kieltoverbialkuinen sanajärjestys, jossa predikatiivi *ihan helppoa* voi sijoittua kopulaverbin edelle. Esimerkki 23a osoittaa, että predikatiivin sijoittaminen kopulan eteen korostaa predikatiivia ja samalla kirjoittajan erimielisyyttä.

Kopula-alkuisissa lauseissa muodollinen subjekti voi siis paikanpitäjänä mahdollistaa syntaktisesti itsenäisen lauseen *verbi + -hAn*-alkuisen sanajärjestyksen ja siten *-hAn* partikkelin aikaan saaman vuorovaikutustehtävän lauseessa. Kun lauseenalkuiseen kopulaverbiin ei ole liitetty *-hAn*-partikkelia, voi muodollinen subjekti olla osana kiteytyneitä *on se nyt-* ja *on se vaan* -rakenteita ja siten mahdollistaa niiden luomat vuorovaikutustehtävät. Kieltoverbialkuisessa lauseessa muodollinen subjekti puolestaan voi mahdollistaa tunnusmerkkisen kieltoverbialkuisen sanajärjestyksen: kyseisiä esiintymiä on aineistossa tosin vain yksi, joten kovin laajoja yleistyksiä sen perusteella ei voi muodostaa.

6.3.2 Predikatiivialkuiset lauseet

Myös predikatiivialkuiset lauseet ovat sanajärjestykseltään epätyypillisiä: suomen kielen tyypillisessä sanajärjestyksessä SVX (esim. Hakulinen–Karlsson–Vilkuna 1980: 29) predikatiivi edustaa kirjainta X. Predikatiivialkuisen sanajärjestyksen vaihtoehtoja ovat XVS, XSV ja XV: kirjoitetussa kielessä näistä huomattavasti yleisempiä ovat XVS ja XV, kun taas XSV on melko harvinainen (Hakulinen–Karlsson–Vilkuna 1980: 145). Predikatiivialkuisuus on pakollista vain hakukysymyksissä (*Millaista siellä oli?*): muissa yhteyksissä predikatiivialkuisuutta voidaan käyttää esimerkiksi vertailtavaa asiaa korostamiseen tai kahden lauseen sidontaan (mt.: 85).

Aineistossani on 20 esiintymää, joissa muodollisen subjektin tehtävänä on mahdollistaa XSV-sanajärjestys, jossa lauseenalkuiseen predikatiiviin on liitetty *-hAn*-liitepartikkeli (*-hAn*-partikkelista tarkemmin luvussa 6.3.1). Näistä 20 lauseesta kuusi ovat lisäksi verbiloppuisia (XSV). Hakulisen, Karlssonin ja Vilkunan (1980: 91) mukaan verbiloppuinen sanajärjestys korostaa kirjoitetussa kielessä lauseen ensimmäistä jäsentä. Keskustelupuheen osalta Sivinen (1996: 112) taas on havainnut, että verbiloppuiset lauseet voivat saada aikaan esimerkiksi kontrastiivisen fokuksen, jossa jostakin lauseenjäsenestä tehdään keskustelussa aiemmin esiintyneen asian tai lauseenjäsenen vastakohta. Sivisen (1996: 138–19) mukaan verbiloppuisen sanajärjestyksen avulla voidaan myös ilmaista samanmielisyyttä tai sitoa sanottu asia sitä edeltäneeseen keskusteluun.

Havainnollistan seuraavaksi muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävää *predikatiivi* + *-hAn* -alkuisen sananjärjestyksen mahdollistajana esimerkkien 24 ja 25 avulla. Olen muodostanut aineistoesimerkeistä muodollisen subjektin ja partikkelien vuorovaikutustehtäviä havainnollistavat vertailuversiot b, c, d ja f: b-versiossa lauseesta on poistettu muodollinen subjekti ja c-versiossa sekä muodollinen subjekti että *-hAn*-partikkeli, kun taas d-versiossa lauseesta on poistettu ainoastaan *-hAn*-partikkeli ja f-versiossa sanajärjestyksestä muutettu niin, ettei muodollista subjektia tarvita.

- 24) a. Oma on asiasi jos opiskelu on "evvk" mukavaahan se on rötöstellä kulmilla ja dokaa baarissa yöt. (S24_124)
 b. *mukavaahan on rötöstellä kulmilla ja dokaa baarissa yöt.
 c. ?mukavaa on rötöstellä kulmilla ja dokaa baarissa yöt.
 d. mukavaa se on rötöstellä kulmilla ja dokaa baarissa yöt.
 f. mukavaa ~ mukavahan kulmilla on rötöstellä ja baarissa dokaa yöt.

Esimerkin 24 konteksti on esitetty laajemmin luvun 5.2.2 esimerkissä 18: *mukavaahan se* -alkuinen muodollisen subjektin sisältävä lause toimii perusteluna aiemmin esitettyyn kannanottoon (*Oma on asiasi jos...*). Esimerkki 24b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lause on epäluonnollinen: esikentässä oleva predikatiivi, johon on liitetty *-hAn* partikkeli, vaikuttaisi vaativan teemakenttään jonkin elementin samoin kuten vastaavanlainen verbi (ks. luku 6.3.1). Kun *kulmilla*-adverbiaali siirretään teemapaikkaan muodollisen subjektin tilalle, on lause jälleen luonnollinen, kuten esimerkki 24f osoittaa.

Esimerkki 24c sen sijaan on kyseenalainen: predikatiivialkuisena lauseena se sinänsä toimii, mutta ilman *-hAn*-partikkelia se ei toimi vuorovaikutustoiminnossaan edellisen lauseen perusteluna, sillä se on liian irrallinen edellisestä lauseesta. Sen sijaan kun sanajärjestyksestä tehdään verbiloppuinen, kuten esimerkissä 24f, saa verbiloppuinen sananjärjestys myös ilman *-hAn*-partikkelia aikaan kontrastiivisen fokuksen, joka sitoo lauseen aiemmin sanottuun asiaan (Sivinen 1996: 112). Lisäksi esimerkki 24c on ilman muodollista subjektia liian subjektiivinen kannanotto, eikä siten sovi perusteluksi: esimerkissä 24d muodollinen subjekti tekee kannanotosta geneerisemmän ja etäännyttää kirjoittajaa (ks. luku 6.2.2), jolloin se toimii esimerkkiä 24c paremmin edellisen kannanoton perusteluna.

Esimerkki 24a on yleissävyltään ironinen: *kulmilla rötöstely* ja *yöt baarissa dokaaminen* eivät tosiasiaissa ole toivottavaa tai *mukavaa* ajanvietettä. Kirjoittajan tarkoituksena on mitä ilmeisemmin pilkata muita viestiketjun keskustelijoita, joita hän nimittääkin *luusereiksi* viestinsä

alussa (laajempi konteksti luvun 5.2.2 esimerkissä 18). Esimerkkien 24d ja 24a vertailu osoittaa, että *-hAn*-partikkelin tehtävänä on ilmaista, että esitetty väite on yleisesti tunnettu tosiasia (Hakulinen 2001 [1976]: 64, 88), joka puolestaan vahvistaa ironiaa *mukavuuden* sekä *kulmilla rötöstelyn* ja *baarissa dokaamisen* välillä: ilman *-hAn*-partikkelia lause ei ole sävyltään yhtä ironinen (esimerkki 24d).

Esimerkissä 25 viestiketjun aloittaja on kysynyt muilta mitä ensitreffeille tulisi pukea päälle silloin, kun tapaamispaikkana on ”ns. hienompi ravintola”. Osa viestiketjuun vastanneista on antanut pukeutumishojeita, osa taas on todennut, ettei vaatetuksella ole väliä. Esimerkin 25 kirjoittaja vastaa viestiin, jossa vaatetuksen merkitystä on väheksytty, ja perustelee eriävää mielipidettään muodollisen subjektin sisältävällä lauseella (rivit 5–6), joka toimii ulkoisena evaluaationa kertomuksessa. Esimerkki 25b osoittaa, että lause on esimerkin 25b tavoin epäluonnollinen ilman muodollista subjektia: sen sijaan lause on luonnollinen silloin, jos teemapaikkaan siirretään *sinne*-adverbi, kuten esimerkissä 25f.

Esimerkissä 25c *-hAn*-partikkelin poistaminen ei tee lauseesta täysin kontekstiin sopivaa: vaikka verbiloppuinen sanajärjestys muodostaa kontrastiivisen fokuksen ja sitoo lauseen edellä sanottuun asiaan, on pelkkä infinitiivisubjekttilause liian subjektiivinen kannanotto toimiakseen perusteluna. Esimerkin 24d tavoin esimerkki 25d osoittaa, että muodollisen subjektin luoma kirjoittajaa etäännyttävä vaikutus tekee kannanotosta geneerisemmän ja siten perusteluksi sopivan. Lisäksi esimerkkien 25d ja 25a vertailu osoittaa, että *-hAn*-partikkelin tehtävänä on esimerkin 24 tavoin ilmaista, että esitetty väite on entuudestaan tuttu tai yleisesti hyväksytty tosiasia (Hakulinen 2001 [1976]: 64, 88): tässä yhteydessä yleinen tunnettuus toimii perustelun vahvistuksena.

- 25) a. 1 On aika idiootti [nimimerkki], jos pitää treffit pääasiana syömistä, eikä
 2 tajua pukeutua tilanteen mukaan. Muutenkin ketuttaa joidenkin junttien
 3 tilannetajuttomuus. Jos kerran mennään ekoja kertoja treffeille sellaisen
 4 ihmisen kanssa joka kiinnostaa, niin kai siihen voi vähän panostaa?
 5 Jos toinenkin on valinnut paikan huolella, pukeutunut tilanteen mukaan jne,
 6 niin epäkohteliastahan se on sinne jossain arkivaatteissa mennä vain
 ahmimaan ateria. (S24_93; ote viestin alusta)
- b. *epäkohteliastahan on sinne jossain arkivaatteissa mennä
 c. ?epäkohteliasta on sinne jossain arkivaatteissa mennä
 d. epäkohteliasta se on sinne jossain arkivaatteissa mennä
 f. epäkohteliasta ~ epäkohteliastahan sinne on jossain arkivaatteissa mennä

Esimerkkien 24a ja 24f vertailu osoittaa, että esimerkissä 24a muodollisen subjektin tehtävänä on mahdollistaa lauseenalkuinen sanajärjestys *predikatiivi + -hAn + kopula + infinitiivi + adverbi*, jolloin *-hAn*-partikkeli fokusoi kopulasta ja infinitiiviverbistä muodostuvaa verbiketjua: ilman muodollista subjektia teemapaikalle täytyisi sijoittaa adverbi, jota *-hAn*-partikkeli tällöin fokusoi (esimerkki 24f). Vastaavasti esimerkkien 25a ja 25f vertailu osoittaa, että esimerkissä 25a muodollisen subjektin tehtävänä on mahdollistaa paikanpitäjänä lauseenalkuinen sanajärjestys *predikatiivi + -hAn + kopula + adverbi(t) + infinitiivi*, jolloin *-hAn* fokusoi niin ikään kopulasta ja infinitiiviverbistä (ja niiden väliin sijoittuvista adverbeista) muodostuvaa verbiketjua. Kuten esimerkki 24f, myös esimerkki 25f osoittaa, että ilman teemapaikan täyttäjää teemapaikkaan olisi sijoitettava adverbi, jota *-hAn*-partikkeli tällöin fokusoi. Molemmissa esimerkeissä paikanpitäjä siis mahdollistaa sanajärjestyksen, jossa lauseenalkuiseen predikatiiviin liitetty *-hAn*-partikkeli fokusoi lauseen verbiketjua ja kohdistaa siten *-hAn*-partikkelin luoman sävyn lauseen verbiketjuun.

6.3.3 Muodollisella subjektilla alkavat lauseet

Paikanpitäjätehtävän viimeinen kategoria on muodollisella subjektilla alkavat lauseet, joita on aineistossani kolme. Kahdessa näistä lauseista esiintyvät muodollisen subjektin lisäksi *nyt-* ja *vaan-*partikkelit (esimerkki 26), kun taas yksi on partikkeliton kieltolause (esimerkki 27). Olen muodostanut aineistoesimerkeistä vertailuversiot b, c ja d havainnollistamisen helpottamiseksi: b-versiossa lauseesta on poistettu muodollinen subjekti ja c-versiossa sekä muodollinen subjekti että partikkelit, kun taas d-versiossa sanajärjestyksestä muutettu niin, ettei muodollista subjektia tarvita.

- 26) a. No ihan ensinnäkin se nyt vaan on PAKKO rakentaa uudet voimalat noitten vanhojen tilalle jotka alkaa olla elinkaarensa päässä, ennenkuin sanoovat POKS! :/ (S24_117)
- b. *No ihan ensinnäkin nyt vaan ~ *No ihan ensinnäkin vaan on PAKKO rakentaa uudet voimalat noitten vanhojen tilalle
- c. No ihan ensinnäkin ~ Ensinnäkin on PAKKO rakentaa uudet voimalat noitten vanhojen tilalle
- d. No ihan ensinnäkin uudet voimalat nyt vaan on PAKKO rakentaa ~ No on nyt vaan PAKKO rakentaa uudet voimalat noitten vanhojen tilalle

Esimerkin 26 viestiketjussa keskustellaan ydinvoimasta. Esimerkin 26 kirjoittaja vastaa viestiin, jossa kyseenalaistetaan tarvetta uudelle ja suurelle ydinvoimalalle: muodollisen subjektin sisältämä lause (*se nyt vaan on pakko...*) toimii erimielisenä toisena kannanottona. Muodollisen

subjektin lisäksi lauseessa esiintyy avauskenttään sijoittuva *no*-partikkeli ja esikenttään sijoittuva *ihan*-partikkeli (ks. taulukko 5). Esimerkki 26c osoittaa, että tässä yhteydessä *no*-partikkelin tehtävänä on ilmaista, että kirjoittaja aikoo vuoronsa aikana oikaista tai korjata jotakin aiemmin sanottua (Vepsäläinen 2019: 69). Esimerkki 26c osoittaa myös, että intensiteetipartikkeli *ihan* vahvistaa tässä yhteydessä adverbia *ensinnäkin* ja vastaa merkitystä 'aivan' (SMS s.v. *ihan* 1a). Lauseen loppukenttään sijoittuvat puolestaan partikkelit *nyt* ja *vaan*. Esimerkkien 26c ja 26a vertailu osoittaa, että tässä yhteydessä *nyt*-partikkelin tehtävänä on vahvistaa kirjoittajan mielipidettä, kun taas *vaan*-partikkelin tehtävänä on korostaa, ettei tilanteessa ole muita vaihtoehtoja: se siis sulkee pois muut mahdollisuudet (VISK § 844).

Esimerkki 26b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lause menettää alkuperäisen merkityksensä, jossa *nyt*-partikkeli toimii sävyartikkelina: ilman muodollista subjektia tai muuta teemapaikan täyttäjää *nyt*-partikkeli siirtyy esikenttään ja muuttuu siten merkitykseltään temporaaliseksi adverbiksi, joka voi aloittaa lauseen, toisin kuin *nyt*-sävyartikkeli (Hakulinen 1998: 84). Ilman muodollista subjektia ja *nyt*-partikkelia lause on puolestaan selkeästi kielenvastainen: *vaan*-partikkeli ei voi yksin sijoittua teemapaikalle. Sen sijaan muodollisen subjektin poistaminen ei vaikuta *no*- ja *ihan*-partikkeleihin: ne voivat ilman *nyt*- ja *vaan*-partikkeleita sijoittua lauseen alkuun joko ilman muodollista subjektia tai sen kanssa ilman, että menettävät merkitystään (esimerkki 26c).

Esimerkissä 26d sanajärjestyksestä on muutettu niin, että *nyt*- ja *vaan*-partikkelit säilyttävät merkityksensä. Ensimmäisessä vaihtoehdossa lauseen alku *No ihan ensinnäkin* on säilytetty ennallaan, jolloin teemapaikalle on siirrettävä objekti *uudet voimat*: tyhjällä teemapaikalla adverbi *ensinnäkin* implikoisi, että *nyt*-sana olisi temporaalinen adverbi (**No ihan ensinnäkin on nyt vaan PAKKO...*). Toisessa vaihtoehdossa *ihan ensinnäkin* on poistettu, jolloin teemapaikan voi jättää tyhjäksi ilman, että *nyt*-partikkeli menettää merkitystään sävyartikkelina. Esimerkkien 26d ja 26a vertailu osoittaa, että esimerkissä 26a muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävänä on mahdollistaa sanajärjestys, jossa fokuksessa on verbiketju *on pakko rakentaa*: se siirtää lohkeamamaisesti objektin verbiketjun jälkeen. Esimerkissä 26d on myös havaittavissa, että *nyt*-partikkelin aikaan saama sävy vaikuttaisi olevan vahvempi silloin, kun se on sijoitettu subjektin tai teemapaikan jälkeen kuin silloin, kun se on sijoitettu finiittiverbin jälkeen (vrt. luvussa 6.3.1 käsitelty *on se nyt*-kiteymä).

Esimerkin 27 viestiketjussa keskustelun aiheena on kissojen ja lemmikkirottien yhteiselo ja sen mahdollistaminen. Esimerkin 27 kirjoittaja antaa aiheeseen omaan kokemukseensa perustuvaa tietoa (*Jotkut rotat kyllä osaavat...*), minkä jälkeen esittää kuitenkin kontrastoivan, muodollisen

subjektin sisältävän kannanoton (*mutta se taas ei ole kissoille...*).

- 27) a. Jotkut rotat kyllä osaavat opettaa kissat pysymään kaukana häkistään, mutta se taas ei ole kissoille kovin kivaa saada puremia. (S24_37)
 b. *mutta taas ei ole kissoille kovin kivaa saada puremia.
 c. mutta ei ole kissoille kovin kivaa ~ kivaa saada puremia.
 d. mutta kissoille taas ei ole kovin kivaa saada puremia.

Esimerkissä 27 esiintyy muodollisen subjektin lisäksi konnektiivinen partikkeli *taas* ja intensiteetipartikkeli *kovin*. *Taas*-partikkeli sijoittuu usein teemapaikan jälkeen tai pidemmälle lauseessa, muttei kuitenkaan lauseen alkuun, sillä lauseenalkuinen *taas* on laadultaan temporaalinen adverbi (VISK § 1104). Konnektiivinen *taas*-partikkeli viittaa usein lauseen ulkopuoliseen virkkeeseen, ja sen avulla esitetään tyypillisesti jokin uusi näkökulma keskustelun aiheena olevaan asiaan (mt.): esimerkkien 27a ja 27c vertailu osoittaa, että esimerkissä 27a *taas*-partikkelin tehtävänä on ilmaista, että lause sisältää uuden näkökulma asiaan.

Kovin-intensiteetipartikkeli puolestaan on neutraali ominaisuuden astetta osoittava partikkeli (Orpana 1988: 170), joka tässä yhteydessä vahvistaa *kiva*-adjektiivia ja vastaa merkitystä 'perin, järin' (KS s.v. *kovin* 1), kuten esimerkki 27c osoittaa.

Esimerkki 27b osoittaa, että ilman muodollista subjektia lauseen alkuperäinen merkitys muuttuu, sillä lauseenalkuisena *taas*-partikkelin merkitys muuttuu temporaaliadverbiksi: se ei enää ilmaise, että kirjoittaja on esittämässä uutta näkökulmaa, vaan vastaa merkitystä 'jälleen, uudestaan' (KS s.v. *taas* 2). Sen sijaan esimerkki 27c osoittaa, että muodollisen subjektin poistaminen ei vaikuta *kovin*-partikkelin merkitykseen lauseessa.

Esimerkissä 27d osoittaa, että *taas*-partikkelin merkitys säilyy ennallaan, kun sen eteen siirretään adverbiaali *kissoille*. Esimerkkien 27a ja 27d vertailu kuitenkin osoittaa, että esimerkissä 27a muodollinen subjekti mahdollistaa sanajärjestyksen, joka korostaa uutta esiteltävää asiaa: adverbiaalialkuinen sanajärjestys sitoo tyypillisesti lauseita toisiinsa (Hakulinen–Karlsson–Vilkuna 1980: 86), joten esimerkissä 27d lauseen sisältö ei ole yhtä irrallinen edellisestä lauseesta kuin esimerkissä 27a.

Lauseenalkuinen muodollinen subjekti voi siis mahdollistaa sanajärjestyksen, joka korostaa lauseen verbiketjua siirtämällä objektin lohkeamaisesti verbiketjun jälkeen. Lauseenalkuinen muodollinen subjekti vaikuttaisi myös mahdollistavan tietyn sijainnin vaativien partikkelien vuorovaikutustehtävän ilman, että muut elementit, kuten adverbiaalit, vaikuttavat

lauseenalkuisena lauseen merkitykseen. Lauseenalkuisia paikanpitäjänä toimivia muodollisia subjekteja on aineistossa kuitenkin hyvin vähän, joten tuloksia voidaan pitää korkeintaan suuntaa antavina.

6.4 Partikkelit muodollisen subjektin vuorovaikutustehtävissä

Aineistossani muodollisen subjektin yhteydessä esiintyvät partikkelit on kuvattu taulukossa 8 vuorovaikutustehtävittäin. Toisin kuin luvussa 5.3, tässä luvussa on ainoastaan yksi taulukko, joka sisältää kaikki eri vuorovaikutustoiminnoissa esiintyvät partikkelit: kolmen vuorovaikutustehtävän jakaminen edelleen kooltaan melko pieniin alakategorioihinsa ei ole partikkelien määrän vertailun kannalta enää kovin hyödyllistä tai havainnollistavaa.

Taulukko 8. Partikkelit vuorovaikutustehtävissä.

Partikkeli	Affektin korostaja (n = 33)	Lieventäjä (n = 54)	Paikanpitäjä (n = 43)	Yhteensä
-hAn	1	8	31	40
niin	6	7	2	15
ihan	2	5	4	11
vaan	1	2	8	11
kyllä	2	9	–	11
no	1	4	2	7
nyt	1	–	4	5
ehkä	1	2	1	4
-kin	1	2	1	4
-s	1	3	–	4
kuule	2	–	1	3
aika	–	1	1	2
kai	–	2	–	2
jo	–	–	1	1
-kaan	–	1	–	1
-pa	–	1	–	1
jopa	–	1	–	1
tosi	–	1	–	1
vain	1	–	–	1
Yhteensä	20	49	56	125

Kuten taulukko 8 osoittaa, valtaosa (31/40) aineistoni yleisimmän partikkelin eli *-hAn*-partikkelin esiintymistä sijoittuu lauseisiin, jossa muodollisella subjektilla on paikanpitäjätehtävä, ja myös paikanpitäjätehtävän sisällä valtaosa lauseista (31/43) sisältää *-hAn*-partikkelin. Paikanpitäjätehtävän lauseissa toiseksi yleisin partikkeli on *vaan* (8 esiintymää) ja tämän jälkeen *ihan*- ja *nyt*-partikkelit (4 esiintymää): muilla partikkeleilla on paikanpitäjätehtävän lauseissa vain 1–2 esiintymää. *-hAn*-partikkelin tavoin *vaan*- ja *nyt*-partikkeleita esiintyy enemmän lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on paikanpitäjätehtävä, kuin lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on jokin muu tehtävä. Paikanpitäjätehtävän lauseissa partikkelien kokonaismäärä on *-hAn*-partikkelin runsaan määrän ansiosta huomattavasti suurempi kuin muissa vuorovaikutustehtävissä: 43:ssa paikanpitäjätehtävän lauseessa on yhteensä jopa 56 partikkelia, siinä missä 33:ssa korostustehtävän lauseessa on yhteensä 20 partikkelia ja 54:ssä lieventäjätehtävän lauseessa yhteensä 49 partikkelia. Korostustehtävän lauseissa yleisin partikkeli on *niin*-partikkeli, jota esiintyy enemmän lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on korostus- tai lievennystehtävä (6 ja 7 esiintymää), kuin lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on paikanpitäjätehtävä (2 esiintymää). Mielenkiintoista on, että neljä *niin*-partikkelin kuudesta korostustehtävän lauseiden esiintymästä ovat retorisia kysymyksiä. Muita partikkeleita korostustehtävän lauseissa onkin melko vähäisiä määriä, vain 1–2 esiintymää.

Yleisin partikkeli lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on lievennystehtävä, on *kyllä*. *Kyllä*-partikkelilla on 9 esiintymää lievennystehtävän lauseissa ja siten huomattavasti enemmän kuin muiden tehtävien lauseissa: sitä esiintyy vain kaksi kertaa lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on korostustehtävä, eikä sitä esiinny lainkaan lauseissa, joissa muodollisella subjektilla on paikanpitäjätehtävä. Myös *no*- ja *-s*-partikkeleilla on enemmän esiintymiä lievennystehtävän lauseissa kuin muiden tehtävien lauseissa: *no*-partikkelia esiintyy lievennystehtävän lauseissa 4 kertaa, mutta vain 2 kertaa paikanpitäjätehtävän lauseissa ja kerran korostustehtävän lauseissa, kun taas *-s*-partikkelia esiintyy lievennystehtävän lauseissa kolme kertaa, korostustehtävän lauseissa kerran eikä lainkaan paikanpitäjätehtävän lauseissa. *Kyllä*-partikkelin lisäksi lievennystehtävän lauseissa yleisiä partikkeleita ovat myös *-hAn*-partikkeli (8 esiintymää) ja *niin*-partikkeli (7 esiintymää). Suurimpana vuorovaikutustehtävien kategoriana lievennystehtävän lauseissa esiintyy laajin valikoima erilaisia partikkeleja: partikkelit *-kaan*, *-pa*, *jopa* ja *tosi* esiintyvätkin ainoastaan lievennystehtävän lauseissa, joskin vain kerran.

7 Päätelmät

Olen tässä tutkielmassa selvittänyt, minkälainen vuorovaikutuksellinen merkitys muodollisena subjektina toimivalla *se*-pronominilla on Suomi24-verkkokeskusteluissa. Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini tutkimustulosten avulla, suhteutan tutkimustuloksiani aiempaan tutkimukseen ja arvioin tutkimustulosten merkitystä. Suomen muodollista subjektia ei ole aiemmin tutkittu kovin systemaattisesti, joten vertailen tutkimukseni tuloksia muodollista subjektia koskevien tutkimustulosten lisäksi myös luvuissa 3.2–3.3 käsittelemieni rakenteiden tutkimustuloksiin.

7.1 Tutkimuskysymykset ja tulokset

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Minkälaiden vuorovaikutustoimintojen yhteydessä suomen muodollista subjektia käytetään?
2. Mitä vuorovaikutustehtäviä suomen muodollisella subjektilla on?
3. Mitä partikkeleita suomen muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy ja mikä yhteisvaikutus partikkeleilla ja muodollisella subjektilla on?

Esitin johdantoluvussa hypoteeseja tutkimuskysymyksiin aiemman tutkimuksen perusteella. Vuorovaikutustoimintojen osalta hypoteeseinani oli, että infinitiivisubjektin, nollasubjektin ja *sitä*-partikkelin tavoin kirjoittaja voi muodollisen subjektin avulla ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään geneerisesti ja että muodollista subjektia käytetään kertomusten yhteydessä. Vuorovaikutustehtävien osalta hypoteeseinani oli, että muodollinen subjekti voi luoda lauseisiin affektisuutta ja että muodollisen subjektin avulla kirjoittaja voi esittää vastaanottajalle avoimen viittauksen kaltaisesti jonkin totena tai faktana pitämänsä asian ja olettaa, että vastaanottaja on asiasta hänen kanssaan samaa mieltä. Partikkeleiden osalta hypoteesinani oli ainoastaan, että partikkeleilla ja muodollisella subjektilla on havaittavissa jonkinlainen yhteisvaikutus aineistoni lauseissa. Käsittelem seuraavaksi tutkimukseni tulokset jokaisen tutkimuskysymyksen osalta.

Minkälaiden vuorovaikutustoimintojen yhteydessä suomen muodollista subjektia käytetään?

Luvun 5 analyysissä esitin, että muodollista subjektia esiintyy aineistossani kahdessa vuorovaikutustoiminnossa: kannanotoissa ja evaluaatioissa. Kannanottoja oli aineistossani noin puolet enemmän kuin evaluaatioita. Kannanotoista valtaosa oli kannanottovierusparin jälkijäsenenä toimivia toisia kannanottoja, kun taas etujäsenenä toimivia ensimmäisiä

kannanottoja oli hieman vähemmän. Muodollisen subjektin sisältävillä kannanotoilla oli havaittavissa erilaisia funktioita: muodollista subjektia esiintyi tavanomaisten kannanottojen lisäksi varsinaista mielipidettä lieventävissä kannanotoissa, mutta myös direktiivisissä ja oikaisevissa kannanotoissa. Muodollisen subjektin sisältäneistä evaluaatioista valtaosa oli kertomuksiin liittyviä evaluaatioita, mutta evaluaatioiden joukossa oli myös perustelevia ja yhteenvetoevaluaatioita. Tutkimuskysymyksen 1 tulokset tukevat siis osittain hypoteeseja: muodollisen subjektin avulla kirjoittaja voi ilmaista kantansa geneerisesti (evaluaatio), ja evaluaatioita esiintyy aineistossa usein juuri kertomusten yhteydessä. Tulokset osoittavat kuitenkin, että muodollisen subjektin avulla kirjoittaja voi esittää myös evaluaatioita subjektiivisempia kannanottoja ja että muodollisen subjektin avulla esitettyjä evaluaatioita esiintyy myös muualla kuin kertomuksissa (perustelevat ja yhteenvetoevaluaatiot).

Mitä vuorovaikutustehtäviä suomen muodollisella subjektilla on?

Luvun 6 analyysissä esitin, että muodollinen subjekti toimii aineistossani kolmessa vuorovaikutustehtävässä: affektin korostajana, sävyn tai puhujan semanttisen roolin lieventäjänä sekä tietyn sanajärjestyksen mahdollistavana teemapaikkaisena paikanpitäjänä. Toimiessaan korostajana tai lieventäjänä muodollinen subjekti ei ollut syntaksin tai merkityksen kannalta välttämätön elementti, mutta paikanpitäjätehtävässä muodollista subjektia ei voinut poistaa ilman, että lauseen tai partikkelien merkitys muuttui tai ilman, että lauseesta tuli kielenvastainen tai epäluonnollinen.

Korostustehtävän affektisista ilmauksista valtaosa oli sävyllään negatiivisia, eikä muodollinen subjekti yksin tehnyt ilmaisusta affektista, vaan toimi partikkelien ja muiden elementtien ohella yhtenä affektisuutta luovana elementtinä: kaikissa korostustehtävän esiintymissä sanajärjestys oli eriaasteisen tunnusmerkkinen, eli lauseet eivät olleet täysin neutraaleja edes ilman partikkeleita. Ainoastaan yhdessä aineistoesiintymässä, partikkelittomassa positiivisessa ilmauksessa, muodollinen subjekti toimi merkittävimpana affektisen tulkinnan aiheuttavana elementtinä.

Lievennystehtävässä muodollisen subjektin esiintymät jakautuivat melko tasaisesti sävyä lieventäviksi elementeiksi ja kirjoittajaa etäännyttäviksi elementeiksi. Sävynlievennyskategorian sisällä valtaosa muodollisen subjektin esiintymistä lievensi joko sävyartikkelin aikaansaamaa jyrkkyyttä tai lauseen yleistä jyrkkyyttä yhdessä muiden elementtien, kuten kysymysmuodon tai adverbiaalien, kanssa. Osa muodollisen subjektin esiintymistä lievensi kuitenkin myös lauseen sävyn formaaliutta, eli teki lauseen sävystä esimerkiksi rennomman, lupsakamman tai puhekielisemmän.

Paikanpitäjätehtävissä muodollinen subjekti mahdollisti tietyn sanajärjestyksen suurilta osin verbialkuisissa tai predikatiivialkuisissa lauseissa, mutta paikanpitäjätehtävissä oli myös muutama muodollisella subjektilla alkava lause. Verbialkuisista lauseista lähes kaikki olivat kopula-alkuisia lauseita, ja ainoastaan yksi oli kieltoverbialkuinen. Suurimmassa osassa kopula-alkuisia lauseita lauseenalkuiseen kopulaverbiin oli liitetty *-hAn*-partikkeli, jolloin muodollisen subjektin tehtävänä oli mahdollistaa syntaktisesti itsenäisen *verbi + -hAn* -alkuisen lauseen sanajärjestys ja siten *-hAn*-partikkelin muodostama vuorovaikutustehtävä. Muissa kopula-alkuisissa lauseissa muodollinen subjekti oli osana kiteytyneitä *on se nyt-* ja *on se vaan -* rakenteita ja mahdollisti siten niiden aikaansaamat vuorovaikutustehtävät. Aineistoni ainoassa kieltoverbialkuisessa esiintymässä muodollinen subjekti puolestaan mahdollisti tunnusmerkkisesti kieltoverbialkuisen sanajärjestyksen ja siten tunnusmerkkisen sanajärjestyksen luoman vuorovaikutustehtävän. Kaikissa predikatiivialkuisissa lauseissa lauseenalkuiseen predikatiiviin oli liitetty *-hAn*-partikkeli, ja näissä lauseissa muodollisen subjektin tehtävänä oli mahdollistaa sanajärjestys, jossa *-hAn*-partikkeli fokusoi lauseen verbiketjua ja siten kohdistaa partikkelin aikaansaaman sävyn lauseen verbiketjuun.

Paikanpitäjätehtävän lauseenalkuisella muodollisella subjektilla oli kaksi tehtävää: se mahdollisti lauseen verbiketjua korostavan sanajärjestyksen, jossa muodollinen subjekti siirtää objektin lohkeamamaisesti teemapaikalta verbiketjun jälkeen, sekä sanajärjestyksen, joka mahdollistaa tietyn sijainnin vaativien partikkelien vuorovaikutustehtävän ilman, että lauseen alkuun sijoittuu jokin lauseen merkitystä muuttava elementti, kuten adverbiaali.

Myös vuorovaikutustehtävien osalta tulokset tukivat hypoteeseja osittain: muodollinen subjekti voi toimia yhtenä affektisuutta luovana elementtinä ja sen avulla kirjoittaja voi esittää avoimen viittauksen kaltaisen evaluaation tai kannanoton. Aineistossani muodollinen subjekti ei kuitenkaan yhtä esiintymää lukuun ottamatta ollut ainoa merkittävä affektisuutta luova elementti lauseessa. Muodollinen subjekti ei myöskään vaikuttaisi implikoivan, että kirjoittaja pitää esittämänsä asiaa totena tai faktana tai että kirjoittaja olettaisi vastaanottajan olevan asiasta hänen kanssaan samaa mieltä: näitä ilmentävät muodollisen subjektin sijasta lauseen muut elementit, kuten partikkelit ja adverbit. Toisaalta kirjoittajaa etäännyttävässä tehtävässä, jossa muodollinen subjekti tekee kannanotosta tai evaluaatiosta generisemmän, voisi muodollisen subjektin luoman generisyyden tulkita myös osaltaan implikoivan, että esitetty asia on yleisesti tunnettu tai että kirjoittaja olettaa vastaanottajan olevan kanssaan asiasta samaa mieltä. En myöskään osannut ennakoida vuorovaikutustehtävien hypoteeseissani muodollisen subjektin merkitystä lauseen syntaksin ja merkityksen kannalta välttämättömänä paikanpitäjänä.

Mitä partikkeleita suomen muodollisen subjektin yhteydessä esiintyy ja mikä yhteisvaikutus partikkeleilla ja muodollisella subjektilla on?

Aineistoni muodollisen subjektin esiintymissä esiintyi 19 erilaista partikkelia yhteensä 125 kertaa. Huomattavasti eniten esiintymiä (31) oli *-hAn*-partikkelilla, jota esiintyi molemmissa vuorovaikutustoiminnossa suhteellisesti yhtä paljon, mutta vuorovaikutustehtävissä huomattavasti eniten paikanpitäjätehtävissä. Toiseksi yleisin partikkeli oli *niin*-partikkeli (15 esiintymää), jota esiintyi melko tasaisesti molemmissa vuorovaikutustoiminnoissa, mutta vuorovaikutustehtävien osalta sitä esiintyi paikanpitäjätehtävissä melko vähän. Seuraavaksi yleisimpiä olivat *ihan*-, *vaan*- ja *kyllä*-partikkelit (11 esiintymää). *Ihan*-partikkelia esiintyi tasaisesti molemmissa vuorovaikutustoiminnoissa, kun taas vuorovaikutustehtävien osalta sitä esiintyi korotustehtävissä hieman muita tehtäviä vähemmän. Myös *vaan*-partikkelia esiintyi vähemmän korotustehtävissä kuin muissa tehtävissä, ja lisäksi sitä esiintyi enemmän kannanotoissa kuin evaluaatioissa. *Kyllä*-partikkelia esiintyi huomattavasti enemmän kannanotoissa kuin evaluaatioissa, ja vuorovaikutustehtävien osalta sitä esiintyi huomattavasti eniten lievennystehtävissä, vain vähän korotustehtävissä eikä lainkaan paikanpitäjätehtävissä. Lopuilla partikkeleista oli alle 10 esiintymää: partikkelien määriä on kuvattu tarkemmin luvuissa 5.3 ja 6.4.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että muodollinen subjekti ja partikkelit voivat yhdessä vaikuttaa lauseen sävyyn: ne voivat yhdessä luoda voimakkaasti negatiivisen sävyn tai yhdessä lieventää lauseen sävyä, mutta ne voivat myös tasapainottaa toistensa luomia sävyjä. Tällöin muodollinen subjekti voi olla sävyä korostava elementti ja partikkeli sävyä lieventävä elementti tai vaihtoehtoisesti muodollinen subjekti voi myös lieventää partikkelin muodostamaa sävyä. Suurin yhteisvaikutus muodollisella subjektilla ja partikkeleilla on muodollisen subjektin paikanpitäjätehtävän kannalta: muodollinen subjekti voi mahdollistaa tietyn sanajärjestyksen, joka puolestaan mahdollistaa partikkelille tietyn vuorovaikutustehtävän, ja lisäksi muodollinen subjekti ja partikkeli voivat yhdessä muodostaa kiteytyneen *on se nyt*- tai *on se vaan*-rakenteen, joilla on omat vuorovaikutustehtävänsä. *On se nyt*-rakenteen lisäksi myös muissa yhteyksissä *nyt*-partikkelin aikaan saama sävy vaikuttaisi olevan vahvempi teemapaikkaisen paikanpitäjän, kuten muodollisen subjektin, jäljessä. Tulokset tukevat siis hypoteesia, jossa arvelin, että muodollisella subjektilla ja partikkeleilla on havaittavissa jonkinlainen yhteisvaikutus.

7.2 Tulosten suhde aiempaan tutkimukseen

Aiemman tutkimuksen mukaan ekspletiivistä *se*-pronominia käytetään usein lauseissa, jotka eivät sisällä uutta tietoa, vaan niiden sisältämä tieto on pääteltävissä tai aiemmin keskustelussa mainittua (Karhu 1994: 403). Samankaltainen havainto on esitetty infinitiivisubjektista ja nollasubjektista: Salmelan (2012: 66) mukaan infinitiivisubjektin sisältävällä lauseella ei yleensä aloiteta uutta puheenaihetta, vaan sen avulla reagoidaan usein johonkin aiemmin mainittuun asiaan, kun taas Varjon (2023: 50) mukaan nollasubjektin avulla voidaan muun muassa kommentoida jotakin edellä mainittua asiaa. Sekä muodollista subjektia että infinitiivisubjektia on myös havaittu käytettävän siirtymätilanteissa: Karhun (1994: 404) mukaan muodollista subjektia käytetään kesken vuoron silloin, kun puhuja siirtyy kerronnasta kommentointiin, kun taas (Salmela 2012: 78, 81) on havainnut, että infinitiivisubjektia käytetään esimerkiksi näkökulmaa vaihdettaessa tai yhteenvedoon tai tulkintaan siirryttäessä.

Oman tutkimukseni tulokset ovat osittain yhteneväiset Karhun (1994) ja Salmelan (2012) tulosten kanssa: omassa aineistossani muodollista subjektia käytettiin myös usein lauseissa, jotka eivät sisältäneet uutta tietoa: tiedon tunnettuutta tosin ilmaisivat lähinnä muut elementit kuin itse muodollinen subjekti, vaikka kirjoittajaa etäännyttävässä tehtävässä muodollisen subjektin luoman geneerisyyden voisikin tulkita implikoivan asian tunnettuutta. Lisäksi omassa tutkimuksessani muodollista subjektia käytettiin Karhun (1994) ja Salmelan (2012) havaintojen tavoin kertomusten yhteydessä: kertomuksiin liittyvissä evaluaatioissa kirjoittaja nimenomaisesti siirtyy kerronnasta kertomuksen kommentointiin ja yhteenvedoevaluaatioissa kirjoittaja voi esimerkiksi viestin lopussa esittää yhteenvetona toimivan arvioinnin koko viestin sisällöstä.

Muodollisen subjektin on aiemmin havaittu lieventävän lauseen opettavaista sävyä tai luovan lauseeseen muistuttavan sävyn (Karhu 1994: 402–403). Myös *sitä*-partikkelilla on havaittu lieventävä vaikutus: Hakulisen (1975: 34) mukaan *sitä*-partikkeli voi lieventää kysymyksen jyrkkyyttä, mutta sen avulla lauseeseen voidaan myös luoda kehuskeleva, leikillinen tai paheksuva sävy, ja sen avulla puhuja voi tuoda ilmi myönteisen tai kielteisen kantansa (VISK § 827; Hakulinen 1975: 33, 36). Omasta aineistostani ei ollut havaittavissa, että muodollinen subjekti lieventäisi lauseen opettavaista sävyä tai loisi lauseeseen muistuttavan sävyn, mutta sen sijaan se lievensi lauseen formaalia sävyä ja partikkelin aikaansaamaa sävyä. *Sitä*-partikkelin tavoin muodollinen subjekti toimi aineistossani myös yhtenä lauseen jyrkkyyttä lieventävänä elementtinä sekä yhtenä affektisuutta luovana elementtinä lauseessa.

Aiemmissa tutkimuksissa on myös havaittu, että puhuja voi sekä infinitiivisubjektin että nollasubjektin avulla kertoa henkilökohtaisista kokemuksistaan: Salmelan (2012: 67–68) mukaan infinitiivisubjektia esiintyy sanomalehtiteksteissä paljon silloin, kun toimittaja esittää haastateltavan kertoman kokemuksen suorana sitaattina, kun taas Varjon (2023: 49, 67) mukaan nollasubjektia voidaan käyttää henkilökohtaisista kokemuksista kerrottaessa. Kokemuksista voidaan kertoa molempien rakenteiden avulla myös geneerisesti: Salmela (2012: 72) on havainnut, että sanomalehtitekstien yhteydessä infinitiivisubjektin avulla voidaan esittää geneerisiä kokemuksia, jotka lukija voi tunnistaa ja joihin lukija voi samaistua, kun taas Suomalainen ja Varjo (2020: 116) ovat tehneet saman havainnon nollasubjektin käytöstä. Suomalaisen ja Varjon (mt.) mukaan nollasubjektia voidaan käyttää myös silloin, kun jostakin aiheesta puhutaan yleisellä tasolla ja monimutkaisista persoonaviittauksista johtuvia väärinkäsityksiä halutaan välttää. *Sitä*-partikkelin on puolestaan osoitettu vähentävän nollasubjektin geneeristä tulkintaa: *sitä*-partikkeli voi esimerkiksi korostaa, että puhuja viittaa nollasubjektilla itseensä tai kaikkiin läsnäoleviin henkilöihin (Hakulinen 1975: 27, 39).

Oman tutkimukseni tulokset osoittavat, että muodollisen subjektin avulla kirjoittaja voi kertoa kokemuksesta tai tilanteesta infinitiivisubjektia geneerisemmin ja esittää omia ajatuksiaan geneerisemmin kuin infinitiivisubjektin avulla. Tässä yhteydessä muodollisena subjektina toimiva *se*-pronomini eroaa siis merkittävästi *sitä*-partikkelista: siinä missä *sitä*-partikkeli voi korostaa, että puhuja viittaa geneerisellä ilmauksella itseensä tai kaikkiin läsnäolijoihin, voi *se*-pronomini etäännyttää kirjoittajaa semanttisesta agentin tai kokijan roolista.

Puhuja voi infinitiivisubjektin, nollasubjektin ja *sitä*-partikkelin avulla myös ilmaista kantansa johonkin asiaan (Huumo 2006: 56; Varjo 2023: 67; Hakulinen 1975: 33). Lisäksi nollasubjektin avulla puhuja voi myös arvioida tai kuvailla jotakin asiaa subjektiivista kannanottoa neutraalimmin, esittää omia toiveitaan, sanallistaa ajatusmaailmaansa, antaa direktiivejä tai pyrkiä aloittamaan toimintaa (Varjo 2023: 49, 68). Omat tutkimustulokseni osoittavat, että myös muodollisen subjektin avulla voidaan tuottaa sekä subjektiivisia kannanottoja että niitä neutraalimpia evaluaatioita, ja lisäksi muodollisen subjektin sisältämät kannanotot voivat nollasubjektin tavoin olla direktiivisiä.

Se-pronominilla on aiemmin havaittu olevan affektinen vaikutus tietyissä rakenteissa, kuten fokusrakenteessa, jossa *se*-pronomini sijoittuu substantiivi- tai adverbilausekkeen jälkeen (*Sinä se sitten jaksat uhota*), kiteytyneessä *on se nyt* -rakenteessa (*On se nyt ihme, jos...*) sekä kopula-alkuisessa ja *se*-pronominin sisältävässä voimasanakonstruktiossa (*On se saatana kumma, että...*) (VISK § 1715; NS s.v. *nyt* III 2; Pyörälä 2022: 14). *Se*-pronomini ei tosin ole ainut

pronomini, joka voi olla sävyiltään affektinen: Siitonen (2008: 94) on todennut, että *hän*-pronominia voidaan käyttää affektisesti esimerkiksi silloin, kun sillä viitataan kadoksissa olevaan esineeseen, epäkuntoiseen laitteeseen tai laitteeseen, jonka pelätään menevän epäkuntoon. Myös logoforista *hän*-pronominia voidaan käyttää ironisesti, jolloin se saa aikaan vähättelevän tai pilkkaavan sävyn (Priiki 2014: 214). Omassa aineistossani muodollisena subjektina toimiva *se*-pronomini toimi osassa esiintymistä yhtenä lauseen affektisuutta lisäävänä elementtinä, ja osassa esiintymistä se oli puolestaan osa affektista, kiteytyntä *on se nyt-* tai *on se vaan -*rakennetta.

Tutkimukseni osoittaa, että suomen kielessä muodollisena subjektina toimiva *se*-pronomini ei ole esimerkiksi germaanisten kielten muodollisten subjektien kaltaisesti merkitykseltään täysin tyhjä, ainoastaan paikanpitäjänä toimiva elementti, vaan sillä on omia vuorovaikutustehtäviään niin itsenäisenä pronomina kuin osana kiteytyntä rakennetta, ja se myös esiintyy tietyissä vuorovaikutustoiminnoissa. Tähän on kenties syynä muodollisen subjektin vaihtoehtoisuus suomen kielessä: koska rakenne ei yleisellä tasolla ole kielipillisesti välttämätön, sitä voidaan käyttää lähes partikkelin kaltaisena tehokeinona. Tutkimukseni kuitenkin osoittaa, että muodollisella subjektilla on myös syntaktisia tehtäviä, ja sen poistaminen tietyissä lauserakenteissa tekisi lauseesta kielenvastaisen tai epäluonnollisen.

7.3 Tulosten merkityksen arviointi ja pohdinta

Koska suomen muodollista subjektia ei ole aiemmin tutkittu systemaattisesti, tarjoaa tutkimukseni uutta tietoa muodollisen subjektin käytöstä ja vuorovaikutuksellisesta merkityksestä. Tutkimukseni osoittaa, että muodollisena subjektina toimivan *se*-pronominin vuorovaikutustoiminnot ja *-tehtävät* ovat aiemmissa tutkimuksissa havaittuja monipuolisempia ja laajempia, ja vuorovaikutustehtävät voivat olla jopa syntaktisia. Tutkimukseni tuo myös uutta tietoa laajempaan *se*-pronominin ja muiden pronomien tutkimukseen sekä verkkokeskustelujen vuorovaikutuslingvistiseen tutkimukseen, joka on yhä hyvin pieni osa perinteisesti kasvokkain käytyyn keskusteluun painottunutta vuorovaikutuslingvististä tutkimusta.

Aiemmasta tutkimuksesta eroavia tuloksia saattaa osittain selittää käyttämäni aineisto ja sen erityispiirteet: verkkokeskustelujen kulttuuri ja anonymiteetti kärjistävät usein mielipiteitä ja kirjoittajan tekstin sävyä, mikä on havaittavissa aineistoni vuorovaikutustehtävissä. Lisäksi verkkokeskustelut sisältävät tyypillisesti paljon väittelyä ja ristiriitatilanteita, mikä on nähtävissä aineistoni vuorovaikutustoiminnoissa. Jokin toisenlainen aineisto, kuten kasvokkainen keskustelu ystäväysten kesken, saattaisi tuottaa varsin erilaisia tuloksia. Aineistoni ei kuitenkaan koostu pelkästään negatiivisesta nettihuutelusta, sillä verkkokeskustelupalstat toimivat myös

yhteisöllisinä vertaistukea tarjoavina kohtaamispaikkoina, mikä on havaittavissa myös osassa aineistoni esiintymissä.

Tutkimukseni tulosten tulkinnassa on otettava huomioon, että lopullinen aineistoni oli melko pieni, joten jotkin analyysini kategorioista jäivät hyvin suppeiksi ja siten tulkinnaltaan korkeintaan suuntaa-antaviksi. Lisäksi tutkimani rakenne on ainoastaan yhdenlainen muodollisen subjektin rakenne suomen kielessä, eikä kata muodollisen subjektin käyttöä kokonaisuudessaan. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista selvittää, minkälaisia tuloksia laajempi aineisto ja laajempi muodollisen subjektin rakenteiden kirjo antaisivat. Tutkimuskysymyksiäni olisi jatkotutkimuksessa mielenkiintoista tarkastella myös muunlaisten aineistojen, kuten kasvokkain käytyjen keskustelujen, osalta.

Lähteet

Aineslähteet

City Digital Group 2021. *Suomi24 virkkeet -korpus 2001-2020, Korp-versio*. [Korpus.]

Kielipankki. Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2021101525>.

Tutkimuskirjallisuus

Apropos lingua 2020. *Täytesanat: paljon täytettä, vähän sisältöä*. [Blogiteksti.] Viitattu

4.10.2024. Saatavissa: <https://aproposlingua.fi/taytesanat-paljon-taytetta-vahan-sisalto/>.

Biber, Douglas – Conrad, Susan – Leech Geogrey 2002. *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. 19. painos. Pearson Education Limited, Harlow.

Bühler, Karl 2011 [1934]. *Theory of Language: The representational function of language*.

Käänt. Donald Fraser Goodwin. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Carter, Ronald – McCarthy, Michael 2006. *Cambridge Grammar of English. A Comprehensive Guide*. Cambridge University Press, Cambridge.

Couper-Kuhlen Elizabeth – Selting, Margret 2001. Introducing Interactional Linguistics. *Studies in Interactional Linguistics*, s. 1–22. Toim. Margret Selting, Elizabeth Couper-Kuhlen ja Sandra A. Thompson. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

— 2018. What is Interactional Linguistics? *Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction*. Toim. Elizabeth Couper-Kuhlen ja Margret Selting. Cambridge University Press, Cambridge.

de Haan, Ferdinand 2006. Typological approaches to modality. *The Expression of Modality*, s. 27–69. Toim. William Frawley. Mouton de Gruyter, Berlin.

Drew, Paul 2013. Turn Design. *The Handbook of Conversation Analysis*, s. 151–168. Toim. Jack Sidnell ja Tanya Stivers. John Wiley & Sons, Chichester.

Duvallon, Outi – Routarinne, Sara 2001. Parenteesi kieliopin voimavarana. *Kieli 13:*

Keskustelunanayysin näkymiä, s. 122–154. Toim. Mia Halonen ja Sara Routarinne.

Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.

Eriksen, Pål K. – Kittilä, Seppo – Kolehmainen, Leena 2015. The world is raining.

Meteorological predicates and their subjects in a typological perspective. *Subjects in Constructions – Canonical and Non-Canonical*, s. 205–228. Toim. Marja-Liisa Helasvuo ja Tuomas Huumo. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.

Goodwin, Charles – Goodwin, Marjorie Harness 1987. Concurrent Operations on Talk: Notes on the Interactive Organization of Assessments. *IPRA Papers in Pragmatics 1*, s. 1–54.

- Goodwin, Charles – Heritage, John 1990. Conversation analysis. *Annual Review of Anthropology* 19, s. 283–307.
- Goodwin, Marjorie Harness 1990. *He-said-she-said: talk as social organization among black children*. Indiana University Press, Bloomington.
- Granbom-Herranen, Liisa 2018. Proverbs in SMS messages – Sananlaskut tekstiviesteissä: Lectio praecursoria Turun yliopistossa 16.8.2018. *Elore* 25, s. 152-160.
- Green, G. M. 1975. How to Get People to Do Things with Words: The Whimperative Question. *Syntax and Semantics. 3, Speech Acts*. Toim. Peter Cole ja Jerry L. Morgan. Academic Press, New York.
- Hakulinen, Auli 1975. Suomen *sitä*: pragmatiikan heijastuma syntaksissa. *Sananjalka*, 17, 25–41.
- 1983. Subjektikategoria vai nominaalijäsenten subjektimaisuus? *Nykysuomen rakenne ja kehitys I*, s. 238–251. Toim. Auli Hakulinen ja Pentti Leino. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- 1989. Keskustelun luonnehtimisesta konteksti- ja funktionaalisten tekijöiden nojalla. *Kieli 4: Suomalaisen keskustelun keinoja I*, s. 41–72. Toim. Auli Hakulinen. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- 1997. Vuorottelujäsennys. *Keskustelunanalyysin perusteet*, s. 32–55. Toim. Liisa Tainio. Vastapaino, Tampere.
- 1998. The Use of Finnish *nyt* as a Discourse Particle. *Discourse Markers: Descriptions and theory*, s. 83–96. Toim. Andreas H. Jucker ja Yael Ziv. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- 2001. On some uses of the discourse particle *kyl(lä)* in Finnish conversation. *Studies in Interactional Linguistics*, s.171–198. Toim. Margaret Selting, Elizabeth Couper-Kuhlen ja Sandra A. Thompson. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- 2001 [1976]. Liitepartikkelin -han/-hän syntaksia ja pragmatiikkaa. *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*, s. 44–90. Toim. Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen ja Maria Vilkuna. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred – Vilkuna, Maria 1980. *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hakulinen, Auli – Keevallik Eriksson, Leelo – Lindström, Jan 2003: Kuule, kule, hördu – projicerande praktiker i finska, estniska och svenska samtal. *Grammatik och samtal*.

- Studier till minne av Mats Eriksson*. Toim. Bengt Nordberg, Leelo Keevallik Eriksson, Kerstin Thelander ja Mats Thelander, s. 199–218. Institutionen för nordiska språk, Uppsala.
- Hakulinen, Auli – Saari, Mirja 1995. Temporaaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi. *Virittäjä* 99, s. 481–500.
- Hamunen, Markus – Huumo, Tuomas 2020. Kielitaju kielentutkijan työkaluna. *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*, s. 199–239. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Kostenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Harju, Auli 2018. Suomi24-keskustelut kohtaamisten ja törmäysten tilana. *Media & Viestintä* 41, s. 51–74.
- Helasvuo, Marja-Liisa 2001. *Syntax in the making: the emergence of syntactic units in Finnish conversation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- 2008. Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. *Virittäjä* 2, s. 186–206.
- 2014. Agreement or crystallization: Patterns of 1st and 2nd person subjects and verbs of cognition in Finnish conversational interaction. *Journal of Pragmatics* 63, s. 63–78.
- Helasvuo, Marja-Liisa – Huumo, Tuomas 2010. Mikä subjekti on? *Virittäjä* 2, s. 165–195.
- Helasvuo, Marja-Liisa – Suomalainen, Karita 2024. First and second person forms as resources for open reference and participation in Finnish everyday conversations. *(Non)referentiality in Conversation*, s. 35–55. Toim. Michael C. Ewing ja Ritva Laury. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Heritage, John 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Polity Press, Cambridge.
- 2011. Conversation analysis: Practices and methods. *Qualitative research: Theory, method and practice*, 3. painos. Toim. David Silverman. Sage, London.
- Herring, Susan – Job-Sluder, Kirk – Scheckler, Rebecca – Barab, Sasha 2002. Searching for safety online: Managing ”trolling” in a feminist forum. *The Information Society* 18, s. 371–384.
- Holmberg, Anders – Nikanne, Urpo 2002. Expletives, Subjects, and Topics in Finnish. *Subjects, Expletives, and the EPP*, s. 71–105. Toim. Peter Svenonius. Oxford University Press, New York.
- Huumo, Tuomas 2006. Teonnimet ja jaollisuus: miten kantaverbien teonlaatu heijastuu teonnimen merkityksessä? *Keele ehe*, s. 42–66. Toim. Ellen Niit. Tartu ülikool, Tartu.

- Jeffries, Lesley 2018. Irony in a theory of textual meaning. *The Pragmatics of Irony and Banter*, s. 23–39. Toim. Manuel Jobert ja Sandrine Sorlin. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Jokela, Hanna 2017. *Se*-pronomini muodollisena subjektina suomenoppijoiden teksteissä. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 27, s. 107–131.
- Karhu, Anna 1994. *Suomen itämurteiden oikealle lohkeavat rakenteet ja niiden lähirakenteet: dislokaatioita, korviketopiikkeja, diskurssinmerkitsimiä ja pragmaattisia partikkeleita*. Licensiaatintyö. Joensuun yliopisto.
- Kielipankki 2024a. *Suomi 24 -aineistoryhmä*. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 4.10.2024. Saatavissa: <https://www.kielipankki.fi/aineistot/suomi24/>.
- Kielipankki 2024b. *Korp-käyttöliittymän käyttöohjeet*. [Verkkajulkaisu.] Viitattu 26.2.2025. Saatavissa: <https://www.kielipankki.fi/tuki/korp/>.
- Kleinke, Sonja 2010. Interactive aspects of computer-mediated communication: 'disagreement' in an English and a German public news group. *Discourses in Interaction*, s. 195–222. Toim. Sanna-Kaisa Tanskanen, Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson ja Mia Raitaniemi. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Kolehmainen, Leena 2010. Sääverbien syntaksia ja semantiikkaa: semanttiset roolit, osallistujien vaihteleva käsitteistäminen ja sääverbien vaihteleva valenssi. *Virittäjä 1*, s. 5–38.
- Kreuz, Roger J – Glucksberg, Sam 1989. How to Be Sarcastic: The Echoic Reminder Theory of Verbal Irony. *Journal of Experimental Psychology: General* 118, s. 374–386.
- KS = Kielitoimiston sanakirja 2024. [Verkkajulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkajulkaisuja 35. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. URN:NBN:fi:kotus-201433. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024. Viitattu 29.11.2024.
- Labov, William 1972. *Language in the inner city: studies in the Black English vernacular*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Lagus, Krista – Pantzar, Mika – Ruckenstein, Minna – Ylisiurua, Marjoriikka 2016. *Suomi24. Muodonantoa Aineistolle*. [Verkkodokumentti.] Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, nro 10. Helsingin yliopisto, Helsinki. Viitattu 12.2.2025. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/163190>.
- Laaksonen, Salla-Maaria – Matikainen, Janne 2013. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen ja Minttu Tikka. Vastapaino, Tampere.
- Laitinen, Lea 1995. Nollapersoonaa. *Virittäjä 2*, s. 337–358.

- 2006. Zero Person in Finnish: A Grammatical Resource for Construing Human Reference. *Grammar from the Human Perspective: Case, Space and Person in Finnish*. Toim. Marja-Liisa Helasvuo ja Lyle Campbell, 209–231. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Laury, Ritva 1997. *Demonstratives in Interaction: the emergence of a definite article in Finnish*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Leino, Pentti 1982. *Suomen kielen lohkolause*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Levinson, Stephen C. 2013. Action Formation and Ascription. *The Handbook of Conversation Analysis*, s. 103–130. Toim. Jack Sidnell ja Tanya Stivers. John Wiley & Sons, Chichester.
- Luodonpää-Manni, Milla – Ojutkangas, Krista 2020. Laadullinen aineistopohjainen kielentutkimus. *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*, s. 412–441. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Kostenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Luukka, Minna-Riitta 1998. Keskustelua verkossa. Sähköpostikeskustelu rekisterinä. *Puolin ja toisin: AFinLAN vuosikirja 1998*, s. 199–218. Toim. M-L Luukka, S. Salla ja H. Dufoa. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 56, Jyväskylä.
- Löflund, Juhani 1998. *Suomen kirjoitetun yleiskielen passiivi*. Åbo Akademi, Turku.
- Matikainen, Janne 2011. Verkkokeskustelua homo-illasta – osallistumisen kulttuuria? *Journalismikritiikin vuosikirja 2011. Media & Viestintä 1/2011*. Toim. Sanna Kivimäki. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampere.
- Meyers, Erin Ann 2010. *Gossip Talk and Online Community: Celebrity Gossip Blogs and Their Audiences*. [Verkkodokumentti.] Dissertations 292. University of Massachusetts. Viitattu 12.2.2025. Saatavissa: <https://hdl.handle.net/20.500.14394/38728>.
- Määttä, Simo – Suomalainen, Karita – Tuomarla, Ulla 2020. Maahanmuuttovastaisen ideologian ja ryhmäidentiteetin rakentuminen Suomi24-keskustelussa. *Virittäjä* 124, s. 190–216.
- Nikkanen, Anna 2022. *Minä-pronominin yleiskielen ja puhekielen variaatio eri-ikäisillä naisilla ja miehillä eduskunnan täysistunnoissa*. Kandidaatintutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Orpana, Terttu 1988. *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Paasonen, Susanna 2014. Juhannustanssien nopea roihu ja Facebook-keskustelun tunneintensiteetit. *Media & Viestintä* 37, s. 22–39.

- Pomerantz, Anita 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*, s. 57–101. Toim. John Maxwell Atkinson ja John Heritage. Cambridge University Press, Cambridge.
- Priiki, Katri 2014. Antagonistin äänellä. *Hän*-pronominin käyttö valituskertomuksissa. *Virittäjä* 2, s. 194–220.
- 2020. The Finnish tail construction as a first mention. *Nordic Journal of Linguistics* 43, s. 181–203.
- Pyörälä, Katja 2022. Olla-verbialkuiset voimasanakonstruktio: variaatio, affekti ja kuvaaminen. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Oulun yliopisto, Oulu. Viitattu 3.5.2025. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202211013540>.
- Raevaara, Liisa 2004. *Mitäs me sovittais?* s-partikkelin sisältävien hakukysymysten tehtävistä. *Virittäjä* 4, s. 531–558.
- Ravila, Paavo 1945. Lauseen liittyneet irralliset ainekset. *Virittäjä* 49.
- Routarinne, Sara 1997. Kertomuksen rakentaminen. *Keskustelunanalyysin perusteet*, s. 138–155. Toim. Liisa Tainio. Vastapaino, Tampere.
- Saarimaa, E.A. 1930. *Huonoa ja hyvää suomea: oikeakielisyysohjeita*. Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo.
- Sacks, Harvey 1974. An analysis of the course of a joke's telling in conversation. *Explorations in the ethnography of speaking*, s. 337–353. Toim. Richard Bauman ja Joel Sherzer. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sadock, Jerrold M. 1974. *Toward a linguistic theory of speech acts*. Academic Press, New York.
- Salmela, Pasi 2012. *Kopulalauseen tyypin ON HAUSKA KATSELLA PELIÄ merkitys ja käyttö sanomalehtitekstissä*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- kirjallisuustieteen yksikkö. Viitattu 20.3.2025. Saatavissa: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22935>.
- Seppänen, Eeva-Leena 2000. Sinä ja suomalaiset: yksikön toisen persoonan yleistävästä käytöstä. [Verkkodokumentti.] *Kielikello* 3. Viitattu 4.10.2024. Saatavissa: <https://kielikello.fi/sina-ja-suomalaiset-yksikon-toisen-persoonan-yleistavasta-kaytosta/>.
- Schegloff, Emanuel A. – Sacks, Harvey 1973. Opening up Closings. *Semiotica* 8, s. 289–327.
- Siitonen, Kirsti 2008. Sävypronomini *hän*. *Sananjalka* 50, s. 87–109.
- Sidnell, Jack 2013. Basic Conversation Analytic Methods. *The Handbook of Conversation Analysis*, s. 77–99. Toim. Jack Sidnell ja Tanya Stivers. John Wiley & Sons, Chichester.

- Sivinen, Tuija 1996. Verbiloppuiset lauseet keskustelupuheessa. *Kieli 10: Suomalaisen keskustelun keinoja II*, s. 109–139. Toim. Auli Hakulinen. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja. [Verkkojulkaisu.] Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Jatkovasti päivitettävä julkaisu, tuorein päivitys 5.6.2024. Viitattu 1.4.2025. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/sms/>.
- Suomalainen, Karita 2020a. Tiedätkö – kysymyksestä kiteymäksi. *Sananjalka* 62, s. 33–53.
- 2020b. *Kuka sinä on? Tutkimus yksikön 2. persoonan käytöstä ja käytön variaatiosta suomenkielisissä arkikeskusteluissa*. Annales Universitatis Turkuensis, Ser: C 499, Turun yliopisto.
- Suomalainen, Karita – Varjo, Mikael 2020. When personal is interpersonal. Organizing interaction with deictically open personal constructions in Finnish everyday conversation. *Journal of Pragmatics* 168, s. 98–118.
- Svenonius, Peter 2002. Introduction. *Subjects, Expletives, and the EPP*, s. 3–27. Toim. Peter Svenonius. Oxford University Press, New York.
- Tainio, Liisa 1996. Kannanotoista arkikeskustelussa. *Kieli 10: Suomalaisen keskustelun keinoja II*, s. 81–108. Toim. Auli Hakulinen. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Tanskanen, Sanna-Kaisa 2014. ”Eipäs nyt puhuta omia”. Metapragmaattiset kommentit opiskelijoiden keskustelupalstoilla. *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. Toim. Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson ja Sanna-Kaisa Tanskanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Taylor, Stephanie 2013. *What is Discourse Analysis?* Bloomsbury Academic, Lontoo.
- Tenhonen-Lightfoot, Erja 1992. *Aspekte der Andere am Beispiel von finnischen und deutschen Bankdienstleistungs- und Telekommunikationsprospekten*. Lisensiaattitutkimus. Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Tilastokeskus 2013. *Väestörakenne 2012*. [Verkkodokumentti.] Viitattu 12.2.2025. Saatavissa: https://stat.fi/til/vaerak/2012/vaerak_2012_2013-03-22_fi.pdf.
- Toivonen, Emma 2023. *Tunnettuuden illuusiot : blogitekstien se-demonstratiivipronomini määräisten NP:iden tarkenteena*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Turun yliopiston kieli- ja käänntieteen laitos. Viitattu 4.10.2024. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/174689>.
- Uusitupa, Milla 2017. *Rajakarjalaismurteiden avoimet persoonaviittaukset*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology, 117. Itä-Suomen yliopisto.

- Varjo, Mikael 2019. It Takes All Kinds to Make a Zero: Employing Multiple Correspondence Analysis to Categorize an Open Personal Construction in Conversational Finnish. *Corpus Linguistics Research* 5, s. 55–87.
- 2023. *Nollalla jaettua. Korpustutkimus nollasubjektilla useista suomenkielissä arkikeskustelussa*. Annales Universitatis Turkuensis, Ser: C 609, Turun yliopisto.
- Vatanen, Anna – Suomalainen, Karita – Laury, Ritva 2020. The Finnish projector phrase *se että* as a fixed expression. *Fixed Expressions: Building Language Structure and Social Action*. Toim. Ritva Laury ja Tsuyoshi Ono. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Vepsäläinen, Heidi 2019. *Suomen no-partikkeli ja kysymyksiin vastaaminen keskustelussa*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Visapää, Laura 2013. Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktioina. *Virittäjä* 4, s. 524–550.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Verkko-versio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- Wallace, Patricia 1999. *The Psychology of the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Vilkuna, Maria 1984. Voiko *-kin*-partikkelia ymmärtää? *Virittäjä* 88, s. 393–407.
- 1989. *Free word order in Finnish: its syntax and discourse functions*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- 1996. *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Edita, Helsinki.
- Winther-Jensen, Tiia 2019. *Kyllä se elämä sitten opettaa. Analyysi kyllä se N sitten V-konstruktion merkityksistä ja käytöstä*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Viitattu 4.10.2024. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/items/d41f6e94-9462-473a-84de-35ce42be3385>.
- Yli-Vakkuri, Valma 1986. Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja.